

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

.com

.org

.net

.ir

پایخ کوتاه

«بده ۵۷۰ پرسش از احکام»

مطابق با فتاوی
بین دین و غیرت تبرستان
آقای حاج شیخ محمد علی نقی گلپایگانی مد ظله

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پاسخ کوتاه به 570 پرسش از احکام

نویسنده:

آیت الله العظمی لطف الله صافی گلپایگانی^ع

ناشر چاپی:

دفتر آیت الله لطف الله صافی گلپایگانی

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۱	پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام مطابق با فتاوی حضرت آیت الله العظمی حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی مدظله العالی -
۱۱	مشخصات کتاب
۱۱	اشاره
۱۵	فهرست مطالب
۲۶	مقدمه
۲۸	احکام بلوغ و تکلیف
۲۹	احکام تقلید
۳۳	احکام طهارت و نجاست
۳۷	احکام وضو
۳۷	شرایط وضو
۴۰	مسح
۴۲	احکام غسل
۴۲	شرایط غسل
۴۹	احکام تیمم
۵۰	احکام نماز
۵۰	لباس نمازگزار
۵۲	مکان نمازگزار
۵۳	احکام قبله
۵۳	وقت نماز
۵۶	اذان و اقامه
۵۶	قیام
۵۷	قرائت
۵۹	رکوع

۶۰	سجده
۶۲	سجده واجب قرآن
۶۴	تشهد
۶۴	قنوت
۶۵	شک در نماز
۶۹	نماز احتیاط
۷۰	نماز مسافر
۷۴	نماز قضا
۷۸	نماز قضای پدر و مادر
۸۰	نماز جماعت
۸۴	نماز جمعه
۸۶	متفرقات نماز
۹۳	احکام روزه
۹۳	نیت روزه
۹۴	احکام چیزهایی که روزه را باطل می کند
۹۹	قضای روزه
۱۰۲	کفار روزه
۱۰۴	روزه مسافر
۱۰۵	اقسام روزه
۱۰۶	احکام اعتکاف
۱۱۰	احکام خمس
۱۱۰	شرایط واجب شدن خمس
۱۱۳	مصرف خمس
۱۱۵	احکام زکات
۱۱۵	شرایط واجب شدن زکات
۱۱۷	مصرف زکات

۱۱۸	احکام حج
۱۱۸	اشاره
۱۱۹	استطاعت حج
۱۲۰	نیابت در حج
۱۲۲	احکام معاملات
۱۲۲	خرید و فروش
۱۲۳	خرید و فروش قسطی
۱۲۴	عقد فضولی
۱۲۴	مضاربه
۱۲۵	ضمان تصرف در مال غیر
۱۳۰	ضمان تصرف در بیت المال
۱۳۲	بانک ها
۱۳۳	سوده سپرده بانکها
۱۳۴	ربا
۱۳۵	شرکت
۱۳۶	صلح و هبه
۱۳۷	هدیه از مال حرام
۱۳۸	اجاره
۱۳۸	حواله
۱۴۰	رهن
۱۴۰	شرط بندی
۱۴۱	برد و باخت در ورزش
۱۴۱	رشوه
۱۴۲	احکام خانواده و ازدواج
۱۴۲	عقد ازدواج
۱۴۵	فسخ عقد و طلاق

۱۴۷	مهریه و درآمد زن
۱۴۸	نفقه زن و فرزند
۱۴۸	محرم و نامحرم
۱۵۲	شیر دادن و محرمیت
۱۵۲	ارتباط با نامحرم
۱۵۴	احکام حجاب و پوشش
۱۵۷	حجاب توریستها
۱۵۷	لباس آستین کوتاه
۱۵۷	پوشیدن لباس سیاه
۱۵۸	لباس شهرت
۱۵۸	احکام نگاه کردن
۱۶۱	صله رحم
۱۶۳	سقط جنین
۱۶۴	ترمیم بکارت
۱۶۴	عده زن بدون رجم
۱۶۴	متفرقه خانواده
۱۶۵	تنبیه فرزند
۱۶۷	احکام خوراکی ها
۱۶۸	احکام نذر
۱۷۱	احکام ارث
۱۷۱	اشاره
۱۷۲	ارث دیه مقتول
۱۷۴	احکام حدود
۱۷۵	احکام امر به معروف و نهی از منکر
۱۷۸	احکام قرآن
۱۸۰	احکام اموات

۱۸۲	احکام گوناگون
۱۸۲	موسیقی
۱۸۴	تعزیه و شبیه خوانی
۱۸۶	عکسهای ائمه(علیهم السلام)
۱۸۶	ادعای ارتباط با ائمه(علیهم السلام)
۱۸۷	ایستادن موقع شنیدن نام امام عصر(علیه السلام)
۱۸۷	تکرار بعضی از فرازهای دعا
۱۸۷	رایت و کپی و شکستن قفل CD
۱۸۸	غیبت
۱۸۹	دروغ مصلحتی
۱۸۹	صیغه برادری
۱۹۰	استخاره
۱۹۰	تقلّب در امتحان
۱۹۰	فال گیری
۱۹۱	نفرین به دیگران
۱۹۱	رنگ کردن موی سر در عادت ماهانه
۱۹۲	تراشیدن ریش
۱۹۲	حذف موهای زائد بدن
۱۹۲	خودکشی
۱۹۳	شرکت در مجالس صوفیه
۱۹۴	استفاده از مشروبات الکلی در مجالس عروسی
۱۹۴	کشیدن سیگار
۱۹۴	ترقه بازی
۱۹۵	به گردن گرفتن گناه دیگری
۱۹۵	توبه
۱۹۵	خال کوبی

۱۹۵ ..... صدقه دادن به سادات

۱۹۶ ..... قرض برداشتن از صدقه

۱۹۸ ..... آثار حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله الوارف در یک نگاه

۲۱۶ ..... درباره مرکز

پاسخ کوتاه به 570 پرسش از احکام مطابق با فتاوی حضرت آیت الله العظمی حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی

مدظله العالی

مشخصات کتاب

سرشناسه : صافی گلپایگانی، لطف الله، 1298 -

عنوان و نام پدیدآور : پاسخ کوتاه به 570 پرسش از احکام مطابق با فتاوی حضرت آیت الله العظمی حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی مدظله العالی

مشخصات نشر : قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی، 1394.

مشخصات ظاهری : 181ص.

شابک : 70000 ریال: 8-98-5105-600-978

وضعیت فهرست نویسی : فیپای مختصر

یادداشت : فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است

یادداشت : کتابنامه.

شناسه افزوده : علوی فریدنی، سید محمد تقی، 1333-

شماره کتابشناسی ملی : 3787487

ص: 1

اشاره

بسم الله الرحمن الرحيم

پاسخ کوتاه

«به 570 پرسش از احکام»

مطابق با فتاویٰ حضرت آیت الله العظمیٰ حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی مدظلها العالی

ص: 2

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

جواب سؤالات كتاب «پاسخ كوتاه» با فتاوى حضرت آيت الله العظمى صافى گلپايگانى مدظله العالى مطابق است.

ص: 3

فهرست مطالب

مقدمه. 11

احکام بلوغ و تکلیف... 13

احکام تقلید... 14

احکام طهارت و نجاست... 18

احکام وضو. 22

شرایط وضو. 22

مسح.. 25

احکام غسل.. 27

شرایط غسل.. 27

احکام تیمم.. 34

احکام نماز. 35

لباس نمازگزار. 35

مکان نمازگزار. 37

احکام قبله. 38

وقت نماز. 38

اذان و اقامه. 41

قیام. 41

قرائت... 42

رکوع.. 44

سجده. 45

سجده واجب قرآن.. 47

تشهد.. 49

قنوت... 49

شک در نماز. 50

نماز احتیاط.. 54

نماز مسافر. 55

نماز قضا 59

نماز قضای پدر و مادر. 63

نماز جماعت... 65

نماز جمعه. 69

متفرقات نماز. 71

احکام روزه. 78

نیت روزه. 78

احکام چیزهایی که روزه را باطل می کند.. 79

قضای روزه. 84

کفاره روزه. 87

روزه مسافر. 89

اقسام روزه. 90

احکام اعتکاف... 91

احکام خمس.... 95

شرایط واجب شدن خمس.... 95

مصرف خمس... 98

احكام زكات... 100

شرايط واجب شدن زكات... 100

مصرف زكات... 102

ص: 6

- احکام حج.. 103
- استطاعت حج.. 104
- نیابت در حج.. 105
- احکام معاملات... 107
- خرید و فروش.... 107
- خرید و فروش قسطی.. 108
- عقد فضولی.. 109
- مضاربه. 109
- ضمان تصرف در مال غیر. 110
- ضمان تصرف در بیت المال.. 115
- بانک ها 117
- سوده سپرده بانکها 118
- ربا 119
- شرکت... 120
- صلح و هبه. 121
- هدیه از مال حرام. 122
- اجاره. 123
- حواله. 123
- رهن.. 125
- شرط بندی.. 125
- برد و باخت در ورزش.... 126

رشوه. 126

احکام خانواده و ازدواج.. 127

عقد ازدواج.. 127

فسخ عقد و طلاق.. 130

مهریه و درآمد زن.. 132

ص: 7

نفقه زن و فرزند... 133

محرم و نامحرم. 133

شیر دادن و محرمیت... 137

ارتباط با نامحرم. 137

احکام حجاب و پوشش... 139

حجاب توریستها 142

لباس آستین کوتاه. 142

پوشیدن لباس سیاه. 142

لباس شهرت... 143

احکام نگاه کردن.. 143

صله رحم.. 146

سقط جنین.. 148

ترمیم بکارت... 149

عده زن بدون رحم.. 149

متفرقه خانواده. 149

تنبيه فرزند... 150

احکام خوراکی ها 152

احکام نذر. 153

احکام ارث... 156

ارث ديه مقتول.. 157

احکام حدود. 159

احکام امر به معروف و نهی از منکر... 160

احکام قرآن.. 163

احکام اموات... 165

احکام گوناگون.. 167

ص: 8

موسیقی.. 167

تعزیه و شبیه خوانی.. 169

عکسهای ائمه (علیهم السلام)..... 171

ادعای ارتباط با ائمه (علیهم السلام)..... 171

ایستادن موقع شنیدن نام امام عصر (علیه السلام)..... 172

تکرار بعضی از فرازهای دعا 172

رایت و کپی و شکستن قفل 172.. CD

غیبت... 173

دروغ مصلحتی.. 174

صیغه برادری.. 174

استخاره. 175

تقلّب در امتحان.. 175

فال گیری.. 175

نفرین به دیگران.. 176

رنگ کردن موی سر در عادت ماهانه. 176

تراشیدن ریش.... 177

حذف موهای زائد بدن.. 177

خودکشی.. 177

شرکت در مجالس صوفیه. 178

استفاده از مشروبات الکلی در مجالس عروسی.. 179

کشیدن سیگار. 179

ترقه بازی.. 179

به گردن گرفتن گناه دیگری.. 180

توبه. 180

خال کوبی.. 180

صدقه دادن به سادات... 180

ص: 9

قرض برداشتن از صدقه. 181

آثار حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله الوارف در یک نگاه 183

ص: 10

بسم الله الرحمن الرحيم

در عصر شکوفایی علم و انفجار اطلاعات که امکان آگاهی عموم نسبت به دقایق و ظرایف علوم و دسترسی به اطلاعات جامع و کامل وجود ندارد، افراد متناسب با ویژگی های فردی و اجتماعی و موقعیتهای زمانی و مکانی خود، تلاش مینمایند تا صرفاً به آن بخش از علوم و آگاهی ها دست یابند که بتوانند جوابگوی نیازهای روزمره زندگی آنان باشد.

علم فقه نیز از این قاعده مستثنی نیست و تسلط بر همه ابواب فقه و اقوال فقهای عظام هرچند برای برخی متخصصان این رشته غیر ممکن نیست، لکن برای عموم نه لازم است و نه ممکن، شاید به همین دلیل باشد که «بر هر مسلمانی واجب است مسائلی را که غالباً به آنها احتیاج دارد، فرا گیرد».

کتاب حاضر که در بردارنده پاسخهای کوتاه به سؤالات شرعی و احکام مبتلابه امروز است در جهت سهولت دسترسی عموم به ویژه دانش پژوهان عزیز تنظیم و تدوین

گردیده و مجموعه پرسش ها و پاسخ هایی است که مطابق نظر حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانیمدظله العالی در اختیار علاقه‌مندان قرار میگیرد.

تلاش بر آن بوده است که پاسخ ها به صورت کوتاه و صریح و روشن و به دور از اصطلاحات فقهی تنظیم گردد، تا بتواند مورد استفاده همگان واقع شود.

انتقادات و پیشنهادات شما خواننده عزیز، موجب پربارتر شدن این مجموعه خواهد شد. ان شاء الله.

ص: 12

احکام بلوغ و تکلیف

1. علائم بلوغ چیست؟

علائم بلوغ یکی از سه چیز است:

الف. رویدن موی درشت زیر شکم و بالای عورت

ب. بیرون آمدن منی

ج. تمام شدن پانزده سال قمری در مرد و تمام شدن نه سال قمری در زن

2. شروع سن تکلیف در دختران دقیقاً چند سال و چند ماه بعد از تولد آنها است؟

سن تکلیف دختران اتمام نه سال قمری است که تقریباً مطابق با هشت سال و نه ماه شمسی است.

3. یکی از علائم بلوغ قبل از تمام شدن پانزده سال ظاهر شد، ولی خیال میکردم از پانزده سالگی نماز واجب میشود، اکنون چه وظیفهای دارم؟

هر مقدار از نماز و روزه را که پس از ظاهر شدن علامت بلوغ به جا نیاورده‌اید، واجب است قضا نمایید و با فرض اینکه ترک روزه به جهت جهل به بلوغ بوده، قضای تنها کافی است و کفاره ندارد.

ص: 13

4. به چه دلیل تقلید واجب است؟

لزوم تقلید یا رجوع به متخصص مسأله‌های عقلی است و هرکس با اندکی دقت مییابد که در هر امری از جمله امور دینی باید به متخصص و کارشناس آن مراجعه کرد و آیه شریفه «فَأَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛ (1)

اگر نمیدانید از آگاهان بپرسید» نیز ارشاد و توجه دادن به همین حکم عقلی است. بلی، فروعاً تقلید مثل بقای بر تقلید، تقلید اعلم، شرایط مرجع تقلید و... از مسائل صرفاً تقلیدی است.

5. تقلید را رجوع جاهل به عالم تعریف کرده‌اند مگر شما مردم را جاهل میدانید که میگویید باید تقلید کنند؟

مقصود از جاهل در این تعبیر جاهل نسبی است؛ یعنی کسی که در مسائل شرعی مجتهد نیست، اگرچه در مسائل دیگر کارشناس شمرده شود یا حتی در مسائل شرعی از آگاهی نسبی برخوردار باشد. همان گونه که رجوع

ص: 14

مجتهدان به سایر متخصصان مثل پزشکان و مهندسان نیز رجوع جاهل به عالم و متخصص شمرده میشود و این اصطلاح بار منفی ندارد. هرکس ممکن است در رشته‌های کارشناس و در دیگر رشته‌ها بیاطلاع و جاهل باشد.

6. آیا میتوانیم مسائل نماز و روزه را از مجتهدی و مسائل خمس را از مجتهد دیگر تقلید کنیم؟

در صورتی که احتمال اعلمیت یکی از آنها را ندهید، اشکال ندارد.

7. آیا عدول از مرجع تقلید زنده به مرجع تقلید دیگر جایز است؟

عدول از مرجع تقلید زنده به مجتهد دیگر، بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست؛ مگر آنکه مرجع دوم از مرجع اول اعلم باشد.

8. آیا میتوان در یک مسأله به رساله چندین مجتهد، رجوع و بهترین را انتخاب کرد؟

در مسائلی که مرجع تقلید اعلم فتوا داشته باشد، نمیتوان به غیر اعلم رجوع کرد. البته توجه دارید که انتخاب بهترین نظر در بین آرای متخصصان یک علم بدون تخصص در آن علم ممکن نیست.

9. تاکنون از کسی تقلید نمیکردهام آیا میتوانم از

ص: 15

مرجعی که از دنیا رفته است تقلید کنم؟ درباره اعمال گذشته چه باید کرد؟

تقلید ابتدایی از میت جایز نیست. بنابراین، فعلاً وظیفه شما آن است که تحقیق کنید و از مرجعی که اعلم میدانید و یا احتمال اعلمیت او را میدهید، تقلید کنید. اگر احتمال اعلمیت هیچ یک از مراجع زنده را هم نمیدهید، میتوانید از هرکدام تقلید کنید. درباره اعمال گذشته نیز نظر مرجع تقلیدی را که انتخاب خواهید کرد، جویا شوید.

10. مقلد یکی از مراجع بودم و پس از فوت او بدون رجوع به مجتهد زنده، به تقلید از او باقی ماندم؛ اکنون چه وظیفهای دارم؟

باید به مجتهد زنده اعلم مراجعه کنید، و مطابق نظر او، در مسأله بقای بر تقلید از میت، عمل نمایید.

11. آیا بزرگ خانواده، میتواند اعضای خانواده را به تقلید از مرجع منتخب خود وادار کند؟

هرکس در مسأله تقلید، باید طبق تکلیف شرعی خود عمل کند و اجبار دیگران به تقلید از شخص خاصی، صحیح نیست.

12. حکم کسی که بدون تحقیق، از مرجع تقلید خانواده تقلید کرده است، چیست؟

اگر با اطمینان به صحت تحقیق خانواده، مرجعی را اعلام تشخیص داده است، مانعی ندارد. در غیر این صورت لازم است پس از تحقیق به مرجع اعلام رجوع کند.

13. تعبیرات «اقوی»، «بعید نیست» و «ظاهر آن است» که در رساله توضیح‌المسائل آمده‌اند، چه تفاوتی با هم دارند؟

اگرچه تعابیر مذکور از نظر فقهی بیانگر تفاوت‌هایی در ادله مسئله است، اما برای مقلد، حکم فتوا را دارد و باید مطابق آن عمل نماید.

ص: 17

14. حکم استفاده از عطرها و ادکلنها چیست؟ آیا حکم فرآوردههای کشورهای مسلمان با غیر مسلمان فرق دارد؟

عطرها و ادکلنهایی که در کشورهای مسلمان یا غیر مسلمان ساخته میشوند، در صورت شک در طهارت و نجاست آن، محکوم به طهارت است. از این رو استفاده از آنها موجب نجس شدن بدن یا لباس نمیشود.

15. آیا الکل صنعتی و الکل سفید پاک است؟

اگر از مُسکر مایع بالاصاله تهیه نشده باشد، و یا شک در این جهت داشته باشید، پاک است.

16. کسی که از مشروبات الکلی استفاده کرده، آیا میتواند از ظروف آشپزخانه استفاده کند؟

مشروبات الکلی نجس و حرام است و دهان مشروبخوار با تماس با آن نجس میشود؛ و اگر قبل از تطهیر لبها، از ظروف دیگر چیزی بخورد، آن ظرفها هم نجس میشود.

17. آیا دهان و لبهای نجس با خوردن یک لیوان آب پاک میشود؟

لب را باید با آب تطهیر کرد و با خوردن آب، پاک نمیشود؛ اما داخل دهان بعد از زائل شدن عین نجس، خودبه خود پاک میگردد.

18. خونی که بر روی زخم، خشک شده، نجس است یا خیر؟

بلی، خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده داشته باشد نجس است و تفاوتی نمیکند که تازه از بدن خارج شده باشد یا خشکیده باشد.

19. آیا خون کمتر از درهم که در نماز بخشیده شده، پاک است؟

خون کمتر از درهم، نجس و نجس کننده است؛ ولی اگر در بدن و لباس نمازگزار باشد، نماز با آن صحیح است.

20. خون داخل تخم مرغ چه حکمی دارد؟

اگر خون در زرده تخم مرغ باشد، سفیده آن پاک است، اما اگر خون در سفیده آن باشد احتیاط واجب اجتناب از تخم مرغ است.

21. اگر موی صورت با ریشه آن کنده شود، پاک است یا نجس؟

پاک است.

22. اگر لباس نجس را در آفتاب خشک کنیم، پاک میشود یا به شستن نیاز دارد؟

ص: 19

آفتاب با شرایطی، فقط میتواند چیزهای ثابت از قبیل در، دیوار و پنجره را پاک کند اما لباس و مانند آن، که قابل نقل و انتقال هستند، با آفتاب پاک نمیشوند.

23. اگر دست یا جایی از بدن نجس شود، چگونه میتوان با آب قلیل پاک نمود؟

چنانچه بر اثر بول نجس شده باشد، پس از برطرف شدن عین نجاست دو مرتبه آب بریزید، و اگر بر اثر خون و مانند آن نجس شده باشد، پس از برطرف شدن عین نجاست یک مرتبه آب ریختن کافی است.

24. آیا عرق بدن خانمها در ایام عادت نجس است؟

خیر، عرق بدن خانمها در ایام عادت نجس نیست.

25. اگر آب لولهکشی روی زمین نجس بریزد و به لباس و بدن ترشح کند، آیا همچنان پاک است یا نجس میشود؟

چون آب لولهکشی شهرها به کر متصل است، به هر موضع نجسی که برسد آن را پاک میکند. بنابراین، اگر آب لولهکشی، حتی از محلی که نجس است به انسان ترشح کند پاک است؛ مگر اینکه عین نجاست (مانند خون)، در آب ترشح شده باشد.

26. چنانچه فرش، نجس شده باشد، ولی فراموش کرده

باشیم که کدام قسمت آن بوده، حال اگر با پای مرطوب روی آن راه برویم، آیا پایمان نجس میشود؟

اگر یقین ندارید که پای تر شما با قسمت نجس فرش برخورد کرده است، محکوم به طهارت است.

27. آیا مگس یا حشره دیگری که از روی نجاست برخاسته و جای دیگری مینشیند، موجب نجاست آنجا میشود؟

چنانچه یقین نداشته باشید که عین نجاست، همراه حیوان به جای پاک منتقل شده است، محکوم به طهارت است.

28. علی اللهیها چه حکمی دارند؟

به طور کلی اگر کسی حضرت علی (علیه السلام) را خدا و یا شریک خدا بداند، یا منکر ضروری دین باشد، کافر و نجس است.

ص: 21

29. جوهر خودکاری که روی دست باقی مانده آیا برای وضو و غسل اشکال ایجاد میکند؟

جوهر خودکار و هر رنگ دیگر اگر جسمیت داشته باشد و مانع رسیدن آب به پوست باشد، باید برطرف شود؛ ولی اگر فقط رنگ است و جسمیت ندارد، مثل اینکه بعد از شستن، باز اثر آن باقی باشد، برای غسل و وضو اشکال ندارد.

30. حکم وضو در صورتی که به مژهها و ابروان خود مواد آرایشی یا پررنگ بکشیم چگونه است؟

اگر رنگ سرمه یا مداد پس از شستن در مژه و یا ابرو بماند، مانع وضو نیست؛ ولی اگر جرم دارد، باید برطرف شود.

31. ترشحاتی که پس از خون ریزی از زخم خارج میشود چه صورت دارد؟ آیا میتوان با آن وضو گرفت؟

اگر خون یا خونابه نباشد، پاک است و مانع وضو نیست؛ اما اگر همراه با خون یا خونابه باشد، نجس است و برای وضو باید رعایت شود.

32. کسی که دست راست او از بالای آرنج قطع شده است، چگونه میتواند وضو و غسل را انجام دهد؟

در مورد سؤال پس از شستن صورت، دست چپ را بشوید و با همان دست مسح سر و پاها را به ترتیب انجام دهد.

33. اگر آبی خارج از آب وضو به اعضای وضو بریزد، آیا وضو باطل میشود؟

آب خارج از وضو اگر به محل مسح سر و پا بیاشد باید قبل از مسح سر و پا، آنها را خشک نماید و در این صورت وضو اشکال ندارد، همچنین اگر در موقع شستن صورت و دو دست، آب به آنها بیاشد، و با آن آب قصد شستن وضویی کند، در این صورت نیز وضو صحیح است. تنها در صورتی که پس از پایان شستن دست چپ آبی خارج از وضو به کف دست راست یا چپ برسد، نمیتوان با آن مسح نمود.

34. آیا بستن شیر آب در هنگام وضو، برای وضو اشکال دارد؟

خیر، اشکال ندارد، بلی در حال مسح، اگر آب وضو غلبه بر رطوبت شیر نداشته باشد، و مسح، مخلوط با آب خارج انجام شود، وضو باطل میشود.

35. اگر در حین وضو چیزی بخوریم، وضویمان درست است؟

ص: 23

اشکال ندارد؛ ولی بهتر است انسان اعمال وضو را با توجه و حضور قلب بیشتر انجام دهد.

36. آیا میتوان قبل از اذان وضو گرفت و بعد با همان وضو نماز خواند؟

وضو گرفتن به قصد با طهارت بودن مستحب است. بنابراین، با این قصد میتوان قبل از وقت نماز، وضو گرفت و بعد از داخل شدن وقت نماز، با همان وضو، نماز خواند.

37. لمس آرم جمهوری اسلامی، کلمات «GOD»، «سیدالشهداء» و «ا...»، بدون وضو چه حکمی دارد؟

به طور کلی لمس کردن اسامی خدای تعالی به هر زبان که نوشته شده باشد جایز نیست و بنا بر احتیاط، مسّ اسامی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ائمه معصومین (علیهم السلام) و همچنین نام مبارک حضرت زهرا (صلی الله علیه و آله) بدون وضو جایز نیست؛ ولی به این شکل نوشتن: «ا...»، اگر همزه آن به عنوان همزه الله نوشته شده باشد، مسّ آن بدون طهارت جایز نیست و سیدالشهداء اسم امام نیست و لمس آن بدون وضو جایز است. البتّه باید از توهین و بیاحترامی پرهیز شود و بنا بر احتیاط از مسّ آرم جمهوری اسلامی بدون طهارت اجتناب گردد.

ص: 24

38. آیا قبل از وضو خشک بودن اعضای وضو لازم است؟

خشک بودن صورت و دستها قبل از انجام وضو لازم نیست، ولی محل مسح باید خشک باشد و اگر مرطوب است باید به قدری کم باشد که رطوبت مسح بر آن غلبه کند.

39. آیا میتوانیم با وضویی که برای خواندن قرآن گرفته‌ایم، نماز هم بخوانیم؟

بلی، تا آن وضو باطل نشده است، نماز و هر کاری را که نیاز به طهارت دارد، میتوان با آن انجام داد.

40. آیا دست مصنوعی را در وضو باید شست و پای مصنوعی را مسح کرد؟

شستن دست مصنوعی و مسح پای مصنوعی در وضو لازم نیست.

41. برخی از مواقع، پس از وضو، شک در باطل شدن آن میکنم؛ چه وظیفهای دارم؟

به شک اعتنا نکنید و تا یقین به باطل شدن وضو پیدا نکرده‌اید، محکوم به طهارت هستید و میتوانید اعمالی را که نیاز به وضو دارند، انجام دهید.

مسح

42. مسح سر بر موهای روغن زده شده چگونه است؟

ص: 25

اگر روغن به قدری زیاد نباشد که مانع از رسیدن آب وضو در حال مسح به موها یا پوست جلوی سر باشد، اشکال ندارد.

43. شست پای شخصی شکسته است و روی آن انگشت را گچ گرفته‌اند، اگر گچ پاک باشد آیا برای مسح پا نیازی به پارچه اضافی است؟ و یا میتوان روی همان گچ را مسح نمود؟

لازم نیست مسح حتماً بر روی شست پا انجام شود و مسح، یکی از انگشتان دیگر هم کافی است. بنابراین، وقتی مانعی مثل گچ یا باند یا لاک بر روی شست باشد، باید از سر انگشت دیگر مسح کرد و جای جبیره نیست.

ص: 26

44. آیا دست کشیدن به بدن در غسل لازم است؟

ملاک صحّت غسل، رساندن آب به همه اعضای بدن است به ترتیبی که در احکام غسل گفته شده است. اگر اطمینان به رسیدن آب به همه اعضا داشته باشید، دست کشیدن لازم نیست.

45. اگر کسی پس از انجام غسل، متوجه شود که قسمتی از موهای بلند سر او آغشته به رنگ بوده و شسته نشده است، غسل او چه حکمی دارد؟

شستن موهای بلند در غسل واجب نیست، و اگر پوست سر شسته شده باشد، غسل صحیح است.

46. اگر در بین غسل حدثی از انسان سرزند [مثل بول و...] آیا غسل را باطل میکند؟

غسل باطل نمیشود؛ ولی برای کارهایی مانند نماز که به طهارت نیاز دارد، پس از غسل، واجب است وضو بگیرد.

47. اگر کسی نمیدانست هنگام غسل کف پا را هم باید

بشوید؛ ولی به طور معمول آب به کف پا هم میرسد و شسته میشود، آیا غسلش صحیح است؟ تکلیف نماز و روزهایی که با این غسل انجام داده چیست؟

چون تمام طرف راست و چپ بدن حتی کف پا و لای انگشتان باید به نیت غسل شسته شود، بنابراین کسی که قسمتی از بدن را به نیت غسل نشسته است، غسلش صحیح نیست و نمازهایی را که با غسل غیر صحیح انجام داده باید قضا کند. البته روزهایی که گرفته صحیح است و قضا و كفاره ندارد.

48. این جانب به وسواس مبتلایم و اطمینان به شسته شدن بدنم در غسل پیدا نمیکنم، آیا میتوانم از همسر در غسل کمک بگیرم؟

در غیر موارد اضطرار، کسی نباید دیگری را وضو یا غسل دهد؛ اما اگر نگاه کند و بگوید که به کجای بدن آب رسیده است، اشکال ندارد.

49. آیا با غسل جنابت احتیاطی میشود نماز خواند؟

زمانی با غسل جنابت میشود نماز خواند که شخص واقعاً جنب بوده و غسل کرده باشد؛ و با غسل احتیاطی نمیشود نماز خواند.

50. در چه صورتی میتوان به جای غسل تیمم کرد؟ آیا خجالت هم میتواند مجوز تیمم باشد؟

خجالت کشیدن مجوز تیمم کردن نیست و در احکام الهی خجالت کشیدن معنا ندارد؛ چنان که در روایت است: «لا حیاء فی الدین». جواز تیمم تنها در هفت مورد است که در رساله‌های عملیه ذکر شده است.

51. اگر انسان در خواب جنب شود آیا از موارد جنابت از حرام است؟

خیر، احتلام (جنب شدن در خواب)، جنابت از حرام نیست.

52. اینکه در رساله فرموده‌اند: «غسل جنابت به خودی خود مستحب است» یعنی چه؟ آیا هر وقت به حمام می‌رویم می‌توانیم یک غسل جنابت مستحبی به جا آوریم؟

مقصود آن است که اگر کسی جنب شود، قبل از داخل شدن وقت نماز، غسل برای او مستحب است ولی پس از داخل شدن وقت نماز یا برای انجام کارهای دیگری که شرط آن طهارت است، مثل طواف، غسل واجب می‌شود و اگر شخص جنب نباشد، غسل کردن به عنوان جنابت معنا ندارد و لغو است.

53. آیا اگر قبل از داخل شدن وقت نماز، غسل جنابت انجام دادیم می‌توانیم با آن نماز بخوانیم یا وضو لازم است؟

چنانچه کاری که وضو را باطل میکند (مثل خوابیدن، بولکردن و...) انجام نداده باشید، می‌توانید با آن غسل، نمازهای

واجب و مستحب را به جا آورید و وضو گرفتن لازم نیست.

54. غسل مس میت بر عهدهام بود فراموش کردم انجام دهم، پس از یک روز جنب شدم و غسل جنابت انجام دادم، آیا کفایت میکند یا حتماً باید غسل مس میت را به جا آورم؟ در مسأله تکلیف نماز و روزه‌هایم چه میشود؟

غسل جنابت از سایر غسلها کفایت میکند؛ هر چند در موقع غسل توجهی به وجوب غسلهای دیگر نداشته باشید. نمازهایی که پس از مس میت و قبل از انجام غسل جنابت خوانده‌اید، قضا نمایند؛ ولی روزه آن روز صحیح است و قضا ندارد.

55. آیا لمس کردن استخوان مرده به غسل مس میت نیاز دارد؟

برای مس استخوانی که گوشت ندارد، و از میت جدا شده و آن را غسل نداده‌اند، بنا بر احتیاط واجب، باید غسل کرد. البته لمس استخوان شهیدانی که در جبهه به شهادت رسیده‌اند، غسل ندارد.

56. در حال جنابت یا عادت ماهانه میتوان نماز میت خواند؟

بلی میتوان نماز میت خواند و نماز صحیح است؛ اگرچه احتیاط مستحب آن است تمام چیزهایی که در نمازهای دیگر لازم است در نماز میت نیز رعایت شود.

57. زمان غسل جمعه چه وقت است؟

وقت غسل جمعه از طلوع فجر تا اذان ظهر است؛ ولی

کسی که تا آن موقع غسل جمعه انجام نداده، بعد از ظهر نیز میتواند بدون قصد ادا و قضا آن را انجام دهد.

58. اگر چند غسل بر عهده انسان باشد، کدام یک را باید زودتر انجام دهد؟

رعایت ترتیب بین غسلها واجب نیست؛ بلکه میتوان همه غسلها را در نظر گرفت و یک غسل به نیت همه آنها انجام داد و اگر غسل جنابت بر شخص واجب باشد، انجام غسل جنابت از سایر غسلها کفایت میکند.

59. آیا با غسل جنابت از حرام میتوان نماز خواند؟

بلی، مانعی ندارد.

60. گاهی قبل از بول یا بعد از آن، مایع غلیظی خارج میشود؛ آیا این مایع، حکم منی را دارد؟ اگر شک داشته باشیم رطوبتی که خارج شده، منی است یا غیر آن، چه وظیفهای داریم؟

اگر علائم منی را که در رساله توضیح المسائل نوشته شده، نداشته باشد، غسل لازم نیست و به شک خود توجه ننمایید.

61. دختری غسل جنابت از استمناء بر عهده داشته ولی به دلیل آنکه اصلاً ملتفت مسأله نبوده که جنب شده، غسل نکرده است، و مدتی در همان حال نماز خوانده، تکلیف او چیست؟

طهارت شرط واقعی برای نماز است، و باید تمام نمازهایی که بدون غسل جنابت خوانده است، قضا نماید.

62. اگر کسی یقین کند که همراه ادرار یک یا چند قطره

منی از او خارج شده است، آیا باید غسل جنابت انجام دهد؟

بلی، با علم به خروج منی به همراه ادرار، غسل بر او واجب است.

63. آیا رفتن خانمی که در ایام عادت است، به زیارت اهل قبور، مجالس روضه و حرم ائمه (علیهم السلام) جایز است؟

رفتن حائض به مجلس روضه در غیر مسجد و زیارت اهل قبور مانعی ندارد؛ اما توقف در حرم ائمه (علیهم السلام) (اطراف ضریح مطهر) اشکال دارد؛ ولی میتوانند در رواقهای حرم توقف نمایند.

64. خانمی که روز هفتم عادت غسل میکرده، و در بعضی مواقع پس از غسل، تا روز دهم لکه بینی داشته، لکن غسل مجدد نمیکرده است، نماز و روزهایی که انجام داده است چه حکم دارد؟

تمام نمازهایی را که بدون غسل مجدد خوانده، باید قضا کند، و نسبت به روزه، اگر علم به حائض بودن نداشته، روزهها قضا ندارد.

65. آیا اسراف در آب، موجب بطلان غسل میشود؟

هرچند اسراف جایز نیست، اما موجب بطلان غسل نمیشود.

66. موقع شستن طرف راست بدن در غسل، آب به طرف چپ هم میرسد؛ آیا اشکال دارد؟ خیر، اشکال ندارد.

67. غسل جنابت با چه چیز باطل میشود؟

اگر شخصی که غسل جنابت کرده، یکی از کارهایی که وضو را باطل میکنند، انجام دهد، باید برای عبادات بعدی که نیاز به طهارت دارد، وضو بگیرد.

ص: 33

68. آیا بعد از تیمم بدل از غسل، تیمم بدل از وضو نیز لازم است؟

در تیمم بدل از غسل جنابت، برای نماز، وضو یا تیمم بدل از وضو لازم نیست؛ ولی در تیمم بدل از سایر غسلها، برای نماز، وضو یا تیمم بدل از وضو نیز لازم است.

69. آیا کسی که برای جنابت، تیمم بدل از غسل کرده، می تواند نمازهای بعدی را نیز با آن تیمم بخواند؟

در صورتی که عذرش تا وقت نماز بعد ادامه داشته و تیمم هم باطل نشده باشد، به تیمم مجدد نیاز نیست و با همان تیمم میتواند نماز بخواند.

70. اگر با تیمم بدل از غسل نماز خواندیم، آیا برای نمازهای بعدی باید غسل کنیم؟

هرگاه عذر برطرف شد باید برای نمازهای بعدی غسل نمود.

71. در تیمم بدل از غسل، هنگامی که آب به دست آوردیم باید غسل کنیم؟

پس از برطرف شدن عذر شرعی (نبودن آب، ضرر داشتن آب، تنگی وقت و...) باید غسل کرد.

72. اگر دستمال یا چیز نجس دیگری همراه نمازگزار باشد، چه حکمی دارد؟

بودن اشیایی مانند دستمال کوچک، کلید، چاقو و پول نجس به همراه نمازگزار، در صورتی که نجاست آن به بدن و لباس سرایت نکند، اشکال ندارد.

73. اگر با لباسی که مقداری خون دارد نماز بخواند، حکمش چیست؟

اگر مقدار خون، کمتر از درهم [تقریباً به اندازه سکه دوریالی] باشد، نماز صحیح است؛ جز خونهای سه گانه خانمها و خون کافر و سگ و خوک، که حتی با کمتر از درهم آن هم نمیتوان نماز خواند.

74. اگر لباس کسی که مشغول نماز است خونی باشد، واجب است به او اطلاع دهیم؟

تذکر دادن لازم نیست و نماز او با عدم اطلاع صحیح است. ولی اگر نمازگزار حکم شرعی بطلان نماز با خون

بیشتر از درهم را نمیداند، از باب ارشاد جاهل لازم است حکم شرعی مسأله برای او بیان شود.

75. نماز خواندن با مانتو و روسری چه صورت دارد؟

اگر شرایط لباس نمازگزار در آن رعایت شود و مقداری از صورت که شستن آن در وضو واجب نیست و زیر چانه و دستها از میج به بالا و موی سر کاملاً پوشیده باشد، اشکال ندارد؛ هرچند نماز با چادر برای رعایت پوشش در نماز آسانتر و بهتر است.

76. اگر نجاست لباس یا بدن را فراموش کنیم، و نماز بخوانیم، قضا دارد یا خیر؟

در صورت فراموشی نجاست، نماز باطل است، و چنانچه وقت باقی است، دوباره به جا آورید، و اگر وقت گذشته است، قضا کنید.

77. جوراب من نجس بود و قصد داشتم در موقع نماز بیرون بیاورم، ولی فراموش کردم، چند روز با آن نماز خواندم، آیا لازم است همه نمازهایم را قضا کنم؟

قضای نمازها لازم نیست؛ زیرا جوراب معمولی به تنهایی ستر عورت نیست و اگر نجس باشد، برای نماز اشکال ندارد، بلی اگر با عرق کردن، پا نیز نجس شود، نماز باطل می شود.

ص: 36

78. با توجه به اینکه به پوشیدن بهترین لباس و زینت کردن و... در هنگام نماز خواندن سفارش شده است حکم آرایش کردن در موقع نماز (یعنی استفاده از لوازم آرایش و عطرها و... اعم از خارجی و ایرانی) چه می باشد؟

پوشیدن لباس تمیز و روشن و آراستن ظاهر و خوشبو کردن بدن با عطر در هنگام نماز از جمله چیزهایی است که به آن سفارش شده است و اما درباره آرایش چهره در هنگام نماز توصیه های نرسیده است. بلی اگر قبلاً خانمی آرایش کرده باشد نماز خواندن با آن اشکال ندارد مگر آنکه لوازم آرایشی مانع رسیدن پوست پیشانی به مهر شود.

79. استفاده از زنجیر، انگشتر و حلقه نامزدی طلا برای مردان چه صورت دارد؟

زینت به طلا برای مرد در هر حال حرام است و نماز با آن باطل است.

مکان نمازگزار

80. آیا نماز خواندن روی تخت جایز است؟

اگر هنگام نماز، تخت، حرکت زیادی نداشته باشد و بدن روی آن آرام گیرد، نماز صحیح است.

81. در نماز جمعه از روزنامه‌های که اسم خدا در آن نوشته شده است به عنوان زیرانداز استفاده میکنیم، اشکال دارد؟

نشستن و ایستادن روی چیزی که اسم خدا در آن نوشته شده است، حرام است و نباید روی آن نماز خواند.

82. آیا نماز خواندن بر روی فرش ابریشمی، برای مردان صحیح است؟

مانعی ندارد.

83. خواندن نماز نافله در حالات مختلف راه رفتن، نشستن، کار و... به چه نحو است؟ سجده و رکوع را چه میکنند؟

خواندن نماز نافله در هر حالی صحیح است و هنگام راه رفتن، رکوع و سجده آن با اشاره انجام میگردد.

احکام قبله

84. کسی که نماز را به صورت خوابیده میخواند، رو به قبله بودن او چگونه است؟

باید به پهلو راست بخوابد، طوری که جلوی بدنش رو به قبله باشد و اگر ممکن نیست باید به پهلو چپ بخوابد که جلوی بدنش رو به قبله باشد و اگر این را هم نمیتواند، باید به پشت بخوابد که کف پایش رو به قبله باشد.

وقت نماز

85. هنگام صبح اگر شک کنیم که آفتاب طلوع کرده یا

ص: 38

نه، باید نماز را به نیت ادا بخوانیم یا قضا؟

میتوانید به نیت ادا بخوانید و میتوانید به قصد مافیالذمه به جا آورید، به این معنی که اگر قضا شده باشد، قضا و اگر آفتاب طلوع نکرده، ادا باشد.

86. اگر شخصی به اندازه چهار رکعت به اذان مغرب وقت داشته باشد، نسبت به نماز ظهر و عصر، چه وظیفهای دارد؟

اگر نمازش شکسته نباشد، باید ابتدا نماز عصر را به نیت ادا بخواند و پس از آن، قضای نماز ظهر را به جا آورد.

87. اگر به واسطه عذری نماز مغرب و عشاء را تا نصف شب نخوانده باشیم، بعد از نیمه شب با چه نیتی بخوانیم؟

بنا بر احتیاط واجب، باید تا قبل از اذان صبح، بدون اینکه نیت ادا و قضا کنید، به قصد انجام تکلیف، نماز را به جا آورید.

88. در قطب که شش ماه روز و شش ماه شب است، نمازهای روزانه چگونه خوانده میشود؟

نمازها را باید مطابق افق نزدیکترین محلی که روز و شب طبیعی دارد، بخوانند، و یا مطابق افق مناطق معتدل عمل کنند.

89. پایان وقت نماز عصر، غروب آفتاب است یا مغرب؟

ص: 39

پایان وقت نماز عصر، که فوت نماز محقق میشود، وقتی است که تا مغرب شرعی وقت وافی به ادای یک رکعت نباشد. (مغرب شرعی زمانی است که قرمزی آسمان در طرف مشرق از بالای سر بگذرد).

90. اگر شخصی بعد از نماز متوجه شود که وضو یا غسلش باطل بوده است، چه وظیفهای دارد؟

نمازهایی را که با وضو یا غسل باطل به جا آورده است، باید اعاده یا قضا نماید.

91. وقت کافی برای خواندن نمازهای نافله نداریم؛ برای درک آن چه پیشنهادی میکنید؟

نماز نافله را میتوانید در حال راه رفتن و بدون رعایت جهت قبله بخوانید و رکوع و سجود آن را هم با اشاره انجام دهید تا از ثواب آن بهره‌مند شوید.

92. نماز اول وقت، بدون رعایت مستحبات بهتر است، یا دیرتر از اول وقت با رعایت مستحبات؟

نماز اول وقت، اگرچه مختصر و بدون تعقیبات باشد، بر نماز آخر وقت رجحان دارد؛ و نماز جماعتی که مختصر خوانده شود، از نماز فرادا که آن را طول بدهند، برتر است.

93. سر وقت و فرادا نماز خواندن بهتر است یا با مدتی تأخیر و جماعت؟

خواندن نماز به جماعت افضل است هرچند مقداری از اول وقت بگذرد.

94. هنگامی که وقت اذان به افق شهر از رادیو یا تلویزیون اعلام میشود، میتوان نماز خواند یا باید صبر کرد تا اذان رادیو یا مسجد تمام شود؟

ملاکِ شروع به نماز، داخل شدن وقت است. پس اگر از اذان رادیو و تلویزیون یا مسجد اطمینان به دخول وقت پیدا شود، میتوان پیش از تمام شدن اذان، نماز را خواند؛ هرچند مقداری تأخیر برای رعایت احتیاط، خصوصاً در اذان صبح، مطلوب است.

اذان و اقامه

95. سخن گفتن در اثنای اذان و اقامه چه صورت دارد؟

سخن نگفتن در اثنای اذان و اقامه مستحب است.

قیام

96. قیام متصل به رکوع، که از ارکان نماز است، ایستادن قبل از رکوع است یا بعد از رکوع؟

قیام متصل به رکوع، قیام قبل از رکوع است (از حالت ایستاده به رکوع رفتن است) و اما ایستادن بعد از رکوع، هرچند واجب است، اما رکن نماز نیست.

ص: 41

97. در هنگام نماز، اگر چشمهایم بسته باشد، بیشتر حواسم به نماز جمع میشود؛ آیا اشکال دارد؟

بستن چشم در حال نماز مکروه است؛ ولی نماز را باطل نمیکند.

قرائت

98. اگر کسی به این مسأله توجه نداشته که بسم الله الرحمن الرحيم را در نماز باید به قصد همان سوره‌های که میخواهد بخواند بگوید، معمولاً اول بسم الله را میگفته و سپس سوره را در ذهن تعیین میکرده است، آیا باید نمازهایی که تاکنون خوانده قضا کند؟

در مورد سؤال، نمازهایی که قبلاً خوانده قضا ندارد؛ ولی باید در نمازهای بعد رعایت کند و بسم الله... را به قصد همان سوره‌های که میخواهد بخواند، تلاوت کند.

99. اگر اشتبهاً سوره را قبل از حمد بخوانیم، سجده سهو واجب میشود؟

خیر، سجده سهو واجب نمیشود، البته باید پس از قرائت حمد، مجدداً سوره کاملی خوانده شود.

100. در نماز به جای سوره توحید (قل هو الله احد) میتوانیم یک سوره دیگر از قرآن بخوانیم اما چهار سوره است که خواندن هر یک از آنها به تنهایی کافی نیست بلکه

باید با سوره دیگری خوانده شود. آن چهار سوره کدامند و چگونه باید خوانده شوند؟

در نماز به جای سوره توحید خواندن هر یک از چهار سوره «انشراح»، «الضحی»، «فیل» و «ایلاف» به تنهایی کفایت نمیکند، بلکه دو سوره والضحی و المنشرح، و همچنین دو سوره فیل و ایلاف در نماز، هر کدام یک سوره حساب میشوند.

101. اگر شخصی ندانسته تسیحات اربعه را بیشتر از سه مرتبه بخواند، آیا نمازش باطل میشود؟

نمازش صحیح است.

102. کسی که به جای تسیحات اربعه، حمد شروع کرده چه کند؟

اگر سهواً حمد را شروع کرده است، باید آن را رها کند و دوباره با توجه، حمد تنها یا تسیحات را بخواند؛ ولی اگر در رکوع یادش آمد، نمازش صحیح است.

103. اگر در نماز بعد از خواندن قسمتی از سوره، بقیه آن را فراموش کنیم، تکلیف چیست؟

آن سوره را رها کنید و سوره دیگری بخوانید و نماز صحیح است.

104. اگر قسمتی از حمد و سوره را در نماز ظهر بلند

خواندیم و قبل از رکوع متوجه شدیم که باید آهسته میخواندیم، آیا دوباره خواندن حمد لازم است؟

تکرار لازم نیست و بقیه آن را آهسته بخوانید.

105. آیا برای جلوگیری از حواس پرتی، میتوان نماز ظهر و عصر را بلند خواند؟

خیر، برای این منظور به معانی جملات توجه کنید و اگر خود را در محضر خداوند قادر متعال ببینید، قطعاً توجه بیشتری پیدا میکنید؛ ضمناً خواندن نماز در محل خلوت، نگاه به مَهر در حال قیام و انجام مستحبات نیز توصیه شده است.

رکوع

106. در رکوع نماز باید دستها روی زانو باشد یا اگر بالاتر از زانو هم گذاشته شود، اشکال ندارد؟

اگر به مقداری که بتواند دست را بر زانو بگذارد خم شود کافی است، و دست گذاشتن بر روی زانو در حال رکوع واجب نیست و اگر بدن در حال ذکر رکوع، آرامش داشته باشد، میتوان دستها را رها کرد؛ اما مستحب است مردها کف دستها را روی استخوان زانو بگذارند و خانمها بالای زانو قرار دهند.

ص: 44

107. کسی که با سرعت به سجده میرود اگر سرش بیش از یک بار به مهر بخورد حکمش چیست؟

در مواردی که سر بدون اختیار از محل سجده برمیگردد و دوباره بدون اختیار به محل سجده میرسد، یک سجده محسوب میشود و نماز صحیح است؛ اما اگر میتواند بعد از برگشتن سر از محل سجده از فرود دوباره آن به مهر جلوگیری کند؛ باید از برگشتن سر به سجده خودداری کند و آن را یک سجده به حساب آورد (حتی اگر ذکر سجده را نگفته باشد) و بعد از نشستن، دوباره به سجده برود و آن را سجده دوم خود حساب کند.

108. اگر در حال خواندن نماز، بچهای مهر را بردارد، چه باید کرد؟

اگر چیزی که سجده بر آن صحیح است در دسترس او باشد، باید بر همان سجده کند؛ وگرنه - اگر وقت وسعت دارد - نماز را بشکند و دوباره با چیزی که میتوان بر آن سجده کرد، نماز بخواند. اما اگر وقت تنگ است و نماز قضا میشود، باید به لباس خود سجده کند؛ و اگر آن هم ممکن نبود، به پشت دست سجده کند.

109. اگر هنگام گذاشتن پیشانی روی مهر نماز، قسمتی از

موی سر یا چادر بین پیشانی و مُهر حائل شود، وظیفه چیست؟

باید به طوری که پیشانی از روی مهر بلند نشود و سجده زیاد نگردد، مو یا چادر را کنار بزنند و بعد از استقرار پیشانی روی مهر، ذکر سجده را بگویند. البته اگر پیشانی به مقداری که در سجده لازم است، روی مهر باشد، کنار زدن چادر یا مواز پیشانی لازم نیست.

110. آیا در سجده‌های مستحب هم، باید شرایط سجده واجب رعایت شود؟

در سجده‌های مستحب، مثل سجده شکر، رعایت شرایط سجده واجب لازم نیست.

111. آیا فقط در سجده آخر نماز میتوانیم «یا ولی العافیه...» را بگوییم؟

دعای مذکور و هر دعای دیگر را میتوانید در تمام سجده‌ها بخوانید و مخصوص سجده آخر نماز نیست؛ بلکه خواندن دعا در حال ایستادن و نشستن و رکوع هم جایز است.

112. کسانی که روی صندلی و میز نماز می‌خوانند آیا در موقع سجده لازم است که نوک انگشت شست پا روی زمین باشد؟

بلی لازم است.

113. بعضی از کسانی که نماز را نشسته میخوانند، برای سجده مُهر را برداشته و به پیشانی میچسبانند، آیا این کار صحیح است، یا باید پیشانی روی مهر بیاید؟

اگر بتوانند باید با استفاده از میز و مانند آن، محل سجده را بالا بیاورند؛ و اگر به این مقدار هم نمیتوانند خم شوند، مُهر را با دست بالا آورده، پیشانی را بر آن بگذارند.

114. شخصی که قادر به سجده کردن نیست، چه وظیفهای دارد؟

میتواند مهر را بر روی جای بلند مثل میز قرار دهد و بر آن سجده نماید.

115. اگر علاوه بر هفت عضوی که در سجده، واجب است روی زمین باشد، عضو دیگری هم روی زمین قرار گیرد، مثل آرنج، سجده چه صورت دارد؟

مانعی ندارد، و سجده او صحیح است.

116. آیا سجده بر روی سنگفرشهای مسجد که از سنگ چینی، مرمر و... میباشد، صحیح است یا باید از مهر استفاده نمود؟

سجده بر سنگهای مذکور صحیح است.

سجده واجب قرآن

117. آیا برای انجام سجده واجب قرآن، رعایت حجاب برای خانمها لازم است یا خیر؟

در سجده واجب قرآن، اگر مواضع هفت گانه سجود بر زمین باشد و پیشانی بر مُهر یا چیزی که سجده بر آن صحیح است قرار گیرد، کافی است و رعایت حجاب و روبه قبله بودن و وضو داشتن لازم نیست.

118. اگر کسی آیه سجده را از ذهن بگذراند ولی بر زبان نیاورد، مثلاً از روی قرآن نگاه کند، آیا سجده بر او واجب میشود؟
صرفاً خطور در ذهن موجب و جوب سجده نمیشود.

119. اگر آیه سجده‌دار را از رادیو یا نوار بشنویم سجده واجب است یا خیر؟

در شنیدن مستقیم آیه، اگرچه از طریق رادیو باشد، سجده واجب است و در شنیدن از نوار حکم سجده، بنا بر احتیاط است.

120. اگر ترجمه آیه سجده‌دار را بشنویم، آیا سجده واجب میشود یا خیر؟

با شنیدن ترجمه آیه سجده‌دار، سجده واجب نمیشود.

121. اگر در هنگام سجده غیر نماز، آیه سجده را بشنویم، چه وظیفه‌های داریم؟

باید سر از سجده برداشته، مجدداً به سجده بروید.

122. کسی که در رکعت سوم یادش آمد تشهد را فراموش کرده، چه وظیفه‌های دارد؟

اگر قبل از رفتن به رکوع یادش بیاید که تشهد را نخوانده، باید بنشیند و تشهد را انجام دهد و دوباره رکعت سوم را بخواند؛ و اگر در رکوع یا بعد از آن متوجه شد که تشهد را نخوانده است، پس از تمام شدن نماز، قضای تشهد فراموش شده را به جا آورد. و بعد از آن دو سجده سهو، انجام دهد. در صورت اول نیز، انجام دو سجده سهو، بنا بر احتیاط، واجب است.

قنوت

123. آیا قنوت را میتوان به زبان فارسی خواند؟

دعا به غیر عربی در قنوت اشکال ندارد.

124. آیا ترک قنوت اشکالی دارد؟

قنوت مستحب است و ترک آن سهواً یا عمداً مبطل نماز نیست.

125. آیا چرخاندن انگشتر و نگاه به نگین در حال قنوت استحباب دارد؟

انگشتر عقیق به دست کردن برای نماز و نیز نگاه کردن

به کف دست در قنوت استحباب دارد؛⁽¹⁾ ولی برای استحباب چرخانیدن انگشتر و نگاه به آن دلیلی نیافتیم.

126. آیا در قنوت نماز وتر، اگر جزء چهل نفری که دعا میکنیم نام افرادی را ببریم که مسلمان معصیت کار هستند، اشکال دارد؟

دعا برای مسلمان معصیت کار، در نماز و بعد از نماز، اشکال ندارد.

شک در نماز

127. اگر در بین نماز ظهر شک کند که نیت نماز ظهر کرده یا عصر، چه باید بکند؟

باید به نیت ظهر، نماز را تمام کند، و صحیح است.

128. اگر هنگام قرائت تسیحات اربعه نماز چهار رکعتی شک کند سه رکعت خوانده یا چهار رکعت تکلیف چیست؟

شک سه و چهار در هر جای نماز که پیش آید - اگر بعد از تأمل، ظن به یک طرف پیدا نشود - باید بنا را بر چهار بگذارند و نماز را تمام کنند و بعد از نماز، یک

ص: 50

1- . مجلسی، بحار الانوار، ج 85، ص 195.

رکعت نماز احتیاط ایستاده یا دو رکعت نشسته به جا آورند؛ و نماز صحیح است.

129. کسانی که در نماز حواسپرتی دارند و شک میکنند، وظیفهشان چیست؟

با حواس پرتی معمولی، نماز باطل نمیشود؛ گرچه از ارزش آن کاسته میشود و برای حضور قلب در نماز، انتخاب زمان و مکان مناسب، نماز اول وقت و در محل خلوت و نیز شرکت در نماز جماعت توصیه شده است. توجه کافی به مقدمات نماز و دقت در آن، همانند وضوی شاداب گرفتن و گفتن اذان و اقامه و مستحبات دیگر، به جا آوردن نافلها، توجه به مفاهیم نماز و خود را در محضر خدا دیدن، در پیدایش حضور قلب و پیشگیری از عارضه حواس پرتی و شک، مؤثر است.

130. اگر در نماز حواسمان نباشد، آیا میتوانیم نماز را به هم زده، دوباره شروع کنیم؟

برهم زدن نماز واجب و از سرگرفتن آن جایز نیست؛ مگر آنکه حواس شما به قدری پرت شود که متوجه نماز نباشید و نفهمید اصلاً چه کار می کنید.

131. در بین نماز عصر یقین کردم نماز ظهر را نخوانده‌ام، آیا لازم است نماز را تمام کنم یا میتوانم نماز را باطل نمایم و نماز ظهر را شروع کنم؟

ص: 51

در این مورد لازم است نیت خود را به نماز ظهر برگردانید و نماز را تمام کنید و همچنین است که اگر در بین نماز عشاء متوجه شدید نماز مغرب را نخوانده‌اید و وقت عدول به نماز مغرب نگذشته است - یعنی وارد رکوع رکعت چهارم نشده‌اید - لازم است با نیت نماز مغرب، نماز را به پایان برسانید.

132. قصد خواندن نماز ظهر داشتم، اشتبهاً نماز عصر را نیت کردم، حکم آن چیست؟

اگر قصد خواندن نماز ظهر داشتید و اشتبهاً گفتید نماز عصر میخوانم، یعنی اشتباه در تطبیق کرده‌اید و بعد متوجه شدید، نماز شما به عنوان ظهر صحیح است؛ اما اگر واقعاً قصد نماز عصر کردید و در بین نماز متوجه شدید - چنانچه نماز ظهر را نخوانده باشید - نیت را به نماز ظهر برگردانید و نماز را به عنوان ظهر تمام کنید.

133. اگر بعد از تمام شدن نماز ظهر، شک کنیم که سه رکعت خوانده‌ایم یا چهار رکعت، چه وظیفه‌های داریم؟

به شک خود اعتنا نکنید.

134. اگر در سجده یا پس از سر برداشتن از مهر، شک کنیم که یک سجده انجام داده‌ایم یا دو سجده، وظیفه چیست؟

در مورد سؤال لازم است سجده دیگری را انجام دهید،

تا یقین به انجام دو سجده حاصل شود.

135. اگر در حال قرائت تسیحات اربعه، شک در تعداد سجده‌های رکعت قبل کردیم، چه وظیفه‌های داریم؟

در مورد سؤال، به شک خود اعتنا نکنید، و نماز را ادامه دهید.

136. اگر در تعداد رکعات نماز صبح شک کنیم، آیا میتوانیم بنا را بر دو بگذاریم؟

شک در رکعات نمازهای دو رکعتی و سه رکعتی، موجب بطلان نماز میگردد؛ بنابراین، در مورد سؤال، اگر پس از کمی تأمل، ظنّ به یک طرف پیدا نکردید، نماز باطل است و باید دوباره آن را به جا آورید.

137. اگر در حال خواندن سوره قل هو الله، شک کردم که حمد را خوانده‌ام یا نه، آیا تکرار حمد لازم است؟

لازم نیست، و به طور کلی هرگاه مشغول ذکر یا فعلی از افعال نماز بودید و در ذکر یا عمل قبلی شک کردید، به شک خود اعتنا نکنید؛ مثلاً اگر در وقت خواندن سوره حمد، در تکبیره الاحرام شک کردید؛ یا در سجده، شک در به جا آوردن رکوع نمودید و یا در وقت گفتن سلام نماز، در تشهد، شک کردید به شک خود اعتنا نکنید و در اصطلاح فقهی، این شک، «شک در چیزی است که محل آن گذشته است».

ص: 53

138. اگر پس از گفتن یکی از کلمات نماز، در صحیح ادا کردن آن کلمه شک کنم، چه وظیفه‌های داریم؟

پس از گفتن اذکار نماز یا قرائت حمد و سوره، اگر در صحیح گفتن آن شک کردید، به شک خود اعتنا نکنید.

139. در حال سجده، شک کردم که سجده آخر نماز است یا سجده شکر؛ چه کاری باید انجام دهم؟

پس از برخاستن از سجده، تشهد و سلام را بگویید؛ زیرا در این صورت، اگر سجده آخر بوده، به وظیفه خود عمل کرده‌اید و اگر در واقع، سجده شکر بود، تشهد و سلام اضافی ضرری به نماز نمی‌رساند.

140. اگر پس از اذان مغرب نسبت به خواندن نماز ظهر و عصر شک کردیم، قضای آن لازم است یا خیر؟

در مورد سؤال که شک در انجام نماز، بعد از گذشتن وقت آن حاصل شده است، خواندن قضای آن لازم نیست.

نماز احتیاط

141. آیا نماز احتیاط را باید بلافاصله پس از سلام نماز بخوانیم؟

بلی، واجب است نماز احتیاط را بلافاصله بعد از سلام نماز و بدون انجام کارهای منافی نماز مانند روی برگرداندن از قبله، به جا آورد.

142. خواندن سهوی سوره در نماز احتیاط چه حکمی دارد؟

اشکال ندارد و نماز احتیاط را باطل نمیکند.

نماز مسافر

143. شکسته خواندن نماز تمام و تمام خواندن نماز شکسته با عدم آگاهی به حکم چه حکمی دارد؟

اگر اصلاً نماند استهائید که نماز مسافر شکسته است و به جای شکسته تمام خوانده، قضا ندارد، ولی اگر به جای نماز تمام شکسته خوانده باشد نماز باطل است.

144. حد ترخص را توضیح دهید.

حد ترخص هر محل نزدیکترین جایی است که در آنجا صدای اذان شهر شنیده نمیشود، و دیوار شهر دیده نمیشود.

145. دانشجویی که وطن و محل تحصیل او بیش از چهار فرسخ شرعی [تقریباً 5/22 کیلومتر] فاصله دارد و تقریباً هر روز این مسیر را برای تحصیل می‌رود و برمیگردد، درباره نماز و روزه چه تکلیفی دارد؟

در غیر سفر اول، نماز تمام، و روزه صحیح است.

146. نماز و روزه دانشجویی که دو روز در هفته به محل تحصیل می‌رود و در همان روز به وطن برمیگردد و فاصله محل تحصیل و وطنش بیش از چهار فرسخ شرعی است، چگونه است؟

ص: 55

در غیر سفر اول، نماز تمام، و روزه صحیح است.

147. دانشجوی دانشگاه پیام نور که بعضاً هر دو هفته یک بار یا بیش از ده روز یک بار به محل درس می‌رود و برمیگردد، چه حکمی دارد؟

نمازش در بین راه و محل تحصیل شکسته است و روزه صحیح نیست.

148. مقلد مرجع تقلیدی هستم که نماز و روزه‌ام را به جهت مسافرت برای تحصیل تمام میدانم. اگر در بین دو ترم ده روز در وطن بمانم، در بازگشت به دانشگاه نمازم چه صورت دارد؟

در سفر اول بعد از ده روز که به محل تحصیل می‌روید نماز شکسته و در سفرهای بعدی تمام است.

149. حکم نماز و روزه استادانی که یک یا چند روز در هفته به محل تدریس رفت و آمد دارند، در دو صورت زیر چگونه است؟

الف. محل تدریس یک شهر است.

ب. محل تدریس شهرهای مختلف است.

در هر دو صورت، در غیر سفر اول، نماز تمام، و روزه صحیح است.

150. دانشجویی که هر هفته شنبه به محل تحصیل می‌رود

و چهارشنبه یا پنجشنبه به وطن مراجعت میکند، نماز و روزه‌هاش چگونه است؟

در غیر سفر اول، نماز تمام، و روزه صحیح است.

151. اگر شخصی را در حال بی‌هوشی برای معالجه به شهری دیگر انتقال دهند و پزشکان، دوره درمانش در بیمارستان را کمتر از ده روز تعیین کنند، پس از به‌هوش آمدن - در مدتی که در بیمارستان است - نمازش تمام است یا شکسته؟

یکی از شرایط برای شکسته شدن نماز مسافر آن است که «از اول مسافرت قصد هشت فرسخ را داشته باشد». بنابراین، شخصی که در حال بیهوشی به شهر دیگر منتقل شده است، قصد مسافرت نداشته و نمازش در آن شهر تمام است؛ هرچند کمتر از ده روز بماند.

152. مسافری که میدانده روز در محلی میماند، آیا لازم است قصد ماندن هم بکند؟

همین اندازه که بنا دارد ده روز در محل بماند، قصد است و کفایت میکند و نماز او تمام است.

153. کسی که به خاطر سفر شغلی نمازش تمام است، اگر برای تفریح یا زیارت یا کار شخصی دیگری به محل کار بیاید نمازش چگونه است؟

ص: 57

در سفر به محل کار برای غیر جهت شغل، نماز شکسته است.

154. وطن اولیه پدرم شهرستان بوده است؛ ولی من در تهران متولد شدم و رشد کرده‌ام؛ اگر برای دیدن بستگان به آن شهرستان بروم، نماز شکسته است یا تمام؟

در مورد سؤال، در مسافرت به وطن قبلی پدر، حکم مسافر را دارید و بدون قصد ده روز، نماز شما شکسته است.

155. اساتید و کارمندانی که برای کار در کمتر از ده روز به سفر می‌روند، نمازشان چگونه است؟

در غیر سفر اول، نماز تمام و روزه صحیح است.

156. کسی که از وطن اعراض کرده و قصد زندگی در آن محل را ندارد، ولی خانه شخصی خود را در آنجا فروخته است، در هنگام مسافرت به آنجا، نمازش تمام یا شکسته است؟

با فرض اعراض، نماز او شکسته است و داشتن خانه در آن محل اثری در این جهت ندارد.

157. آیا زن در انتخاب وطن، مستقل است یا تابع شوهر است؟

اگر بنا دارد با شوهر زندگی کند، تبعیت، قهری است و وطن شوهر، وطن او محسوب می‌گردد.

158. شوهر از وطن قبلی اعراض نکرده، ولی زن در شهر دیگر زندگی میکند، اگر به وطن قبلی شوهر برود باید در آنجا نماز را تمام بخواند یا شکسته؟

در فرض سؤال که زوجه با همسر خود در وطن سابق

اوزندگی نکرده است، وطن زن محسوب نمیشود، و حکم مسافر را دارد.

159. چرا در مسافرت نمیتوانیم روزه بگیریم و نماز شکسته است؟

شکسته شدن نماز و واجب نبودن روزه در مسافرت، حکم امتثالی است و شاید یکی از حکمت‌هایش این باشد که چون غالباً مسافرت همراه با یک سری دشواریها است، خداوند متعال نیز بعضی از احکام را برای تسهیل در امر مردم، تخفیف داده است.

نماز قضا

160. آیا نماز قضا در سفر تمام است؟

نمازی را که در وطن قضا شده باید به همان نحو که قضا شده به جا آورد و فرقی نمیکند که قضا را در سفر به جا آوریم یا در حضر (وطن). همچنین نمازی را که در سفر قضا شده باید به همان صورت که قضا شده به جا آوریم؛ مثلاً اگر کسی مسافر است و نماز ظهرش که باید دو رکعتی میخواند قضا شد، هر وقت بخواهد قضای آن نماز را بخواند باید دو رکعتی بخواند.

161. آیا در قضای نماز باید مراعات جهر (بلندخواندن) و اخفات (آهسته خواندن) را بنماییم؟

ص: 59

نماز قضا، در آهسته خواندن و بلند خواندن، تابع نماز ادا است. پس اگر نماز ظهر و عصر است، در قضا هم باید حمد و سوره را آهسته بخوانند و اگر نماز صبح یا مغرب و عشاء است، در قضا هم باید مردها حمد و سوره را بلند بخوانند.

162. بعد از سن تکلیف بعضی از نمازهایم را درست انجام ندادهام، الان چگونه باید آنها را قضا کنم؟

هر مقدار از نمازهایتان را که یقین دارید به جا نیاوردهاید یا به صورت باطل انجام دادهاید، باید قضا کنید. میتوانید قضای نمازها را به تدریج انجام دهید.

163. مقداری نماز و روزه قضا دارم، آیا میتوانم در این مورد کسی را اجیر نمایم؟

خیر، شخص زنده نمیتواند برای قضای نماز و روزه خود اجیر بگیرد، و لازم است قضای نماز و روزههای خود را خودش به تدریج به جا آورد.

164. اگر تعداد نمازهای قضای آیات را فراموش کرده باشیم، چگونه باید آنها را به جا آوریم؟

به مقداری که یقین دارید قضا کنید، و در موارد شک، قضا لازم نیست؛ و چنانچه سبب نمازها نیز مختلف باشد، مثلاً یکی برای زلزله و یکی برای خورشیدگرفتگی و یکی

برای بادهای سیاه و سرخ باشد، هنگام قضا، تعیین آن مطابق احتیاط است.

165. تعداد نمازهایی که نخوانده‌ام زیاد است و نمیدانم چقدر است آیا غیر از قضا برای جبران آن میتوان کار دیگری کرد؟

هیچ عملی جبران نماز قضا شده را نمیکند جز به جا آوردن آن. بنابراین سعی کنید تا به تدریج نمازهایی را که یقین دارید از شما قضا شده است به جا آورید؛ مثلاً میتوانید پس از هر نماز روزانه یک نماز قضا هم بخوانید، یا هر شب قبل از خواب به خواندن چند نماز قضا اقدام کنید. با تصمیم و داشتن اراده‌ای قوی انجام این کار چندان سخت نیست. خداوند متعال شما را در انجام تکالیف شرعی موفق فرماید.

166. میفرمایند: «هیچ کاری جبران نمازهای قضا شده را نمیکند مگر انجام نماز قضا»، اما در کتاب گنجهای معنوی در روایتی آمده است که اگر کسی شب دوشنبه پنجاه رکعت نماز بخواند و روز آن را روزه بگیرد و ظهر دوشنبه نیز پنجاه رکعت نماز بخواند و بعد از آن صد مرتبه استغفار کند، با صد سال نماز قضا شده مطابق است. آیا این روایت درست است؟

ص: 61

و جوب قضای نماز، مورد اتفاق نظر فقها است. اگر روایت مذکور از نظر سند هم مشکل نداشته باشد، مورد عمل فقها قرار نگرفته است و نماز مذکور جبران نمازهای قضا شده را نمیکند.

167. در مواردی که معلوم شود شخص غسل صحیح انجام نداده است، نمازهایش باید قضا شود اما روزههایش صحیح است و قضا ندارد؛ چرا؟

طهارت (با وضو و غسل بودن) در نماز، شرط واقعی است. بنابراین، هر وقت متوجه شویم نماز بدون طهارت صحیح انجام گرفته، باید اعاده یا قضا شود؛ اما در مورد روزه، طهارت از جنابت و حیض شرط ذکر است و بقای عمدی بر جنابت و حیض مبطل است، و کسی که غسل خود را در واقع، باطل انجام داده، ظاهراً وظیفه خود را انجام شده، و مسئولیت خود را پایان یافته ببیند و بقای عمدی بر جنابت ندارد.

168. شخصی به علت پیری و بیماری از خواندن نماز ایستاده معذور است و نمازهای خود را نشسته میخواند آیا میتواند قضای نمازهای گذشته خود را به صورت نشسته به جا آورد یا باید بعد از مرگ برای او انجام دهند؟

در مورد سؤال، واجب است نمازهای قضا را شخصاً

ص: 62

به جا آورد و این نمازها هرچند به صورت نشسته باشد از نمازهای قضای او کفایت میکنند. بلی هر مقدار از نماز قضا که باقی بماند میتوانند بعد از مرگ برایش انجام دهند.

169. اگر کسی قبل از ظهر بخوابد و تا اذان مغرب بیدار نشود قضای نماز ظهر و عصر بر او واجب است؟

بلی، نمازهایی که به جهت خواب بودن به جا نیاورده است، باید قضا نماید.

170. آیا قضای هر نماز حتماً باید در وقت آن خوانده شود؟

قضای نماز را در هر زمانی میتوانید به جا آورید، و لازم نیست در وقت آن باشد.

171. کسی که قبل از تمام شدن پانزده سالگی بعضی علائم بلوغ در او ظاهر شده، ولی پس از پانزده سالگی مشغول نماز و روزه شده، آیا قضای نماز و روزه بین بلوغ جنسی تا تمام شدن پانزده سال قمری بر او واجب است؟

بلی، قضای نماز و روزه بر او لازم است و با فرض اینکه ترک روزه به جهت جهل به بلوغ بوده، قضای تنها کافی است و کفاره ندارد.

نماز قضای پدر و مادر

172. آیا قضای نماز پدر و مادر بر پسر بزرگتر واجب است؟

ص: 63

اگر پدر به جهت عذری نماز یا روزهایش را به جا نیاورده باشد، بعد از فوت او، بر پسر بزرگ تر واجب است قضا نماید، یا برای انجام آن اجیر بگیرد، هر چند پدر نتوانسته قضا کند، و بنا بر احتیاط، اگر از روی نافرمانی هم ترک کرده باشد، پسر بزرگ تر باید آن را قضا نماید، یا برای او اجیر بگیرد، در مورد مادر نیز احتیاط واجب رعایت این حکم است.

173. اگر کسی برای خواندن یک سال نماز میت اجیر شود و قبل از اتمام نمازهای قضا بمیرد، ورثه چه وظیفه‌های دارند؟

ورثه میت باید برای نمازهایی که میدانند اجیر به جا نیاورده، دیگری را اجیر نمایند؛ بلکه برای نمازهایی هم که احتمال میدهند به جا نیاورده، بنا بر احتیاط واجب باید اجیر بگیرند. درباره وظیفه ورثه شخص اجیر نسبت به اجرتی که گرفته و وظیفه خود را انجام نداده، به توضیح‌المسائل، مساله 1557 مراجعه نمایید.

174. قرائت نماز پدر و مادرم صحیح نیست؛ آیا پس از فوت آنها باید همه نمازهایشان را قضا کنم؟

اگر قادر به اصلاح قرائت خود نیستند، به همان صورت که میخوانند، کافی است و قضا ندارد.

175. قضای نماز پدر بر عهده پسر بزرگتر است؛ اگر

پسر بزرگتر مقید به امور شرعی نیست، تکلیف نماز قضای میت چه میشود؟

با وجود پسر بزرگتر، قضای نماز پدر بر سایر ورثه واجب نمیشود؛ هرچند پسر بزرگ آن را انجام ندهد؛ البته سایر ورثه میتوانند نسبت به پدر احسان کرده، قضای نمازهای او را به جا آورند.

نماز جماعت

176. کسی که عمداً زودتر از امام جماعت سر از رکوع یا سجده بلند کند، آیا نمازش باطل میشود؟

اگر مأموم عمداً کارهای نماز را مانند رکوع و سجود جلوتر از امام انجام دهد، نماز جماعتش صحیح است و تنها معصیت کرده است.

177. اگر سهواً زودتر از امام از رکوع برخیزیم، چه باید بکنیم؟

چنانچه امام در رکوع باشد باید به رکوع برگردید، و با امام از رکوع برخیزید؛ ولی اگر به رکوع برگردید و پیش از آنکه به رکوع برسید امام از رکوع بلند نشود، نمازتان باطل است.

178. آیا مأموم می تواند زودتر از امام سلام دهد؟

بلی، و نماز او صحیح است؛ ولی تبعیت از امام جماعت در سلام، مستحب و افضل است.

179. اگر شخص قبل از امام جماعت تکبیرها را حرام نماز را بگوید، نمازش چه صورتی دارد و وظیفه‌اش چیست؟

در مورد سؤال، نماز او فرادا میشود، و اگر بخواهد درک جماعت کند، میتواند نیت را به نماز مستحبی تغییر داده، و آن را رها کند و مجدداً پس از تکبیر امام، تکبیرها را حرام بگوید و نماز را با جماعت بخواند.

180. آیا در هنگام قرائت امام جماعت، حرکت بدن مأموم اشکال دارد؟

به مقداری که از حالت نماز خارج نشود، اشکال ندارد.

181. امامت کسی که قسمتی از دست و یا پای او قطع شده است، چه صورت دارد؟

امامت فرد مذکور صحیح نیست.

182. آیا امام جماعت میتواند، دو بار نماز ظهر و عصر را بخواند؟

امام جماعت میتواند برای گروه دیگری غیر از مأمومین نوبت اول، نماز جماعت مجدد بخواند.

183. اگر امام جماعتی را عادل ندانیم، آیا لازم است به دیگران هم تذکر دهیم؟

برای کسی که امام جماعت را عادل نمیداند، اقتدا صحیح نیست؛ اما اعلان به دیگران، هتک او است و جایز نیست.

184. دانشجویانی که در دانشگاه نماز آنها شکسته است، آیا بهتر است نماز را اول وقت به جماعت بخوانند یا عصر که به وطن برمیگردند، کامل بخوانند؟

در اول وقت به جماعت بخوانند، بهتر است.

185. اگر احتمال بدهیم که بعضی بدون وضو در نماز جماعت شرکت کرده‌اند، آیا میتوانیم اقتدا کنیم؟

احتمال وضو نداشتن یا بطلان وضوی حاضرین در جماعت، ضرر ندارد و این گونه وسوسه‌ها، نباید مانع از شرکت در جماعت گردد.

186. اگر پیش از تمام شدن حمد و سوره امام، به جهت عذری، نیت فرادا کنیم، چه وظیفه‌های داریم؟

باید مقداری از حمد و سوره را که امام هنوز نخوانده، بخوانید، بلکه بنا بر احتیاط تمام حمد و سوره را بخوانید.

187. هنگام اقامه جماعت، نماز خواندن به صورت فرادا چگونه است؟

چنانچه فرادا خواندن نماز، ظهور در تقسیق امام جماعت داشته باشد، جایز نیست و نماز هم باطل است.

188. گاهی در مسجد مشغول نماز فرادا هستیم که جماعت تشکیل میشود؛ آیا میتوانیم در بقیه نماز از فرادا به جماعت عدول کنیم؟

ص: 67

خیر، در نمازی که به نیت فرادا شروع کرده‌اید، نمیتوانید به جماعت ملحق شوید.

189. آیا نماز مستحبی را میتوان به نماز واجب امام اقتدا نمود؟

خیر، در نماز مستحبی اقتدا جایز نیست.

190. در صورتی که رکعت سوم امام، رکعت دوم ما باشد، نسبت به حمد و سوره چه وظیفهای داریم؟

در این صورت، مأموم باید حمد و سوره را آهسته بخواند؛ اگرچه در نماز مغرب و عشاء باشد.

191. نماز ظهر را فرادا خوانده‌ام؛ اگر جماعت تشکیل شود، آیا میتوانم همان نماز ظهر را به جماعت اقتدا کنم؟

بلی، مانعی ندارد.

192. در نماز جماعت، وقتی امام مشغول تشهد یا سلام است و مأموم برای ادامه نماز برمی‌خیزد، باید حمد و سوره را بلند بخواند یا آهسته؟

باید به وظیفه خود عمل نماید؛ یعنی مرد در نمازهای مغرب، عشاء و صبح، حمد و سوره را بلند و در نمازهای ظهر و عصر، آهسته بخواند.

193. اگر امام جماعت نماز قضای خود یا دیگری را میخواند، آیا میشود به او اقتدا نمود؟

بلی، در صورتی که نماز قضای یقینی باشد، میشود به او

اقتدا نمود؛ اما اگر نماز را احتیاطاً قضا میکند، نمیشود به او اقتدا کرد.

194. اگر بانی یا هیئت امنای مسجد راضی به نماز خواندن شخصی در آن مسجد نباشند، نمازش چه صورتی دارد؟

نماز خواندن در مسجد، موکول به اجازه متولی و بانی مسجد نیست و نماز مذکور صحیح است.

نماز جمعه

195. آیا میتوان در حال خواندن خطبههای نماز جمعه، به کارهایی مثل تسبیح و صلوات و تلاوت قرآن و غیره پرداخت؟

سکوت کردن و گوش دادن به خطبهها، بنا بر احتیاط واجب است. گوش نکردن یا حرف زدن، نماز جمعه را باطل نمیکند و اگر ذکر گفتن، همراه گوش کردن خطبهها باشد، اشکال ندارد.

196. اگر به خطبههای نماز جمعه نرسیدیم و در رکوع رکعت اول اقتدا کردیم، نماز جمعه صحیح است یا باید دو رکعت دیگر به جای خطبهها بخوانیم؟

در مورد سؤال که در رکوع رکعت اول نماز جمعه اقتدا کردید، نماز صحیح است و به خواندن دو رکعت نماز دیگر به جای خطبهها نیاز نیست.

197. هم زمان با نماز جمعه میتوان نماز ظهر و عصر را در اول وقت خواند؟

ص: 69

بلی، مانعی ندارد؛ هرچند اگر نماز جمعه در محلی برگزار میشود، بهتر است خواندن نماز ظهر را تا پایان نماز جمعه به تأخیر اندازند.

198. شخصی مدتی در نماز جمعه شرکت کرده و نماز ظهر را نمیخوانده است اکنون متوجه شده که مرجع تقلیدش میفرماید: «بنا بر احتیاط پس از نماز جمعه باید نماز ظهر هم خوانده شود» فعلاً تکلیف او چیست؟ به جا آوردن قضای نمازهای ظهر جمعه یا قضای نمازهای ظهر و عصر جمعه یا...؟

اگر در این مسئله احتیاطی به مرجع دیگری که نماز جمعه را کافی از نماز ظهر میدانند مراجعه نماید، نیاز به قضای نمازهای ظهر گذشته نیست و در آینده هم نیازی به اعاده نماز ظهر ندارد.

199. آیا شرکت در نماز جمعه واجب است؟

خواندن نماز جمعه در زمان غیبت احتیاطاً و به رجاء مطلوبیت جایز است؛ لکن نباید اکتفا به نماز جمعه نمایند، و نماز ظهر را هم بنا بر احتیاط به جا آورند و اقتدا به نماز عصر امامی که نماز جمعه را خوانده و نماز ظهر را نخوانده، بنا بر احتیاط صحیح نیست، مگر اینکه بعد از نماز جمعه، امام نیز نماز ظهر را احتیاطاً بخواند.

ص: 70

200. آیا نماز شب اذان و اقامه دارد؟

خیر، نمازهای مستحبی اذان و اقامه ندارند و فقط در نمازهای واجب روزانه اذان و اقامه مستحب است.

201. طبق حدیث «من ترک الصلوه متعمداً فقد کفر» آیا انسان هایی که عمداً نماز را ترک میکنند کافر هستند؟

کفری که در رابطه با ترک نماز آمده، کفر عملی؛ یعنی مبالغه در عصیان و نافرمانی است و به معنای کفر اعتقادی نیست و احکام آن را ندارد. بلی اگر ترک نماز همراه با انکار آن باشد، موجب ارتداد و نجاست میگردد.

202. هم غذا شدن و رفت و آمد با افرادی که نماز نمیخوانند و روزه نمی گیرند چه حکمی دارد؟

ترک نماز اگر از روی بیمبالا-تی باشد، موجب کفر و نجاست نمیشود و ادامه رفت و آمد با ایشان در صورت احتمال تأثیرگذاری مانعی ندارد.

203. آیا نمازهایی که قبل از بلوغ خوانده شده به جای از دست رفته‌های بعد از بلوغ حساب میشود؟

نمازهایی که بعد از بلوغ فوت شده، واجب است قضا شود و نمازهای قبل از بلوغ به جای قضای واجب محسوب نمیشود.

204. در مسافرت، در مسجدی نماز خواندم و اشتبهاً مهر را همراه خود آوردم، وظیفه‌ام چیست؟

مهر را به وسیله مسافر یا پُست به مسجد مذکور برگردانید. نماز با مهری که برای نمازگزاران مسجد خاصی وقف شده است، در خارج از آن مسجد صحیح نیست.

205. آیا برای خسوف و کسوف که متوجه آن نشده‌ایم و دیگران خبر می‌دهند، نماز آیات واجب است؟

اگر در زمان گرفتن ماه یا خورشید متوجه نشده‌اید و بعد از پایان خسوف و کسوف اطلاع پیدا کردید، در صورتی که تمام قرص ماه و یا خورشید نگرفته باشد، نماز آیات بر شما واجب نیست.

206. اگر قبل از نماز، پدری با فرزندش کار داشته باشد و او را صدا بزند، وظیفه پسر چیست؟

اگر وقت نماز تنگ است، باید نماز را بخواند و بعد به سراغ کار پدر برود؛ اما اگر وقت وسعت دارد، می‌تواند کار پدر را مقدم بدارد؛ بلی اگر تأخیر در انجام فرمان پدر، موجب رنجش خاطر او میشود، در وسعت وقت، باید امر پدر را مقدم بدارد.

207. نماز عید فطر و قربان واجب است، یا مستحب؟

نماز عید در زمان غیبت امام عصر (علیه السلام) مستحب است.

208. کمک به مسلمانی که نمیدانیم نماز میخواند یا خیر، چه حکمی دارد؟

دادن صدقات به او مانعی ندارد.

209. بیدار شدن برای خواندن نماز شب در خوابگاه مشکل است؛ چه راهی را پیشنهاد میکنید؟

بیدار شدن قبل از اذان صبح و خواندن نماز شب در آن وقت، ثواب فراوان دارد و در رشد معنوی انسان مؤثر است. ولی اگر به هر علتی در سحر بیدار نمیشوید، میتوانید نافله شب را قبل از خواب به جا آورید، و یا در روز بعد قضا کنید.

210. گاهی اوقات علاقه زیادی برای انجام عبادت دارم؛ ولی پس از مدتی این حالت تغییر میکند؛ چه کارکنم که آن حالت باقی بماند؟

واجبات را حتماً انجام دهید و مستحبات را هر وقت آمادگی داشتید، به جا آورید و از خداوند متعال توفیق بیشتر طلب کنید. ان شاء الله موفق خواهید شد. ضمناً توصیه میشود به غذایی که میخورید (به لحاظ پاک و حلال بودن آن) و اعمالی که انجام میدهید، توجه بیشتری داشته باشید.

211. کسی که نماز میت را با جماعت میخواند، ولی ذکرهای نماز را نمیگوید، نمازش چه صورت دارد؟

ص: 73

نماز مأموم در نماز میت، در صورتی صحیح است که اذکار واجب را بگوید.

212. شخصی پس از نماز مغرب و عشاء یا ظهر و عصر یقین میکند که یکی از نمازهایش باطل بوده ولی نمیداند کدام یک از آنها است؛ وظیفه او چیست؟

در نماز مغرب و عشاء، هر دورا باید اعاده کند و در ظهر و عصر، یک نماز چهار رکعتی به نیت ما فی الذمه بخواند، کافی است.

213. برخی از فرقه‌های منحرف میگویند در موقع گفتن «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ»، باید صورت مرشد و قطب را تصوّر کنیم و مورد خطاب قرار دهیم، نماز با این عقیده چه صورتی دارد؟

مخاطب قرار دادن غیر خدا در نماز، مبطل نماز است و چنین تصوّراتی فاسد و شرک است.

214. اگر کسی مشروب بخورد، تا چند روز نمیتواند نماز بخواند؟

نماز در هر شرایطی واجب است؛ و اگر نماز را ترک کند، معصیت کرده، و قضای آن را باید به جا آورد. بلی در حال مستی و عدم التفات، نماز او صحیح نیست و آنچه در روایت آمده که تا چهل روز نماز او قبول نمیشود، یعنی ثواب برای او نوشته نمیشود.

215. اگر نماز برای غیر خدا جایز نیست، پس چرا به خواندن نماز امام زمان (علیه السلام) تأکید میشود؟

نماز برای غیر خدا باطل و شرک است لکن این نماز هم برای خدا است و انتساب این نماز به آن حضرت، به جهت آن است که حضرت ولی عصر (علیه السلام) این نماز را برای رفع مشکلات به بعضی از شیعیان تعلیم فرموده‌اند و این دو رکعت نماز، باید به قصد قربت و برای خداوند خوانده شود و در تکرار آیه «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ»، کسی به غیر از خداوند متعال در نظر گرفته نشود؛ البته توسل به ذیل عنایات آن حضرت پس از خواندن نماز، موجب اجر و ثواب و برآورده شدن حاجات میباشد؛ ان شاء الله.

216. کسی که اگر برای نماز بیدارش کنیم، ناراحت میشود، آیا بیدار کردن او جایز است؟

اگر عمداً خوابیده که نماز نخواند، از باب نهی از منکر و با وجود شرایط آن، لازم است او را بیدار کنید و در غیر این صورت، اگر راضی نباشد، بیدار کردن او اشکال دارد.

217. عادت کرده‌ام که در وقت ایستادن پاهایم را کج بگذارم؛ آیا این کار برای نماز اشکال دارد؟

در فرض سؤال نماز صحیح است، بلی مستحب است در حال قیام، انگشتان پا به طرف قبله باشد.

218. نماز امام زمان (علیه السلام) مخصوص مسجد جمکران است یا در جای دیگر هم میتوان خواند؟

نماز امام زمان (علیه السلام) اختصاص به مسجد جمکران ندارد و در هر جای دیگری هم میتوان با قصد تقرب به خداوند به جا آورد. در کتاب مفاتیح الجنان آمده است که از طرف امام زمان (علیه السلام) نوشته‌های صادر شد که در آن آمده بود: هرکس حاجتی را از خداوند بخواهد، شب جمعه بعد از نیمه شب غسل کند و در محل نمازش به مناجات مشغول شود و دو رکعت نماز بخواند؛ به آیه «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» که رسید، صد بار تکرار کند و در مرتبه آخر حمد را تمام کند و قل هو الله را یک مرتبه بخواند و ذکر رکوع (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ) و سجده (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ) را هفت بار تکرار کند و رکعت دوم را هم مانند اول بخواند و بعد از آن دعایی نقل شده است.

219. آیا مصافحه بعد از نماز مستحب است؟

به طور کلی، مصافحه مؤمنین با یکدیگر مستحب است و مصافحه بعد از سلام و فراغت از نماز هم اشکال ندارد؛ هرچند روایت بخصوصی در این مورد به نظر نرسیده است.

220. اگر کسی جواب سلام را در نماز ندهد، نمازش باطل میشود؟

ص: 76

خیر، نماز باطل نیست؛ هر چند جواب سلام در حال نماز نیز واجب و ترک آن گناه است.

221. به جای «بِحَوْلِ اللَّهِ وَقُوَّتِهِ»، در هنگام بلند شدن، گفتن «یا حیی یا قیوم»، چه صورتی دارد؟

جمله «یا حیی یا قیوم» را به قصد ذکر وارد (یعنی ذکرى که از طرف معصوم (علیه السلام) در این مورد دستور داده شده)، نباید گفت؛ ولی به قصد مطلق ذکر، اشکال ندارد.

222. آیا بالا بردن دستها در موقع تکبیرها لا حرام، واجب است؟

خیر، بالا بردن دستها تا مقابل گوش، مستحب است.

223. کسی که وارد مسجد میشود، اگر سلام کند، جواب دادن به او بر چه کسی واجب است؟

اگر به جمع سلام کند، بر همه واجب است که جواب او را بدهند ولی اگر یک نفر جواب دهد، از بقیه ساقط است.

224. اگر بعد از نماز شک کنیم وضو داشته‌ایم یا نه، نماز چه حکمی دارد؟

نماز صحیح است و به شک در وضو بعد از نماز اعتنا نکنید.

225. فرو بردن ریزه‌های غذا که در بین دندانها است، در حال نماز چه صورت دارد؟

اشکال ندارد.

226. شب، قصد گرفتن روزه داشتم اما سحر بیدار نشدم تا قصد کنم نزدیک آفتاب از خواب بیدار شدم، آیا روزهام صحیح است؟

بلی، صحیح است و لازم نیست حتماً سحر بیدار شوید و نیت روزه کنید.

227. یوم الشک چه روزی است و روزه آن چه صورت دارد؟

روزی که نمیدانیم سیام شعبان است یا اول رمضان، یوم الشک نامیده میشود و روزه گرفتن در آن واجب نیست، و نیز روزی که نمیدانیم آخر رمضان است یا اول شوال یوم الشک است و روزه در آن واجب است.

در روزی که یقین به اول رمضان ندارید، میتوانید نیت روزه قضا نمایید و اگر روزه قضا بر عهده ندارید، میتوانید به نیت روزه مستحبی آخر شعبان بگیرید و اگر بعداً ثابت شود که اول رمضان بوده است، روزه رمضان محسوب میگردد.

احکام چیزهایی که روزه را باطل می کند

228. در ماه رمضان اگر فکر میکند که میتواند تا قبل از اذان صبح غسل کند، اما نتواند آیا روزه صحیح است؟

چنانچه موفق به غسل نشود و در تنگی وقت قبل از اذان صبح، تیمم بدل از غسل نماید روزهاش صحیح است.

229. روزهداری که دندانهایش خون ریزی داشته باشد و مجبور باشد آنها را بشوید و در حین شستن، خون به گلویش برسد، روزهاش چه حکمی دارد؟

شستن دهان و دندان به هنگام روزه مانعی ندارد، ولی پس از شستن بهتر است سه مرتبه آب دهان را بیرون بریزد تا مطمئن شود که آب در دهان نمانده است و اگر خون، بیاختیار و یا سهواً به گلو برسد، روزه را باطل نمیکند.

230. پرکردن دندان در ماه رمضان چگونه است؟

پرکردن، جرمگیری و کشیدن دندان در ماه رمضان برای پزشکان مانعی ندارد و برای شخص روزهدار، زمانی جایز است که مطمئن باشد خون یا آبی که به وسیله دستگاه، وارد فضای دهان میشود، فرو نخواهد رفت.

231. اگر روزهدار به نامحرم نگاه کند، آیا روزهاش باطل میشود؟

روزه صحیح است؛ ولی باید از آن گناه توبه کند و

توجه داشته باشد - همانگونه که در روایات آمده - روزه گرفتن فقط امساک و پرهیز از خوردن و آشامیدن نیست، بلکه باید چشم و گوش و زبان و قلب و سایر اعضا نیز روزه باشند و از ارتکاب خلاف و گناه حفظ شوند و الا از ثواب و ارزش روزه کاسته میشود.

232. شخصی که به حرمت و حکم استمناء آگاهی نداشته و بدون غسل، نماز و روزه به جا آورده است، چه حکمی دارد؟

نمازهایی را که بدون غسل خوانده، باید قضا کند، و نسبت به روزهها، اگر واقعاً در زمانی که استمناء میکرده به حکم مسأله جاهل بوده و در تحقیق و سؤال کوتاهی نکرده است، روزهها قضا ندارد.

233. اگر در شب ماه رمضان جُنُب شویم و تا نزدیک اذان صبح غسل را به تأخیر اندازیم و سپس تیمم کنیم، آیا روزه صحیح است؟

تأخیر غسل، معصیت و گناه است، اما در مورد سؤال که عمداً غسل را تأخیر انداخته‌اید، لازم است با تیمم روزه بگیرید و قضای آن را هم بنا بر احتیاط واجب، به جا آورید.

234. اگر خانمی تا بعد از اذان صبح عذر داشت، ولی قبل از طلوع آفتاب پاک شد و غسل کرد، آیا روزه آن روزش صحیح است؟

در مورد سؤال که عذر تا بعد از اذان صبح ادامه داشته است، روزه آن روز صحیح نیست؛ همان گونه که اگر چند دقیقه قبل از اذان مغرب نیز عادت شود، روزه‌اش باطل می‌گردد.

235. اگر در ماه رمضان، غسل جنابت را فراموش کنیم و پس از چند روز یادمان بیاید، چه تکلیفی داریم؟

باید روزه آن چند روز را قضا کنید؛ ولی كفاره ندارد.

236. هنگامی که روزه می‌گیرم، بدنم به شدت سست میشود و نمیتوانم کارهایی مثل درس خواندن را انجام دهم، وظیفه من چیست؟

این گونه ضعف و سستیها تقریباً لازمه روزه است و برای نوع افراد پیش می‌آید و نمیتوان به خاطر آن، روزه را خورد. میتوانید سحر از غذای مقوی استفاده کنید و ساعات خواب شب را کمی بیشتر نمایید تا در روز دچار مشکل نشوید.

237. بیماری است که اگر در روز تنها یک قرص بخورد، میتواند روزه‌اش را بگیرد؛ آیا روزه بر او واجب است؟

اگر برای معالجه ناچار از مصرف دارو در روز باشد؛ روزه بر او واجب نیست و بعداً قضای آن را بگیرد.

238. اگر روزه باشم و مادرم مرا وادار به خوردن غذا کند، آیا روزهام باطل میشود؟

خوردن و آشامیدن روزه را باطل میکند؛ هرچند بر اثر درخواست و اصرار شخص دیگر باشد.

239. اگر کسی در ماه رمضان تصمیم به خوردن چیزی بگیرد، اما قبل از خوردن، منصرف شود، روزهای چه صورت دارد؟

با تصمیم به خوردن روزه، روزه باطل میشود و لکن نباید تا وقت افطار مفطری به جا آورد، و بعداً هم قضای آن را بگیرد.

240. آیا اگر در حال روزه سهواً چیزی بخوریم، روزه باطل میشود؟

خیر، روزه باطل نمیشود، و فرقی بین روزه رمضان و روزه قضا یا مستحبی نیست.

241. آیا گوش کردن به موسیقی و نگاه به نامحرم، روزه را باطل میکند؟

گناهان مذکور روزه را باطل نمیکند؛ لکن ثواب آن را کاهش میدهد. در روایات آمده است که روزه گرفتن، فقط پرهیز از خوردن و آشامیدن نیست؛ بلکه باید چشم، گوش، زبان، قلب و سایر اعضا نیز روزه باشند و از ارتکاب خلاف و گناه حفظ شوند تا ثواب روزه کامل به شخص داده شود.

242. شخصی در ماه رمضان غسل را به صورت صحیح انجام نداده است، مثلاً سحر غسل کرده و در روز متوجه مانعی بر روی دست شده، نسبت به روزهاش چه وظیفه‌های دارد؟

روزه او صحیح است، باید پس از برطرف کردن مانع، غسل را تکمیل و قضای نمازی را که با غسل ناقص انجام داده، به جا آورد.

243. اگر در شب ماه رمضان جنب شویم تا کی میتوانیم غسل را تأخیر بیندازیم؟

برای گرفتن روزه رمضان و قضای آن، باید قبل از اذان صبح غسل نمایید و در روزه‌های مستحبی، واجب نیست غسل را قبل از اذان صبح انجام دهید.

244. اگر سحر ماه رمضان جنب باشم، و فرصتی هم برای غسل کردن نداشته باشم، چه کنم؟

اگر در تنگی وقت قبل از اذان صبح، تیمم بدل از غسل نمایید، روزه صحیح است و بعد برای انجام نماز صبح غسل کنید.

245. افطار روزه مستحبی در بعد از ظهر چه صورتی دارد؟

روزه مستحبی را در هر موقع از روز میتوان افطار کرد.

246. شخصی روزه میگیرد؛ اما بعد از ظهرها مبتلا به سردرد

شدید میشود؛ آیا روزه گرفتن برای او واجب است یا نه؟

اگر سردردی است که قابل تحمل نیست، روزه واجب نیست؛ ولی اگر با مراعات بعضی امور، مثل استراحت بیشتر و یا خوردن دارو در شب، قابل تخفیف باشد، روزه واجب است.

قضای روزه

247. آیا قضای روزه رمضان را باید پشت سر هم بگیریم؟

خیر، پی درپی بودن روزه قضا، لازم نیست.

248. آیا برای روزههایی که از شخصی قضا شده، میتوان کسی را اجیر نمود یا خیر؟

تا شخص زنده است، دیگری نمیتواند برای او قضای نماز و روزه به جا آورد؛ بلی، میتواند وصیت کند که اگر موفق به گرفتن قضای روزه نشد، پس از مرگ برای قضای روزه او کسی را اجیر کنند.

249. کسی که روزه قضای رمضان بر عهده اوست، آیا میتواند روزه قضای پدر را بگیرد؟

در صورتی که وقت روزه قضای خودش وسعت دارد، مانعی ندارد.

250. در سال گذشته چند روز از روزههای ماه رمضان را

افطار کردم و تعداد آنها را فراموش کرده‌ام؛ حال چند روز روزه قضا بر من واجب است؟

به مقداری که یقین دارید، قضای آن را بگیرید و قضای روزه‌های مشکوک واجب نیست؛ اگرچه گرفتن آن مطابق احتیاط است.

251. آیا باید قضای روزه‌هایی را که در ماه رمضان به علت مسافرت یا بیماری نگرفتم، فوری بگیرم؟

خیر، لازم نیست؛ اما نباید تأخیر به حدی باشد که مسامحه و کوتاهی در تکلیف صدق کند.

252. اگر روزه قضا گرفته باشیم و ظهر به مهمانی دعوت شویم، آیا میتوانیم روزه را بشکنیم و در روزهای بعد جبران نماییم؟

افطار روزه قضای ماه رمضان (اگر وقت قضا تنگ نباشد) قبل از ظهر اشکال ندارد؛ اما افطار آن در بعد از ظهر، جایز نیست و کفاره نیز بر فرد واجب میشود. کفاره آن، اطعام ده مسکین و در صورت عجز از اطعام، سه روز روزه گرفتن است.

253. در گذشته بعضی از روزه‌هایم را نگرفتم، اکنون که ناراحتی معده دارم، قضای آن را چگونه به جا آورم؟

کفاره آنها را بپردازید و قضای روزه‌های گذشته را به جا

آورید. البته لازم نیست قضای آنها پی در پی باشد و اگر با فاصله هم نمیتوانید قضای آن را به جا آورید، هر وقت قدرت پیدا کردید انجام دهید؛ و در غیر این صورت باید برای انجام آن وصیت کنید. درباره روزههای امسال نیز اگر تا رمضان آینده قادر به انجام قضای آن نشوید، گرفتن روزه واجب نیست؛ فقط کفاره آن را پردازید.

254. دخترانی که تازه به سن بلوغ میرسند، و قدرت گرفتن همه روزهها را ندارند، چه وظیفهای دارند؟

هر مقدار از روزهها را که میتوانند، در ماه رمضان بگیرند و قضای بقیه آن را در طول سال به تدریج به جا آورند و اگر نمیتوانند روزه بگیرند، فعلاً پرداخت کفاره (یک مُد طعام تقریباً 750 گرم طعام برای هر روز) کافی است و در سالهای بعد قضای آن را هم بگیرند.

255. آیا میتوانیم قضای روزه رمضان را در مسافرت بگیریم؟

خیر، مگر آنکه قصد اقامت ده روز کرده باشید.

256. پدرمان از دنیا رفته است، آیا میتوانیم هم زمان روزههای او را قضا کنیم؛ یا در گرفتن روزه قضا، ترتیب لازم است؟

هم زمان بودن روزه قضا اشکال ندارد، بنابراین چند نفر میتوانند در یک روز روزه قضای او را به جا آورند.

257. کسی که روزه ماه رمضان را عمداً افطار کرده، آیا میتواند به جای کفاره روزه عمد مقداری پول به مقامات ذی صلاح بدهد و از گناه خود استغفار نماید؟

استغفار از گناه واجب است، و دادن پول به هر مقامی جبران کفاره روزه را نمیکند، و کسی که عمداً روزه خود را افطار کرده است، علاوه بر قضا باید کفاره آن را هم بپردازد و کفاره آن شصت روز، روزه گرفتن یا شصت مسکین را اطعام کردن و یا یک بنده آزاد کردن، است. بلی اگر قیمت اطعام شصت مسکین را در اختیار شخص یا مؤسسه مطمئن قرار دهد تا به وکالت از او شصت مسکین را اطعام کنند، مانعی ندارد.

258. آیا باید قضای روزهها پی در پی باشد و اگر سال بر آن بگذرد، آیا کفاره هم دارد؟

لازم نیست قضای روزهها پی در پی و پشت سر هم باشد؛ مگر اینکه تعداد روزهایی که به ماه رمضان آینده باقی مانده با مقدار روزههای قضا مساوی باشد و کسی که قضای ماه رمضان را یک سال یا بیشتر به تأخیر انداخته، باید علاوه بر قضا برای هر روز، یک مد طعام (750 گرم گندم، آرد، برنج و...) بابت کفاره تأخیر به نیازمندان بپردازد.

259. آیا تأخیر در کفاره روزه باعث افزایش آن میشود؟

خیر، کفاره تأخیر روزه با گذشت چند سال اضافه نمیشود، شما میتوانید آن را به صورت گندم، آرد و... به فقیر بدهید یا پول آن را به دفتر مرجع تقلید خود تحویل نمایید و بگویید کفاره است تا جنس تهیه کرده، به فقیر بدهند.

260. کفاره افطار روزه رمضان چقدر است؟

برای روزههایی که به علت مسافرت و بیماری افطار کردهاید و قضای آنها را بدون عذر تا رمضان بعد نگرفتهاید، برای هر روز، یک مُدّ طعام (750 گرم گندم، آرد و...) به فقیر پردازید و برای هر روز روزه‌های که عمداً و بدون علت شرعی افطار کردهاید، شصت مُدّ طعام به شصت فقیر پردازید و در هر دو صورت، قضای آنها را نیز بگیرید. موارد دیگری در کفارات است که میتوانید در توضیح المسائل ملاحظه کنید.

261. قضای روزههای رمضان سال گذشته را تا رمضان امسال به تأخیر انداخته‌ام، کفاره آن چقدر است؟

برای هر روز، یک مُدّ طعام (تقریباً 750 گرم) گندم، آرد، جو و... به فقیر غیر سیّد پردازید و قضای آن را هم بعداً به جا آورید.

262. کفارههایی را که در سالهای گذشته بر عهده من آمده

ص: 88

است، باید با قیمت گذشته پرداخت کنم یا با قیمت فعلی؟

کفاره باید به صورت غذا دادن و سیر کردن فقیر یا دادن یک مد طعام (750 گرم گندم، آرد و...) انجام شود و دادن پول آن به فقیر کافی نیست.

روزه مسافر

263. کسی که میدانند آخر هفته به وطن برمیگردد، آیا میتواند قصد ده روز نماید و روزه‌های خود را در مسافرت بگیرد؟

اگر میدانند که آخر هفته برمیگردد و تصمیم جدی بر ماندن ده روز ندارد، قصد اقامت ده روز صحیح نیست و روزه باطل است.

264. اگر در مسافرت سحری بخوریم و در همان روز به وطن برگردیم، میتوانیم روزه بگیریم؟

چنانچه قبل از اذان ظهر به حد ترخص وطن - جایی که صدای اذان شهر شنیده میشود و دیوار شهر دیده میشود - برسید و در مسافرت هم کاری که روزه را باطل میکند، انجام نداده باشید، باید قصد روزه کنید و روزه صحیح است.

265. خلبانی که مسیر پروازی او در جهت طلوع خورشید یا در خلاف جهت آن است، وضعیت روزه او چگونه است؟

افطار و سحر خود را مطابق مکانی که در آن قرار میگیرد، انجام دهد.

266. آیا انسان میتواند نذر کند که روزه رمضان را در مسافرت بگیرد؟

خیر، چنین نذری باطل است.

اقسام روزه

267. چند روز در سال روزه گرفتن حرام است؟

دو روز، روز عید فطر و روز عید قربان روزه گرفتن حرام است.

268. چهار روز در سال که روزه مستحبی در آن ثواب بسیار دارد کدامند؟

هفدهم ربیع المولود (تولد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله))، بیست و هفتم رجب (مبعث رسول الله (صلی الله علیه و آله)) بیست و پنجم ذی القعدة الحرام (دحوالارض)، هیجدهم ذی الحجه الحرام (عید غدیر خم).

ص: 90

269. آیا کسی که معتکف شده میتواند روزههای سه روز اعتکاف را به عنوان نذری یا قضا یا کفاره حساب کند؟

بلی، میتوان روزه قضا و کفاره و نذر را در اعتکاف به جا آورد و لازم نیست روزه، برای خصوص اعتکاف باشد.

270. آیا در اعتکاف، حیاط مسجد حکم مسجد را دارد؟

حیاط مسجد حکم مسجد را ندارد؛ مگر آنکه معلوم شود حیاط را هم به عنوان مسجد وقف کردهاند.

271. آیا برای رفتن به نماز جمعه، میتوان از محل اعتکاف خارج شد؟

ظاهراً از مواردی است که میتوان خارج شد ولی باید حداقل زمان لازم را رعایت کرد.

272. در صورتی که شخص در روز سوم اعتکاف مریض شود یا اضطراری پیش آید میتواند اعتکاف را به هم بزند؟

در صورتی که از گرفتن روزه معذور باشد اعتکاف باطل میشود ولی کفاره ندارد.

273. آیا کسانی که به مکه میروند، میتوانند در

اكر قصد اقامه ده روز در مكه را داشته باشنء، يا نءر روزه در سفر نموده باشنء، اعتكاف اشكال ندارد و الا روزه صحيح نيست، و اعتكاف باطل است.

274. آيا در روزهاى اعتكاف ميتوانيم در كلاس درس شركت كنيم؟

رفتن به كلاس درس از موارد مجاز خروج از محل اعتكاف نيست.

275. اكر در حال اعتكاف، جايى از بدن نجس شود، آيا لازم است فوراً آن را تطهير كنيم؟

خير، تطهير آن، وجوب فورى ندارد.

276. آيا در حال اعتكاف، لازم است دائماً با وضو باشيم؟

دائم وضو داشتن در حال اعتكاف، واجب نيست؛ هرچند با وضو بودن، در هر حال، مستحب است.

277. اكر شخص در ايام اعتكاف در مسجد، جنب شود، چه وظيفهاى دارد؟

چنانچه محتلم شده باشد، بايد فورى از مسجد خارج شده، غسل جنابت انجام دهد و اعتكافش صحيح است؛ ولى اكر جنابت عمدى و بر اثر استمنا و مانند آن باشد، اعتكاف باطل ميگردد.

278. حداقل و حداکثر اعتکاف چقدر است؟

حداقل اعتکاف، سه روز است و حداکثری برای آن تعیین نشده است، و هرگاه دو روز به اعتکاف اضافه کند، اعتکاف روز سوم واجب میشود، و افضل ایام اعتکاف ده روز آخر ماه رمضان است.

279. آیا در اعتکاف، اجازه پدر و مادر لازم است؟

در صورت عدم ایذا، اذن والدین شرط نیست، بلی اگر فرزند بداند که پدر یا مادر، از انجام اعتکاف، به جهت مهربانی و شفقت بر او، ناراحت میشوند، باید رضایت ایشان را جلب نماید و با نهی آنها، اعتکاف باطل میگردد.

280. برای اعتکاف مستحب به مسجد رفتهایم؛ آیا می توانیم آن را به هم بزنیم؟

اعتکاف مستحبی را می توان قبل از پایان روز دوم برهم زد ولی اگر دو روز اعتکاف را در مسجد گذرانده باشید، اعتکاف روز سوم بر شما واجب می شود.

281. آیا اعتکاف در همه مساجد شهر صحیح است؟

اعتکاف باید در مسجد جامع شهر باشد و در سایر مساجد و یا در نمازخانههای دانشگاه، صحیح نیست.

مسجد جامع، مسجدی است که برای گروه خاصی ساخته نشده است در مقابل مسجد بازار و قبيله و محله

که در آنها معظم اهل بلد جمع نمیشوند و آماده برای اجتماع آنها هم نشده است، ممکن است مسجد جامع متعدد و نزدیک به هم باشد.

282. در چه صورت اعتکاف بر انسان واجب میشود؟

در صورتی که شخص، نذر یا عهد بر اعتکاف نماید، یا قسم بر آن بخورد، اعتکاف بر او واجب میشود و نیز کسی که دو روز را در اعتکاف بگذراند، اعتکاف روز سوم بر او واجب میگردد.

ص: 94

شرایط واجب شدن خمس

283. آیا کتابی که مورد مطالعه قرار نگرفته، خمس دارد؟

اگر کتاب، مورد نیاز انسان و در شأن او باشد، خمس به آن تعلق نمیگیرد هر چند آنها را در طول سال نخواند.

284. خانمی که مقداری طلا به او هدیه شده و الان هم از آن استفاده میکند، باید خمس و زکاتش را پردازد؟

زینتهای مذکور زکات ندارد، و اگر در حد معمول و متعارف باشد، خمس ندارد؛ ولی چنانچه بیشتر از حد معمول و شأن فرد باشد، پرداخت خمس آن واجب است.

285. آیا به سکه طلا (بهار آزادی) خمس تعلق میگیرد؟

سکه بهار آزادی نیز مانند سایر داراییها است. چنانچه تا سر سال خمسی باقی بماند پرداخت خمس آن واجب میباشد.

286. آیا به سود پولی که در بانک سپرده گذاری شده در صورتی که خمس اصل پول پرداخت شده باشد خمس تعلق میگیرد؟

اگر سود به نحو مشروع باشد، هر مقدار از آن، که

مصرف نگردد و تا سر سال خمسی باقی بماند پرداخت خمس آن واجب است.

287. پولی بابت وام دانشجویی به ما داده میشود، آیا اگر آن را پس انداز کنیم خمس دارد؟

وام، مشمول خمس نمیگردد، مگر به مقداری که اقساط آن پرداخت شده و پس انداز شده باشد.

288. خانم هایی که شاغلند و درآمد دارند، آیا لازم است هر ماه خمس حقوق خود را کنار بگذارند یا تعیین سال خمسی کفایت میکند؟

پرداخت خمس در هر ماه لازم نیست، اولین حقوقی که میگیرند، اول سال خمسی آنها است و چنانچه درآمدشان از مخارج سال اضافه بیاید، باید خمس آن را بپردازند.

289. مهریه خود را به تدریج از شوهرم میگیرم، خمس دارد یا خیر؟

مهریه خمس ندارد.

290. برای رفتن به عمره مفرده ثبت نام کردهام، قسمتی از پول آن را پرداختهام و بقیه وام است، آیا لازم است خمس آنها را بپردازم؟

پولی که پرداخته‌اید، اگر از درآمد بوده و در سال های بعد مشرف می شوید، خمس دارد؛ اما وام مذکور هم پس از پرداخت اقساط و گذشتن سال خمس دارد.

291. اگر با این هدف که خمس ندهیم، طوری خرج کنیم که از درآمد سال چیزی زیاد نیاید، اشکال دارد؟

اگر مصارف حلال باشد و زاید بر شأن نباشد، اشکال ندارد و در فرض سؤال، پرداخت خمس لازم نیست.

292. خوردن غذاهایی که به عنوان نذر میدهند و نمیدانیم صاحبانش حساب خمسی دارند یا نه، چه صورت دارد؟

اگر یقین نداشته باشید به عین غذایی که مصرف میکنید خمس تعلق گرفته یا خیر، استفاده از آن برای شما اشکال ندارد.

293. اگر وام گرفته باشم و قبل از مصرف آن، سال خمسی برسد پرداخت خمس آن لازم است یا خیر؟

خمس وام، واجب نیست، مگر به مقداری که از اقساط آن پرداخته باشید که در حکم پس انداز است.

294. پولی را به تدریج برای تهیه خانه پس انداز کرده‌ام آیا به آن خمس تعلق میگیرد؟

اگر راهی برای تهیه خانه مسکونی مورد نیاز فعلی، غیر از پس انداز تدریجی ندارید، پس انداز مذکور خمس ندارد.

295. آیا سهامی که از بازار بورس خریداری میکنیم، خمس دارد؟

حکم سرمایه را دارد که در سر سال خمسی، باید خمس آن را بپردازید.

296. اگر از درآمد خود به کسی قرض داده باشیم، و بعد از دو سال به ما برگرداند، خمس دارد؟

بلی، پرداخت خمس آن بلافاصله واجب است.

297. در شرایط فعلی که پول حج و عمره، بیش از یک سال در حساب سپرده در بانک میماند، پرداخت خمس آن واجب است یا خیر؟

بلی، خمس دارد.

298. حقوقی که پس از فوت، هر ماه به خانواده مرحوم داده میشود، آیا مشمول خمس میگردد؟

چنانچه از مخارج سال اضافه بیاید، خمس دارد.

299. کسی که به تقلید از مجتهد میت باقی مانده است، خمس خود را باید به چه کسی بپردازد؟

لازم است خمس را به مجتهد زنده بپردازد، و پرداخت به وکیل مجتهد میت کفایت نمیکند.

مصرف خمس

300. آیا میتوانیم خمس خود را به پدر و مادر فقیر خود بدهیم؟

پدر و مادر فقیر، واجب النفقه اولاد هستند و اگر فرزند تمکن مالی داشته باشد، باید مخارج آنها را تأمین کند و اگر از سادات اند برای نفقه واجب نمیتواند سهم سادات

ص: 98

به آنها بدهد، و نسبت به سهم مبارک امام (علیه السلام) موکول به اذن فقیه جامع الشرایط است.

301. آیا میتوانیم خمس خود را صرف حسینیه و یا سایر کارهای خیر نماییم؟

سهم سادات باید به سید فقیر داده شود، اما نسبت به سهم امام (علیه السلام) با اجازه از مرجع تقلید خود و یا نماینده او، مانعی ندارد.

302. آیا میتوانم بدون رجوع به مرجع تقلید، خمس خود را در راهی که مصلحت میبینم خرج کنم؟

خیر، تصرف در خمس بدون اجازه از مجتهد جامع الشرایط جایز نیست. بلی با اجازه مجتهد یا وکیل او میتوانید در مصارف شرعی تعیین شده صرف نمایید.

ص: 99

شرایط واجب شدن زکات

303. پرداخت زکات گندم و جو در چه زمانی لازم است؟

وقتی که گندم و جو دانه مینندد، وقت تعلق زکات است و پرداخت آن در زمان جمعآوری محصول است.

304. زکات سرمایه چند درصد آن میباشد؟

نظر مشهور فقهای شیعه آن است که زکات به نُه چیز تعلق میگیرد، و زکات سرمایه کسب واجب نیست.

305. اگر شخصی مخارج سالش را نداشته باشد، ولی گندم او به حدّ نصاب برسد، زکات بر او واجب است، یا خیر؟

بلی، باید زکات گندم خود را پردازد، و اگر فقیر است، دیگران میتوانند به او زکات بدهند.

306. زمان پرداخت زکات فطره چه موقع است؟ آیا میتوان برای رساندن به فقیر خاصی پرداخت زکات را به تأخیر انداخت؟

زمان پرداخت زکات فطره در روز عید فطر است و برای پرداخت به فقیر خاصی میتوان به تأخیر انداخت؛

اما نباید در پرداخت آن مسامحه و کوتاهی گردد و میتوانید به وسیله پست یا بانک برای او ارسال نمایید.

307. آیا کسانی که محصول خود را به صورت غوره یا انگور می فروشند و آن را کشمش نمی کنند واجب است زکات بپردازند.

در صورتی که کشمش آن به حد نصاب برسد زکات دارد، هر چند انگور آن به مصرف برسد و تبدیل به کشمش نشود.

308. چرا علمای شیعه زکات را فقط در نه چیز میدانند؟ بهتر نیست که به جای زکات شتر از وسایل موتوری مثل ماشین و نیز مثل کارخانجات، زکات گرفته شود؟

به نظر علمای شیعه، زکات، یک واجب مالی است که مورد و مصرف آن بر طبق روایات اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام)، تعیین شده است؛ اما نسبت به ماشین و کارخانجات و سایر اموال، هرگاه حکومت اسلامی نیاز داشته باشد، به مقداری که ضرورت داشته باشد و مصلحت بداند، میتواند از آنها مالیات دریافت کند و مورد مصرف را خود تعیین میکند و نیازی به گسترش موارد زکات نیست.

ص: 101

309. زکات را باید به مرجع داد یا خودمان هم میتوانیم به مصرف برسانیم؟

به نظر مشهور فقها، خودتان هم میتوانید زکات را در مصارف معینه خرج کنید. مصارف زکات عبارت است از: فقیر، مسکین، مسافر در راه مانده، آزاد کردن بندگان، پرداخت بدهی بدهکاران، پرداخت حقوق کارمندان جمعآوری کننده زکات، کفاری که اگر زکات به آنها داده شود به اسلام مایل میشوند، فی سبیل الله، یعنی هر کاری که برای عموم مسلمین نفع داشته باشد؛ مثل ساختن مدرسه، مسجد، بیمارستان و....

310. آیا میتوانیم زکات فطره را برای کمک به مدرسه و مسجد پردازیم؟

احتیاط واجب آن است که زکات فطره را به فقرای شیعه اثنی عشری بدهند اگرچه در شهر دیگر باشند.

311. آیا میتوانم با پول زکات فطره، چیزی برای فقیر خریداری نمایم؟

خیر، زکات فطرهای را که کنار گذاشتهاید، باید به همان صورت به فقیر بدهید و تبدیل آن به جنس دیگر صحیح نیست.

312. آیا انجام عمره نیز مانند حج بر ما واجب میشود؟

برای کسانی که از مکه دور هستند و وظیفه آنها حج تمتع است، عمره مفرده واجب نمیشود.

313. آیا صحیح است که میگویند در حال احرام، همسر به انسان نامحرم میشود؟

خیر، در حال احرام، همسر به انسان نامحرم نمیشود لکن هرگونه تمتع و لذت بردن شهوانی از همسر ممنوع میگردد؛ اما صحبت کردن با او بدون قصد لذت اشکال ندارد.

314. در سفر عمره میتوانیم چند عمره برای خود یا دیگران انجام دهیم؟

در تکرار عمره، به قصد اشخاص مختلف و همچنین یک عمره برای خود و یک عمره به عنوان نیابت از دیگری، فاصله معتبر نیست.

315. اگر کسی به سفر عمره رفته باشد، کفایت از حج میکند یا خیر؟

خیر، عمره مفرده از حَجَّهَا لاسلام کفایت نمیکند؛

بنابراین، پس از حصول شرایط استطاعت باید به حج برود.

316. لباس احرام مردان در عمره، حتماً باید حوله سفید باشد؟ برای خانمها چطور؟

واجب نیست مردان از حوله سفید استفاده کنند. اگر پارچه دوخته نشده باشد، کفایت میکند. ولی چون مستحب است لباس احرام از پنبه و به رنگ سفید باشد، معمولاً از حوله سفید استفاده میشود. خانمها میتوانند در لباس خود محرم شوند، و شرایط خاصی ندارند.

317. آیا شک در طواف هم مانند شک در نماز است؟

شک در طواف واجب در اکثر موارد، باطل کننده طواف است.

استطاعت حج

318. مستطیع به چه کسی گفته میشود؟

شخص بالغی که ضروریات زندگی و مخارج رفت و آمد به حج را داشته باشد و در برگشت، زندگی او مختل نشود، از نظر مالی مستطیع است، و با وجود قدرت بدنی و باز بودن مسیر (امکان رفتن)، حج بر او واجب میگردد.

319. کسی که بدون استطاعت به حج رفته، چنانچه بعد مستطیع شود، آیا لازم است، مجدداً حج به جا آورد؟

حج مستحبی، کفایت از حج واجب نمیکند، و لازم است مجدداً حج واجب خود را به جا آورد.

320. آیا با قرض کردن شخص مستطیع میشود؟

اگر اموال دیگری به مقدار قرضی که گرفته، داشته باشد، با قرض گرفتن مستطیع میشود.

321. کسی که از نظر مالی مستطیع است، اگر از نظر بدنی قدرت بر انجام حج نداشته باشد، آیا حج بر او واجب است؟

اگر در حال استطاعت مالی و بدنی کوتاهی کرده و حج به جا نیاورده حج بر او مستقر شده و باید نایب بگیرد، و اگر مستقر نشده، بنا بر احتیاط لازم نایب بگیرد تا از طرف او اعمال حج را انجام دهد.

322. اگر پدرم هزینه رفتن به سفر حج را به من ببخشد، آیا حج بر من واجب میشود؟

بلی، اگر هزینه سفر حج را در اختیار کسی بگذارند، با وجود سلامت جسمانی و امکان مسافرت، حج بر او واجب میگردد و اصطلاحاً به آن حج بذلی میگویند.

323. آیا شخصی که مجرد است و ازدواج نکرده، واجب الحج میشود یا نه؟

بلی، اگر استطاعت پیدا کند، باید به حج برود.

نیابت در حج

324. پدرم از دنیا رفته، وصیت به حج هم نکرده، آیا لازم است برای او حج به جا بیاوریم؟

اگر در زمان حیات، حج بر او واجب نبوده است، و وصیت به انجام حج هم نکرده است، لازم نیست برای او حج به جا آورید.

325. آیا دختر هم میتواند از طرف پدر به حج برود، یا فقط به پسر میرسد؟

بلی، دختر هم میتواند، از طرف پدر یا مادر حج به جا آورد.

326. آیا میتوان یک حج را به نیابت از دو نفر انجام داد؟

هرکس در ماه ذی الحجّه، فقط میتواند یک حج واجب برای خود یا به نیابت از دیگری انجام دهد، اما حج مستحبی به نیابت از دو یا چند نفر مانعی ندارد.

ص: 106

327. اجناسی را که از سابق در مغازه مانده و خرید ارزان داشته‌ایم، می‌توانیم به قیمت روز بفروشیم؟

مانعی ندارد؛ ولی سعی کنید بیانصافی نشود که آثار سوء دارد.

328. خرید و فروش چیزهایی که احتمال دزدی بودن آنها را می‌دهیم، چگونه است؟

صرف احتمال مسروقه بودن کالا مضر نیست؛ اما اگر بعداً معلوم شود که مال دیگری است، باید به صاحبش برگردانده شود.

329. آیا معامله مال مسروقه باطل است یا فضولی؟

تصرف در مال مسروقه حرام است، و اگر معاملهای بر روی آن انجام گیرد، فضولی است، که با رد مالک باطل میشود.

330. حکم پولی که دلال معاملات حرام [مثل واسطه در گرفتن قرض ربوی از طرفین معامله می‌گیرد چیست؟

واسطه‌گری و دلالی برای معاملات حرام، حرام است و

باید پولی را که برای این کار گرفته، به صاحبش برگرداند.

331. کسانی که به فالگیری مشغولند، اولاً کار آنها چه صورت دارد و ثانیاً پولی که به آنها داده میشود، جایز است یا خیر؟

عمل آنها حرام است و پول دادن در مقابل آن، تضييع مال و استفاده از آن پول هم اكل مال به باطل و حرام است.

332. کسانی که از طریق فروش مواد مخدر پولی به دست آوردهاند و فعلاً توبه کردهاند، نسبت به پولهای مذکور چه تکلیفی دارند؟

اگر واقعاً از گناه خود توبه کنند، ان شاء الله خداوند متعال آنها را میآمرزد و نسبت به اموالی که جمع کردهاند، لازم است به مرجع تقلید خود مراجعه نمایند تا وظیفه ایشان را بیان نماید.

333. آیا پیشخرید اجناس به قیمت کمتر صحیح است؟

اشکال ندارد، مشروط به آنکه تمام قیمت را نقد بپردازد.

334. خرید و فروش و به گردن انداختن صلیب چه صورت دارد؟

معامله صلیب و به گردن آویختن آن حرام است.

خرید و فروش قسطی

335. خرید و فروش کالاها به صورت اقساط و نسیه با قیمت بیشتر چه حکمی دارد؟

خرید اجناس به صورت قسطی و با قیمت بیشتر ربا نیست و اشکال ندارد.

عقد فضولی

336. عقد فضولی و عقد باطل چه تفاوتی دارند؟

عقد فضولی، عقدی است که جز رضایت مالک، همه شرایط صحت معامله را دارد.

اگر بعد از انجام عقد فضولی مالک رضایت دهد، معامله صحیح است و آثار عقد بر آن مترتب میشود؛ به خلاف عقد باطل که فاقد شرایط صحت معامله است. مثلاً اگر خانه فردی را بدون اجازه مالک بفروشیم، عقد فضولی است و با اجازه مالک معامله صحیح و تمام میشود؛ اما اگر معامله ربوی باشد، هرچند توسط مالک انجام میشود، باطل است.

مضاربه

337. چرا سود مضاربه حرام نیست؟

مضاربه درحقیقت، وکالت دادن برای انجام معاملات مشروع است که سود آن بین صاحب سرمایه و عامل با نسبت توافق شده، تقسیم میگردد و اگر ضرری هم پیش بیاید، در صورتی که عامل کوتاهی نکرده باشد، از سرمایه کسر میشود.

ص: 109

338. در دوران کودکی پولی از کسی برداشته‌ام و نمیتوانم مستقیماً مطلب را به او بگویم، به نظر شما چگونه عمل کنم؟ آیا میتوانم صدقه بدهم؟

باید به طریقی، پول را به صاحبش برسانید و لازم نیست بگویید بابت چه چیز است؛ مثلاً میتوانید به او بگویید این پول را سابقاً از من طلب داشته‌ای؛ و یا به حساب بانکی او واریز کنید؛ و یا به وسیله شخص دیگری پول را به دست او برسانید؛ و در هر حال صدقه دادن کفایت نمیکند.

339. اگر کسی قبل از سن بلوغ، مالی را از دیگری دزدیده یا تلف کرده است، اکنون چه وظیفهای دارد؟

اتلاف مال دیگری قبل از بلوغ هم موجب ضمان است و واجب است عوض آن را به صاحبش بپردازد.

340. اگر وسایل اشخاصی که اکنون به آنها دسترسی نداریم، پیش ما باشد، حکمش چیست؟

اگر صاحبان یا ورثه آنها را میشناسید، باید به هر صورت به صاحبش برسانید یا رضایت آنها را تحصیل کنید؛ و اگر از پیدا کردن صاحب آنها مأیوس هستید، میتوانید آنها را با اجازه مجتهد از طرف صاحبش به فقیر غیر سید صدقه بدهید.

341. اگر قبلاً مالی از کسی برداشته باشم، چگونه جبران کنم؟

اگر خود آن مال موجود است، خود آن را و اگر تلف شده است، مثل یا قیمت آن را به صاحبش بدهید؛ و اگر از دسترسی به صاحب آن مأیوس هستید، با اجازه مجتهد جامع الشرایط از طرف صاحبش به فقیر غیر سید صدقه دهید.

342. در مسأله قبل اگر دسترسی به صاحب پول داشته باشیم؛ ولی پرداخت آن موجب اختلاف یا آبروریزی شود، تکلیف چیست؟

پول را باید به صاحبش برسانید؛ و لازم نیست علت را بیان کنید. میتوانید بگویید سابقاً از من طلب داشته‌ای. همچنین میتوان پول را به وسیله پست یا شخص ثالث به دست او رساند.

343. مردی در گذشته حقوق همسر کارمند خود را به جبر گرفته و در امور خانه خرج کرده است، وظیفه‌اش چیست؟

اگر رضایت همسر را جلب نکرده باشد، ضامن است و باید جبران کند.

344. در مواردی دیده‌ام که پرسنل بیمارستان وسایل پانسمان و داروهای بیمارستان را به مصارف شخصی خود می‌رسانند، آیا مشکل شرعی ندارد؟

مصرف وسایل و داروهای بیمارستانهای دولتی و

خصوصی برخلاف مقررات، حرام است و موجب ضمان مثل یا قیمت آن میشود.

345. قفل کردن تلفن کارتی و استفاده از آن چه صورت دارد؟

استفاده برخلاف مقررات از اموال دولت، حرام و موجب ضمان است.

346. کفش من در مسجد گم شد، کفش دیگری به جای آن برداشتم، کار من چه حکمی دارد و الآن چه باید کنم؟

اگر بدانید کفشی که برداشتهاید مال کسی است که کفش شما را برده، میتوانید به جای کفش خود بردارید؛ ولی اگر قیمت آن از کفش خودتان بیشتر باشد، باید هر وقت صاحب آن پیدا شد زیادی قیمت را به او بدهید؛ و چنانچه از پیدا شدن او ناامید شوید، باید با اجازه حاکم شرع (مجتهد جامع الشرایط) زیادی قیمت را از طرف صاحب صدقه بدهید. اما اگر احتمال میدهید کفشی که برداشتهاید مال کسی که کفش شما را برده نیست، باید از صاحبش جست و جو کنید و چنانچه مأیوس شدید، آن را از طرف صاحبش به فقیر غیر سید صدقه بدهید.

347. چند سال است که پول بیمه دادهام ولی بحمد الله از دفترچه بیمه استفاده نکردهام؛ آیا میتوانم به مقدار پولی که بابت بیمه دادهام به دیگری اجازه استفاده دهم؟

ص: 112

استفاده از دفترچه بیمه دیگری، خلاف مقررات و موجب ضمان استفاده کننده میشود.

348. اگر بچه نابالغی را کتک بزنیم، دیه مربوط به چه کسی است؟ آیا اگر پدر طفل رضایت دهد، کافی است؟

دیه، مربوط به خود کودک است و ولی طفل، بدون وجه شرعی حق ندارد مال طفل را به دیگری ببخشد. بلی، کودک پس از بلوغ و رشد اگر از حق خود گذشت، رفع ضمان از ضارب میشود.

349. آیا تصرف در اموال غیر مسلمین بدون رضایت آنها جایز است؟

اموال غیر مسلمین که در پناه حکومت اسلامی هستند، محترم است و تصرف در آن، موجب ضمان میگردد.

350. کسانی که در زمین وقفی خانه ساخته‌اند و مدت اجاره آنان تمام شده، ادامه تصرف در آن زمین چه صورت دارد؟

تصرف در زمین وقفی، بدون اجازه از متولی شرعی، غصب و حرام و موجب ضمان اجره المثل مدت تصرف میباشد.

351. اگر آبی که به باغ میوه داده میشود، از چاه غصبی باشد، میوه آن غصبی میشود؟

خیر، میوه آن غصبی نیست؛ ولی کسی که آب را غصب کرده، ضامن است.

352. اگر پزشک اورژانس در انجام عمل جراحی بیمار، کوتاهی کند، در صورت مرگ او، آیا پزشک، ضامن دیه است یا خیر؟

اگر به طوری باشد که تلف شدن بیمار مستند به کوتاهی پزشک باشد، مثل اینکه پزشک مسئولیت مرکز اورژانس را قبول کرده، و موجب اعتماد مردم به مراقبت و عدم کوتاهی او گردیده، مع ذلک عمداً کوتاهی کند، حکم به ضمان او موجه است.

353. اگر به کسی بدهکار باشیم و او فوت شود، بدهی خود را به کدام یک از ورثه باید بپردازیم؟

بدهی شما حکم سایر ترکه و اموال میت را دارد، و باید طبق قانون ارث تقسیم شود و اگر طلبکار، برای تقسیم اموالش کسی را وصی قرار داده باشد، بدهی خود را باید به وصی او بپردازید.

354. اگر شوهر دستبند طلائی همسر را که مثلاً دویست هزار تومان ارزش داشته، قرض گرفته است، فعلاً که قیمت طلا بالا رفته، چه مبلغی باید بپردازد؟

اگر همسر دستبند را فروخته و پول آن را به شوهر قرض داده است، همان دویست هزار تومان را طلبکار است؛ اما اگر طلا را قرض داد، شوهر باید معادل طلائی

آن را پردازد؛ هر چند قیمت طلا ترقی کرده باشد.

355. اگر در بسته‌های پولی که از بانک گرفته‌ایم، چند عدد اسکناس اضافی باشد، آیا می‌توانیم برای خود برداریم؟

خیر، باید به متصدی بانک برگردانده شود.

356. آیا گرفتن تاوان حرام است؟

تاوان، ما به ازای مال تلف شده است و گرفتن آن اشکال ندارد؛ ولی اگر مال، بدون افراط و تفریط در دست امین (ودیعه یا عاریه گیرنده)، تلف شد، او ضامن نیست و نمیتوانید از او چیزی مطالبه کنید.

357. دستگاه آب میوه‌گیری را برای تعمیر به تعمیرکار دادم و نزد او به سرقت رفت؛ آیا صاحب مغازه ضامن است؟

اگر صاحب مغازه، در نگهداری آن کوتاهی نکرده باشد، ضامن نیست و اگر کوتاهی کرده، مثلاً در مغازه را باز گذاشته و رفته یا جنس را جایی گذاشته که در معرض دزدیده شدن بوده، ضامن است و باید جبران نماید.

ضمان تصرف در بیت المال

358. اگر جنسی را از ادارهای به طور غیر قانونی برداریم، آیا حلالیت طلبیدن از رئیس اداره کافی است؟

حلالیت طلبیدن از رئیس اداره، کافی نیست؛ اگر عین

جنس موجود است، خود آن و اگر از بین رفته، مثل یا قیمت آن را باید به اداره مربوطه برگردانید.

359. آیا استفاده از وسایل دانشگاه و غذاخوری در اتاق خوابگاه، منع شرعی دارد؟

استفاده از وسایل و اموال دانشگاه برخلاف مقررات دانشگاه، جایز نیست و موجب ضمان می‌گردد.

360. اگر فیش غذایی که اعتبار آن تمام شده، به جای فیش معتبر غذا بدهیم و غذا بگیریم، چه صورت دارد؟

استفاده از فیشهایی که از اعتبار ساقط شده، برای دریافت غذا و تصرف در غذایی که با آن فیش گرفته شود، جایز نیست و موجب ضمان قیمت آن می‌گردد.

361. انجام کار شخصی در ساعات اداری، بدون محاسبه مرخصی، چه صورت دارد؟

تابع مقررات و اجازه قانونی مسئول مربوط می‌باشد.

362. آیا اجازه مدیر مربوطه در امور مرخصی، اضافکاری و... به صورت فراقانونی جایز است یا خیر؟

مدیر اداره در حد مقررات مشروع، حق دارد اجازه دهد و اجازه او در امور خلاف مقررات، لغو و بیهوده است و موجب برداشته شدن ضمان شرعی نیست.

363. مبلغی از بودجه فعالیتهای فرهنگی نزد من باقی

مانده است؛ آیا میتوانم آن را به دیگری قرض بدهم و یا خودم به عنوان قرض بردارم و سپس جایگزین نمایم؟

استفاده از اموال عمومی برخلاف مقررات، جایز نیست و موجب ضمان میگردد.

364. آیا می توانم غسل واجب در محل کار بنمایم با آنکه امکان غسل تا آخر وقت در خارج محل کار نیست؟

اگر غسل در محل کار برخلاف مقررات باشد، غسل کردن جایز نیست و می توانید در آخر وقت با تیمم بدل از غسل نماز بخوانید.

بانک ها

365. خرید سهام بانک و مؤسساتی که معاملات ربوی دارند، چه صورت دارد؟

خرید سهام مؤسساتی که درآمد غیر مشروع دارند، جایز نیست.

366. کارمزدی که صندوقهای قرضالحسنه از وامگیرندگان دریافت میکنند، چه صورت دارد؟

به شکلی که فعلاً معمول است، جایز نیست.

367. جایزه هایی که بانک به صاحبان حساب قرض الحسنه میدهد، چه صورتی دارد؟

اگر در موقع افتتاح حساب، شرط شرکت در قرعه کشی

نکرده باشند، اشکال ندارد؛ هر چند انگیزه شخص از افتتاح حساب، شرکت در قرعه کشی باشد.

368. آیا قرضی را که بانک برای استفاده خاصی به اشخاص می‌دهد، جایز است شخص در امر دیگری مصرف کند؟

خیر، جایز نیست.

369. پولی مربوط به دیگری در حساب بانکی من بود، جایزه بانکی به من تعلق گرفت. آیا جایزه را باید تقسیم کنیم؟

جایزه‌های که بانک می‌دهد مربوط به صاحب حساب است، هر چند موجودی دفترچه مربوط به دیگری باشد.

سوده سپرده بانکیها

370. برای سپرده ثابت بانکیها سود روزشمار می‌دهند، آیا این ربا نیست؟

اگر سپرده گذار، بانک را وکیل کند که با پول او معامله مشروع انجام دهد و درصدی از سود آن را به سپرده گذار بدهد و بقیه را به عنوان حق وکالت بردارد - همان گونه که در قانون بانکداری بدون ربا آمده است - اشکال ندارد؛ اما اگر به شرط گرفتن زیاده، قرض به بانک بدهد، ربا و حرام است.

371. چرا با وجود حرام بودن ربا، بانکهای کشور ما وام ربوی می‌دهند و اسمش راقرض الحسنه می‌گذارند؟

اگر بانکها مطابق قانون بانکداری بدون ربا عمل کنند،

وام آنها ربوی نمیشود؛ لکن متأسفانه برخی از مسئولان بانکها بدون توجه به قانون، عمل میکنند و مشتریان نیز آگاهی به مسائل شرعی وام ندارند، در نتیجه وام آنها ربوی و حرام میگردد.

372. گذاشتن پول در مؤسسات پولی و اعتباری که سود میدهند، چگونه است؟

اگر پول را بر مبنای یکی از عقود شرعی مثل مضاربه و مشارکت و... در اختیار مؤسسه میگذارند، با رعایت شرایط شرعی معامله، گرفتن سود اشکال ندارد. همچنین است اگر مؤسسه را وکیل کنند که با سپرده ایشان معاملات مشروع انجام دهد و قسمتی از سود را به عنوان حق الوکاله بردارد و بقیه را به سپرده گذار بدهد، اما اگر به شرط گرفتن سود به مؤسسه، قرض میدهد، ربا و حرام است.

373. بعضی از صندوقهای قرض الحسنه میگویند: در صورتی وام میدهیم که مثلاً شش ماه یا یک سال در نزد ما سپرده داشته باشید، آیا این شرط صحیح است؟

اگر پول گذاشتن در صندوق، مشروط به قرض دادن پس از شش ماه باشد، حکم ربا دارد.

ربا

374. آیا ربا در قرض تولیدی و مصرفی تفاوت میکند؟

ص: 119

ربا گرفتن و ربا دادن در قرض، مطلقاً حرام است؛ چه قرض گیرنده، وام را برای مصرف در هزینه‌های جاری زندگی خود بخواهد و چه برای سرمایه‌گذاری و تجارت.

375. آیا مادر میتواند به فرزند قرض ربوی بدهد؟

ربا بین مادر و فرزند حرام است.

376. خرید و فروش اسکناس چه حکمی دارد؟

در صورتی که غرض عقلایی، مثل تبدیل پول کهنه به نو یا پول ریز به درشت یا برای فرار از ربا باشد، اشکال ندارد.

377. آیا فرزند میتواند از پدر خود قرض ربوی بگیرد؟

ربا به طور کلی حرام است؛ غیر از ربا بین پدر و فرزند و زن و شوهر و ربایی که مسلمان از غیر مسلمانی که در پناه اسلام نیست، میگیرد.

378. آیا مرد میتواند از همسر خود قرض ربوی بگیرد، و همان پول را به صورت قرض ربوی به فرزند بدهد؟

مانعی ندارد.

379. آیا ربا بین نوه و پدربزرگ جایز است؟

احتیاط در ترک است.

شرکت

380. اگر جنسی را برای شرکت خریداری کنند و یکی از

ص: 120

شرکا در موعد مقرر سهم خود را نپردازد، آیا از سود این جنس سهم میبرد؟

با فرض اینکه جنس برای شرکت خریداری شده، همه شرکا در سود آن شریک هستند؛ هرچند که یکی از شرکا سهم خود را نداده باشد؛ اما در صورت عدم عذر شرعی، گناهکار است.

381. خانهای بین چند نفر ورثه مشترک است و یکی از آنها راضی به تصرف سایر شرکا نمیشود؛ آیا شرکای دیگر میتوانند نسبت به سهم خود تصرف کنند؟

اگر خانه مشاع است و سهم هر یک از شرکا مشخص نشده است، تصرف در آن، بدون رضایت همه شرکا جایز نیست و در مورد سؤال، شرکا میتوانند به حاکم شرع جامعالشرايط مراجعه کنند تا شریک ممتنع را به فروش یا جدا کردن سهم خود و یا اجازه استفاده به نوبت شرکا از خانه، وادار نماید.

صلح و هبه

382. صلح با هبه چه تفاوتی دارد؟

عقد صلح و هبه در بعضی موارد از نظر نتیجه یکی هستند و موجب تملیک چیزی به دیگری میگردند. اما با این تفاوت که صلح، با قبول طرف مقابل، محقق میشود؛

ص: 121

ولی در هبه، علاوه بر قبول طرف، باید مورد هبه نیز در اختیار او قرار گیرد و تفاوت دیگر آن است که صلح عقد لازم و هبه عقد جایز است.

هدیه از مال حرام

383. با پسر نامحرمی دوست شدم و هدایایی برایم خریده است، اکنون که متوجه حرمت دوستی با نامحرم شده‌ام و رابطه خود را با او قطع کرده‌ام، آیا باید هدایای موجود را به او برگردانم؟

اگر هدایا موجود است و مطالبه میکند، باید به او بازگردانید، در غیر این صورت برگرداندن لازم نیست؛ لکن اگر آن هدایا را با دادن به دیگران از محیط زندگی خود دور کنید تا خاطرات معصیت و گناه، کمتر در نظر شما مجسم شود، اولویت و رجحان دارد.

384. اگر به ما هدیه‌های داده شود که میدانیم از راه حرام تهیه شده است، چه وظیفه‌های داریم؟

اگر یقین به حرام بودن آن دارید، نباید قبول کنید؛ و در صورت قبول، اگر صاحب آن را میشناسید، باید به صاحب واقعی برسانید؛ و اگر نمیشناسید، با اجازه مجتهد جامع شرایط، از طرف صاحبش به فقیر غیر سید، صدقه بدهید.

ص: 122

اجاره

385. فرق بین اجاره شخص و جعاله چیست؟

الف. در اجاره برخلاف جعاله باید مدت معلوم باشد.

ب. عقد اجاره لازم است؛ اما عقد جعاله جایز است؛ یعنی طرفین میتوانند عقد را به هم بزنند.

ج. در اجاره پس از خواندن صیغه، اجیر، مالک مال الاجاره میشود؛ ولی در جعاله، تا کار انجام نگیرد، عامل، نمیتواند طلب مزد کند.

386. اگر خانهای را به مبلغی اجاره کنیم، آیا میتوانیم آن را به مال الاجاره بیشتر، به دیگری اجاره دهیم؟

اگر در عقد اجاره، مالک با مستأجر شرط نکرده باشد که فقط خود او از مورد اجاره استفاده کند، مستأجر میتواند آن را به دیگری اجاره دهد. البته چنانچه تعمیری در آن انجام نداده باشد، نمیتواند مال الاجاره بیشتری از مستأجر دوم بگیرد.

387. آیا مستأجر بدون اجازه مالک میتواند تغییر کاربری مغازه را بدهد؟

چنانچه در ضمن اجاره، شغل خاصی شرط شده باشد، تغییر آن بدون اجازه مالک جایز نیست.

حواله

388. چک، حکم پول را دارد، یا حواله محسوب میشود؟

ص: 123

چک حکم پول را ندارد بلکه سند و مدرک حواله است.

389. اگر چک قبل از وصول بر اثر سوختن و یا مفقود شدن یا سرقت از بین برود آیا ذمه بدهکار بری میشود؟

با تحقق حواله شرعی ذمه بدهکار بری میشود، و طلبکار باید برای دریافت طلب خود از محال علیه (بانک) اقدام کند.

390. آیا ضمانت مرسوم در بانکها و صندوقهای قرض الحسنه که قبل از بدهکار شدن شخص (قبل از گرفتن وام) دیگری ضامن او شود ضمانت شرعی است؟

ضمانت قبل از بدهکار شدن شخص، ضمانت شرعی نیست بلکه ضمان «ما لم یجب است» و صحیح نمیشود.

391. اگر بدهکار، طلبکار خود را به شخص ثالثی حواله دهد که طلبش را از او وصول نماید، در صورت تخلف شخص ثالث، طلبکار میتواند به بدهکار اول مراجعه نماید؟

اگر حواله با شرایط صحت انجام شود، طلبکار حق رجوع به بدهکار اول را ندارد.

392. آیا امضای پشت چک به منزله ضمانت است؟

بلی اگر چک صوری نباشد، و امضاکننده به عنوان ضمانت پشت چک را امضا کرده است، مدیون میباشد.

393. معنی رهن چیست؟

رهن یا گرو گذاشتن، آن است که بدهکار مالی را نزد طلبکار میگذارد تا اگر طلب او را به موقع پرداخت نکرد، طلبکار بتواند طلب خود را از آن مال بردارد.

394. رهن خانه که فعلاً مرسوم است، یعنی چند میلیون میدهند تا صاحب خانه مبلغی را از اجاره کم کند، آیا وجه شرعی دارد؟

اگر قرض مشروط به کم شدن مال الاجاره باشد، قرض ربوی و حرام است و اگر موجر خانه را به مبلغی اجاره دهد و در ضمن اجاره شرط کند که فلان مبلغ را مستأجر به او قرض بدهد اشکال ندارد.

395. اگر کسی ماشین یا خانه خود را نزد طلبکار رهن بگذارد، آیا طلبکار میتواند از آن ماشین یا خانه استفاده کند؟

بدون رضایت مالک، تصرف طلبکار در مال مورد رهن جایز نیست.

شرط بندی

396. شرط بندی حلال است یا حرام؟

شرط بندی در مواردی مثل مسابقات اسب دوانی و

تیراندازی با شرایط مقرر جایز، و در سایر موارد جایز نیست.

برد و باخت در ورزش

397. حکم برد و باخت و جوایز در بازیهای ورزشی مثل فوتبال و والیبال چیست؟

جوایزی که از طرف سازمانها و مؤسسات پرداخت میشود، حلال است؛ ولی اگر جایزه از سوی بازیکنان باشد و بازی با شرط برد و باخت برگزار شود، قمار و حرام است.

رشوه

398. دادن رشوه برای حل مشکل اداری چه صورت دارد؟ و با اضطرار چگونه است؟

پرداخت پول یا اموال دیگر از طرف فرد مراجعه کننده به کارمندان ادارات که مکلف به ارائه خدمات اداری به مردم هستند منجر به فساد ادارات خواهد شد، و عملی است که از نظر شرعی حرام محسوب میشود و دریافت کننده حق تصرف در آن مال را ندارد و باید به صاحبش مسترد نماید؛ بلی چنانچه احقاق حق، متوقف به پرداخت وجه باشد، برای دهنده اشکال ندارد.

ص: 126

399. آیا خواندن صیغه عقد ازدواج، در حالی که زن در عادت ماهانه باشد، صحیح است؟

اشکال ندارد؛ و پاک بودن زن در وقت خواندن عقد، شرط صحت عقد نیست.

400. آیا عقد ازدواج نیاز به شاهد دارد؟

در ازدواج دائم یا موقت، نیاز به حضور شاهد نیست.

401. آیا ازدواج دختر سید با غیر سید اشکال دارد؟

خیر، اشکالی ندارد؛ لکن سزاوار است شوهر، حرمت همسر سیده خود را بیشتر رعایت کند.

402. اگر بخواهیم عقد موقت را به عقد دائم تبدیل کنیم، چگونه عمل کنیم؟

باید مدت عقد موقت تمام شود و یا بقیه مدت را شوهر ببخشد و سپس عقد دائم خوانده شود و در غیر این صورت، عقد دائم باطل است.

403. فرزندی که در عقد موقت به وجود می‌آید، مربوط

به چه کسی است؟

همانند فرزندی که در عقد دائم متولد میشود، به پدر و مادر شرعی تعلق دارد و از یکدیگر ارث هم میبرند، و نفقه و مخارج او بر عهده پدر است.

404. کسی که همسر خود را طلاق داده است آیا میتواند در ایام عده او را به عقد موقت خود در آورد؟

در طلاق باین اشکال ندارد، اما در طلاق رجعی عقد صحیح نیست، و در صورت لمس یا نزدیکی رجوع محسوب میشود.

405. اگر به کسی برای خواندن عقد ازدواج یا طلاق وکالت دادیم و بعد پشیمان شدیم، ولی وکیل صیغه عقد یا طلاق را جاری کرد، آیا عقد و طلاق صحیح است یا خیر؟

عمل وکیل تا زمانی که مطلع از عزل نشده ممضی و پذیرفته شده است. بنابراین، اگر پس از پشیمانی به وکیل اطلاع نداده باشید، عقد و یا طلاق صحیح است؛ و اگر اطلاع داده باشید، عقد فضولی است و منوط به اجازه شما است، اما طلاق باطل است.

406. روابط بین خانم با نامزدش باید چگونه باشد، آیا باید به تمام خواستههای او پاسخ دهد؟

نامزد قبل از اجرای صیغه عقد نامحرم است. اما وقتی

ص: 128

صیغه عقد شرعی بین زن و شوهر خوانده شد، وظایفی که از نظر شرع مقدس برای هر یک از طرفین تعیین شده و در رساله‌های عملیه بیان گردیده، بر عهده آن دو مترتب میشود؛ هر چند هنوز مراسم رسمی عروسی انجام نشده باشد. در این صورت، طرفین میتوانند هرگونه لذتی از یکدیگر ببرند. البته خوب است آن مقدار از روابط که عرفاً و طبق مرسوم به بعد از عروسی موکول شده رعایت شود.

407. آیا لازم است با هر دختری که خانواده برایم انتخاب میکنند، ازدواج کنم؟

خیر، مجبور به ازدواج با او نیستید؛ ولی از آنجا که پدر و مادر در امر ازدواج بیش از شما تجربه دارند و نکاتی را در نظر میگیرند که شاید مورد توجه شما نباشد، مناسب است شما شرایط لازم همسر آینده خود را با ایشان مطرح کنید تا انتخاب دقیقتر صورت گیرد.

408. ازدواج با کفار، در چه صورتی جایز است؟

ازدواج زن مسلمان با مرد کافر - اهل کتاب و غیر اهل کتاب - و ازدواج مرد مسلمان با زن کافر غیر اهل کتاب، حرام و باطل است؛ بلی، مرد مسلمان میتواند با کافر اهل کتاب - یهودی، مسیحی و زرتشتی - ازدواج موقت نماید، بلکه ازدواج دائم نیز جایز است اگرچه خلاف احتیاط است.

409. آیا میتوان با دو خواهر ازدواج موقت کرد؟

جمع بین دو خواهر در ازدواج دائم یا موقت جایز نیست.

410. استفاده از زنجیر، انگشتر و حلقه نامزدی طلا برای مردان چه صورت دارد؟

زینت به طلا برای مرد در هر حال حرام و نماز با آن نیز باطل است.

411. حکم طلای سفید برای مردان چگونه است؟

طلای زرد، اگر مخلوط نقره داشته باشد که در اصطلاح برخی طلای سفید نامیده میشود، برای مرد جایز نیست؛ اما پلاتین که فلز دیگری غیر از طلا است، برای مردان اشکال ندارد.

فسخ عقد و طلاق

412. فسخ عقد نکاح، در چه مواردی جایز است؟

اگر یکی از عیوبی که موجب فسخ میشود و در توضیح المسائل ذکر شده است، در زن یا مرد موجود باشد، طرف مقابل حق فسخ دارد و نیز اگر عقد را مشروط یا مبنی بر وجود وصفی در عروس یا داماد جاری ساخته باشند و خلاف آن ثابت شود، برای طرف مقابل حق فسخ وجود دارد.

ص: 130

413. چه تفاوتی بین طلاق و فسخ است؟

الف. در طلاق، اختیار طلاق با مرد است؛ اما فسخ عقد از طرف زوجه هم ممکن است.

ب. پس از طلاق، در صورتی که نزدیکی صورت نگرفته باشد، نصف مهریه بر عهده مرد است؛ اما در مورد فسخ بدون نزدیکی، چیزی بر عهده شوهر نیست، مگر در مورد عنن (عاجز بودن مرد از نزدیکی)، که نصف مهرالمسمی را مرد باید بپردازد.

ج. طلاق، نیاز به خواندن صیغه مخصوص و شرایط خاص، از قبیل حضور دو شاهد عادل و... دارد؛ به خلاف فسخ که این شرایط در آن معتبر نیست و با هر عبارتی که این معنا را برساند، محقق میشود.

د. در طلاق، اگر رجعی باشد حق رجوع وجود دارد؛ اما در فسخ، حق رجوع نیست.

414. حق فسخ تا چه زمانی ادامه دارد؟

حق فسخ، فوری است؛ به این معنی که با اطلاع زوج یا زوجه از وجود عیب در طرف مقابل و اطلاع از حق فسخ، در صورتی که صاحب حق مایل به فسخ باشد، باید بلافاصله عقد را فسخ نماید و در صورت تعلل یا رضایت به وضع موجود، حق فسخ او از بین میرود.

ص: 131

415. هرگاه پس از اجرای طلاق، مرد یا زن، یقین کنند که دو شاهد طلاق یا یکی از آنها عادل نبوده‌اند، تکلیف چیست؟

اگر یقین کنند که شهود طلاق در هنگام طلاق عادل نبوده‌اند، طلاق باطل است و زوجیت باقی است و برای جدایی، نیاز به طلاق مجدد با رعایت شرایط کامل دارند.

مهریه و درآمد زن

416. آیا زن میتواند هرگونه خواست، در مهریه‌اش تصرف کند؟

مهریه، ملک زن است و اختیار تصرف با خود او است؛ گرچه مشورت با شوهر در مصرف آن، میتواند مانع از اختلافات خانوادگی شود.

417. خانمی که چند سال درآمد خود را در خانه خرج کرده است آیا از شوهر طلبکار است؟

اگر حقوق و درآمدش را با رضایت به شوهر بخشیده یا در امور خانه خرج کرده است، از کسی طلبکار نیست. بلی چنانچه به شوهر قرض داده و شوهر آن را هزینه کرده است یا به امر شوهر و بدون قصد مجّان خرج کرده است، طلبکار است و شوهر باید طلب او را بپردازد.

ص: 132

418. آیا زن در مال شوهر که پس از ازدواج به دست آورده، شریک می‌باشد؟

زن و شوهر، هر یک مالک درآمد خود هستند، و هیچ کدام در مال دیگری شریک نمی‌باشند.

نفقه زن و فرزند

419. آیا پدر خانواده در صورت تخلف از پرداخت نفقه همسر و فرزندان، ضامن است؟

شوهر در صورت تخلف از پرداخت نفقه همسر، ضامن است و باید جبران نماید، اما اگر پدر نفقه فرزند را نداد، گناه کرده ولی ضامن شرعی ندارد.

محرم و نامحرم

420. دایی مادر و عموی پدر بر ما محرمند؟

به طور کلی محارم نسبی مثل: پدر، مادر، پدربزرگ و مادربزرگهای پدری و مادری، برادر، خواهر، فرزندان برادر، فرزندان خواهر، دایی، خاله، عمو، عمه خود شخص، داییها و خالهها و عموها و عمههای پدر و مادر، همه به انسان محرمند.

421. محرمیت خاله و دایی و امثال آن در چه حدی است؟

محارم نسبی میتوانند بدن یکدیگر را، جز عورتین، بدون

قصده لذت نگاه کنند؛ ولی نگاه با لذت و ریبه حرام است.

422. مادر زن پدر به ما محرم است؟

خیر، تنها خود زن پدر بر شما محرم است و مادر یا مادربزرگ او به شما محرم نیست.

423. پدر من زن دیگری گرفته است؛ آیا من و برادرانم به او محرم هستیم؟ به خواهر او که خاله ما میشود چطور؟

شما و برادرانتان به زن پدر محرم هستید، اما خواهر او خاله شما محسوب نمیشود و به شما محرم نیست.

424. برادرم دختری از پرورشگاه آورده است چگونه این دختر به من و برادران دیگرم محرم میشود؟

اگر مادر یا خواهر شما یا زن یکی از برادران شما شیر داشته باشد، و سن دختر کمتر از دو سال باشد، میتواند از طریق رضاع (شیرخوارگی) او را به شما و سایر برادرانتان محرم سازند. شرایط رضاع را در توضیح المسائل ملاحظه فرمایید.

425. شخصی دختری را به عنوان فرزندخوانده اختیار کرده است و امکان محرمیت از طریق شیرخوارگی وجود ندارد؛ چگونه این دختر به پدرخوانده و برادرانش و نیز به برادران مادرخوانده محرم میشود؟

اگر پدرخوانده، پدر یا پدربزرگ داشته باشد و این

دختر را به عقد موقت یکی از ایشان در آورند، به پدر خوانده و برادرانش محرم می‌گردد و نیز اگر او را به عقد موقت پدر یا پدر بزرگ مادر خوانده در آورند، به برادران مادر خوانده هم محرم می‌شود. البته اگر پدر واقعی دختر بچه معلوم است، عقد باید با اجازه او انجام گیرد و اگر پدر دختر نامعلوم است، عقد باید با اجازه مجتهد جامع‌الشرایط انجام پذیرد.

426. در مسأله قبل مدت عقد موقت چقدر است؟

مدت عقد موقت می‌تواند از کمتر از یک ساعت تا یک ماه یا چند سال باشد و نسبت به ازدواج صغیر و صغیره احتیاط آن است که مدت عقد به مقداری باشد که پسر به حد استمتاع جنسی برسد و قابلیت تلذذ جنسی از دختر وجود داشته باشد.

427. در مسأله قبل آیا پس از پایان مدت عقد موقت، محرمیت همچنان باقی است؟

پس از پایان مدت عقد، نسبت به پدر یا جد پدری که دختر بچه را به ازدواج او در آورده‌اند، محرمیت تمام می‌شود؛ اما محرمیت با فرزندان پدر یا جد پدری و نوه‌های آنها همچنان باقی است.

428. فرموده‌اند که اگر مردی با زنی ازدواج کند، ربیبه

(دختر آن زن از شوهر قبلی) به او محرم میشود، آیا این دختر بر پدر این مرد هم محرم است یا خیر؟

ربیبه بر پدر و فرزندان آن مرد محرم نیست.

429. آیا فرزندخوانده، محرم است؟

فرزندخوانده، محرم نیست؛ مگر آنکه از طریق رضاع (شیرخوارگی) و یا عقد ازدواج، طبق شرایط خاصی، محرم شود.

430. پس از خوانده شدن صیغه عقد، چه کسانی به طرفین محرم میشوند؟

شوهر، پدر شوهر، پدربزرگهای مادری و پدری شوهر و فرزندان شوهر از همسر دیگر، به زن محرم میگردند؛ ولی برادر شوهر، عمو و دایی شوهر، برادرزاده و خواهرزاده شوهر و... نامحرمند.

زوجه، مادر زن، مادر بزرگهای پدری و مادری زن، دختران زن از شوهر دیگر [پس از نزدیکی] به مرد محرم میگردند؛ ولی خواهر زن، خواهرزاده و برادرزاده او، خاله و عمه زن و... به مرد نامحرمند.

موارد دیگری از محرمیت که کمتر مورد ابتلاست، ذکر نگردید.

ص: 136

431. اگر دختر، شیر خانمی غیر از مادر خود را بخورد، به کدام یک از فرزندان آن زن محرم میشود؟ آیا فرزند مادر رضاعی به برادر و خواهر این دختر محرم میشود؟

اگر شیر خوردن به مقدار رضاع کامل و با شرایط آن بوده، این دختر به تمام فرزندان آن زن محرم میشود.

خیر، فرزندان مادر رضاعی فقط به این دختر محرمند و نسبت به خواهر و برادر او نامحرم هستند.

432. پسری که، به سبب ناتوانی مادرش در امر شیردهی، توسط زنی دیگر شیر داده میشود، آیا میتواند با دختر آن زن ازدواج کند؟

اگر با رعایت شرایط هشت گانه از آن زن شیر بخورد، با دخترهای آن زن محرم میشود و حکم خواهران خودش را پیدا میکند و ازدواج با آنها حرام است. در این مورد میتوانید به توضیح المسائل (احکام نکاح، بخش شیردادن) مراجعه فرمایید.

ارتباط با نامحرم

433. سلام بر نامحرم چه حکمی دارد؟

در محیطهای جمعی سلام بر جمع مانعی ندارد؛ ولی بهتر است از سلامهای خصوصی که نوعاً زمینه ساز فتنه

است، اجتناب شود. از امیر مؤمنان (علیه السلام) روایت شده است که فرمود: «من به زن جوان سلام نمیکنم؛ زیرا میترسم در قلبم چیزی خلجان کند که مطلوب پروردگار نیست».

434. آیا صحبت با نامحرم در محیط خلوت و به مدت طولانی جایز است؟

اگر محیط خلوتی باشد که دیگری نتواند به آن وارد شود بودن دو نامحرم در آن مکان، حرام است، و در غیر آنجا هم، اگر صحبت های شهوانی باشد، یا مفسده دیگری بر آن مترتب شود، جایز نیست.

435. آیا میتوانیم با دختر نامحرمی، صیغه خواهر و برادری بخوانیم، و مثل خواهر و برادر با هم رفتار کنیم؟

خیر، صیغه خواهر و برادری با نامحرم مشروع نیست، آنچه موجب محرمیت میشود، انجام عقد ازدواج به صورت دائم یا موقت، با رعایت شرایط مربوطه است.

436. در خانواده ما رسم است که در میهمانیها همه بستگان با یکدیگر دست میدهند. دست دادن بدون قصد لذت چه صورت دارد؟

دست دادن با نامحرم، اگرچه از بستگان نزدیک مثل پسردایی و پسرعمو باشند، حتی بدون قصد لذت هم جایز نیست. لازم است آنها را با احکام شرعی آشنا سازید.

437. آیا دایی یا عموی جوان میتواند دختر خواهر یا دختر برادر خود را که جوان است، ببوسد؟

اگر قصد لذت شهوانی و ریبه در کار نباشد، اشکال ندارد.

438. لبخند زدن هنگام صحبت با نامحرم چه حکمی دارد؟

لبخند زدن و هر کاری که در معرض تهییج نامحرم است، جایز نیست، و در حدیث آمده که هزار سال حبس در آخرت مجازات یک کلمه شوخی با نامحرم است.

439. اگر انسان با دوست دختر خود به امامزاده برود و زیارت کند، آیا زیارتش همانند دوست معمولی صحیح است؟

رفتن به زیارت امامزادگان برای کسب ثواب است. اگر انسان در مسیر کسب ثواب، گناهی مرتکب گردد، واضح است که به پاداش مذکور نخواهد رسید و چه بسا موجب افزایش گناه نیز بشود.

احکام حجاب و پوشش

440. آیا رعایت حجاب در مقابل پسرخاله و پسرعمو لازم است، اگرچه مسنتر از خودم و جای پدرم باشند؟

پسرعمه، پسرخاله، پسردایی و پسرعمو همه نامحرم هستند و رعایت حجاب در برابر آنها واجب و ترک آن گناه است؛ و بالا بودن سن آنان موجب تغییر حکم نیست.

441. شنیده‌ام که میگویند گریم جزء آرایش حساب نمیشود، آیا این مطلب درست است، و گریم کردن جایز است؟

گریم - اگر همراه کار حرامی نباشد - اشکال ندارد. بنابراین، گریم مردان به وسیله مردان یا زنان به وسیله زنان اشکال ندارد.

اما اگر گریم زن یا مرد به وسیله نامحرم صورت بگیرد، جایز نیست. نکته دیگر آنکه هر جا «گریم» به عنوان آرایش یا آرایش و تغییر چهره برای خانمها باشد، باید از نامحرم پوشانده شود؛ اما اگر صرفاً برای تغییر چهره باشد، احوط پوشاندن آن از نامحرم است.

442. در جلسات عقد و عروسی که داماد وارد میشود، تکلیف خانمهایی که با او نامحرم هستند چیست؟

در مقابل داماد و سایر نامحرمان باید رعایت حجاب کامل را بنمایند و فرقی بین مجلس عروسی و سایر موارد نیست.

443. آیا پوشیدن جوراب برای خانمها لازم است؟

بلی، خانمها در برابر نامحرم باید روی پای خود را بپوشانند و در این جهت فرقی بین حال نماز و غیر نماز نیست.

444. ظاهر شدن خانمها با مانتوهای تنگ، در بیرون منزل چه حکمی دارد؟

رفت و آمد خانمها در مقابل نامحرم با لباسی که

برجستگیهای بدن آنها را مشخص کند یا معرضیت برای فساد داشته باشد، جایز نیست.

445. پوشاندن پا از مچ تا انگشتان در مقابل نامحرم برای زن واجب است یا نه؟

بلی زن در مقابل نامحرم باید روی پاها را هم بپوشاند.

446. در عقدها و عروسیها که معمولاً خانمها با لباسهای ویژه آن مراسم شرکت دارند و در اکثر مواقع نیز لباسها، بدن نما است و فیلم برداری صورت میگیرد تکلیف ما چیست؟

اگر میدانید یا احتمال میدهید که در آینده این فیلمها توسط افراد نامحرم مشاهده میگردد لازم است حجاب کامل خود را موقع فیلم برداری مراعات کنید و اگر نمیتوانید، از واقع شدن در مقابل دوربین فیلمبرداری خودداری نمایید.

447. استفاده از کرمهای چرب کننده، مرطوب کننده، ضدآفتاب و... بر روی دست و صورت، اگر به منظور محافظت از پوست به کار برده شود ولو این که خوشبو باشد و یا باعث سفید و روشن شدن پوست شوند؛ چه حکمی دارد؟

اگر آرایش و زینت محسوب نشود، و بوی خوش آن موجب التذاذ و تحریک نامحرم نگردد اشکال ندارد.

ولی در هر صورت بنا بر احتیاط واجب، صورت را از نامحرم بپوشاند.

448. آیا چیدن و رنگ کردن ابرو جایز است؟

اصلاح و رنگ کردن ابرو برای خانمها اشکال ندارد؛ ولی باید از نامحرم پوشانده شود.

حجاب توریستها

449. آیا لازم است حجاب را برای توریستها الزامی کنیم؟

افراد توریست، از جهت حکم فقهی حجاب، تابع دین خود هستند؛ لکن همان گونه که ملزم به رعایت دیگر قوانین کشور هستند نباید اجازه داده شود برخلاف ارزشهای دینی و فرهنگی کشور اقدام کنند، و موجب اشاعه فساد و ابتذال اخلاقی شوند.

لباس آستین کوتاه

450. آیا پوشیدن لباس آستین کوتاه برای آقایان جایز است؟

چنانچه مرد بداند زنان با قصد لذت به دستانش نگاه میکنند، احتیاط واجب پوشاندن آن است.

پوشیدن لباس سیاه

451. آیا پوشیدن لباس سیاه در عزای امام حسین (علیه السلام) کراهت دارد؟

پوشیدن لباس مشکی در سوگواری امام حسین (علیه السلام) از مصادیق تعظیم شعائر و دارای رجحان شرعی است و کراهت ندارد. بسیاری از فقهای بزرگوار و مراجع تقلید در روز عاشورا از قبای سیاه استفاده میکردند.

452. آیا لباس خانمها حتماً باید سیاه باشد؟

پوشیدن لباس سیاه واجب نیست بلکه ملاک آن است که لباس خانمها باید به رنگی نباشد که خلاف متعارف، و موجب جلب توجه نامحرم گردد.

لباس شهرت

453. معیار لباس شهرت چیست؟

لباس شهرت، لباسی است که پوشیدن آن به خاطر رنگ، کیفیت دوخت، یا علل دیگر مناسب نیست، به طوری که اگر آن را در برابر مردم بپوشند، توجه آنان را به خود جلب میکنند، و انگشت نما میشوند.

احکام نگاه کردن

454. آیا پزشک معالج به مریض محرم است؟

پزشک، به مریض محرم نیست، ولی در مواقعی که معالجه متوقف بر نگاه یا لمس مریض است، به مقدار ضرورت میتواند نگاه یا لمس کند و در صورتی که لمس

ص: 143

با دستکش یا از روی حایل دیگری کافی باشد، لمس مستقیم جایز نیست.

455. آیا نگاه کردن نامحرم به روی پا تا میچ که در نماز، الزامی برای پوشاندن آن نیست، حرام است؟

بلی، نگاه مرد به روی پای نامحرم، حرام است و در حال نماز هم اگر خانمی بداند که در معرض دید نامحرم است، باید روی پا تا میچ را بپوشاند.

456. باتوجه به اینکه کلاسهای دانشجویان دختر و پسر با هم برگزار میشود، طبعاً ناخودآگاه چشم آدم به دختران نامحرم میافتد، حکم آن چیست؟

نگاه غیر عمدی و بدون قصد لذت اشکال ندارد.

457. آیا نگاه کردن به عکسهای زنان و مردان غیر مسلمان که در کتابهای درسی به صورت نیمه عریان وجود دارد، جایز است؟

اگر با قصد لذت نباشد و مفسدهای هم به دنبال نداشته باشد، اشکال ندارد.

458. آیا نگاه کردن به دست و صورت و موهای زنان کفار جایز است؟

در صورتی که قصد لذت و خوف از وقوع در حرام نباشد، نگاه به دست و صورت و جاهایی از بدنشان که عادت در نپوشاندن آن دارند، اشکال ندارد.

459. نگاه به نامزدم که بعداً قصد ازدواج با او را دارم، چه صورت دارد؟

تا صیغه عقد دائم یا موقت خوانده نشده، نامزد با نامحرمان دیگر تفاوتی ندارد، و نگاه به او با قصد لذت و شهوت، جایز نیست.

460. عکسهایی که در کودکی (قبل از تکلیف) گرفته‌ایم و مسلماً بدون حجاب و... بوده، الان که بزرگ شده‌ایم، اگر نامحرم ببیند - مثلاً پسرخاله یا شوهرعمه و... - آیا اشکال شرعی دارد؟

اگر نامحرم بدون قصد لذت به عکسها نگاه کند مانعی ندارد و شما هم تکلیفی ندارید.

461. نگاه کردن به استاد مرد برای بهتر فهمیدن درس چگونه است؟

نگاه به صورت و گردن و دستهای مرد نامحرم که معمولاً نمیپوشانند، بدون قصد لذت و ریبه اشکال ندارد.

462. پوشیدن جوراب نازک برای خانمها چه حکمی دارد؟

چون پوشاندن روی پا در مقابل نامحرم واجب است. بنابراین، استفاده از جوراب نازک که پوست پا از زیر آن پیدا باشد در مقابل نامحرم جایز نیست.

463. آیا پوشیدن لباس تنگ و کوتاه برای خانمها جایز است؟

ص: 145

لباس خانمها در مقابل نامحرم، باید اولاً بدن را بپوشاند و ثانیاً به نحوی نباشد که موجب تحریک نامحرم گردد، و برجستگیهای بدن در آن ظاهر باشد.

464. معاینات پزشکی که مستلزم لمس و نظر به نامحرم است چه صورت دارد؟

در صورت نبودن پزشک مماثل، به مقدار ضرورت اشکال ندارد.

465. دانشجوی پرستاری هستم. در موقع کار در بیمارستان گاهی دستم با دست همکاران نامحرم تماس پیدا میکند. با اینکه قصد و غرضی در کار نیست و کوشش خود را برای عدم تماس انجام میدهم، آیا مرتکب گناه میشوم؟

اگر در اثنای کار، دستتان به طور اتفاقی با همکارانتان تماس پیدا کند، اشکال ندارد؛ ولی چنانچه بدانید این عمل به طور مکرر - هر چند ناخودآگاه - انجام میگردد، لازم است از دستکش و مانند آن استفاده کنید.

466. اگر کسی با نگاه کردن یا لمس دختران غیر بالغ لذت ببرد، چه صورت دارد؟.

حرام است.

صله رحم

567. اگر پدر و مادر، با بستگان خود قطع رابطه کنند،

ص: 146

فرزندان به وظیفه خود عمل نمایند؛ مگر آنکه رفتن آنها موجب آزار والدین باشد که در این صورت، میتوانند با نامه یا تماس تلفنی، صله رحم نمایند.

568. چه موقع قطع رحم جایز است؟

صله رحم حتی با خویشاوندان فاسق واجب است و لازم است در ارشاد آنان تلاش شود. بلی چنانچه سختی و مشقتی در بین باشد، صله رحم وجوب ندارد؛ ولی باید توجه داشت که لازم نیست این عمل با رفتن به منزل ارحام و مهمانی کردن و مهمان شدن و... انجام گیرد. همین اندازه که قطع رحم نشود کافی است و این کار با پیغام فرستادن یا تماس تلفنی یا نوشتن نامه یا سلام کردن هم محقق میشود.

569. در صله رحم نسبت قرب و بعد ارحام بر چه ملاکی استوار است؟ آیا تلفن کردن برای صله رحم کافی است؟

صله رحم به هر شکلی که انسان بتواند با توجه به شرایطش انجام دهد، رافع تکلیف است؛ مثلاً برای کسی که امکان دیدار حضوری بر اثر بعد مسافت یا علل دیگر وجود ندارد، تلفن زدن یا حتی مکاتبه میتواند رافع

تکلیف باشد. منظور از قطع رحم این است که انسان به طور کلی نسبت به خویشاوند خود بیاعتنا شود.

ارحام، کسانی هستند که در مراتب ارث واقع میشوند؛ مانند پدر و مادر، برادر و خواهر و فرزندان آنها و عمو، عمه، خاله، دایی و فرزندان آنها.

570. وقتی فرد ببیند برادرش به وظایف دینی [نماز، خمس و...] عمل نمیکند و به تذکر هم گوش نمیدهد، میتواند رفت و آمد نداشته باشد و صله رحم را به احوال پرسی تلفنی و مانند آن محدود کند؟

صله رحم به نحو مذکور در سؤال کفایت میکند؛ هرچند در صورت احتمال تأثیر، بهتر است رفت و آمد را قطع نکند. بلی، اگر قطع رابطه در توجه او به وظایف شرعی مؤثر باشد، از باب نهی از منکر لازم است.

سقط جنین

471. در هفته‌های اول حاملگی که هنوز خلقت جنین کامل نشده است، سقط جنین چه صورتی دارد؟

پس از انعقاد نطفه، سقط جنین حرام است و موجب دیه میگردد و دیه آن برحسب مراحل خلقت جنین از بیست تا هزار دینار طلا است. [دینار معادل 18 نخود طلای مسکوک است]

ص: 148

472. سقط جنین نامشروع، چه حکمی دارد؟

جایز نیست.

ترمیم بکارت

473. آیا جراحی برای ترمیم بکارت جایز است؟

جراحی برای ترمیم بکارت اگر موجب نظر و لمس غیر شوهر باشد حرام است، و در صورت ترمیم چنانچه شوهر در موقع ازدواج شرط بکارت کند یا عقد را مبنی بر بکارت دختر جاری کنند، و بکارت بر اثر نزدیکی برطرف شده باشد حق فسخ برای شوهر وجود دارد و جراحی، در آن تاثیری ندارد.

عِدَّة زن بدون رَجْم

474. زنانی که رحمشان را با جراحی بیرون آورده‌اند و بچه‌دار نمی‌شوند عده دارند یا نه؟

بلی عده دارند. معلوم شدن پدر طفل از حکمتهای عده است نه علت آن.

متفرقه خانواده

475. آیا اطاعت از پدر و مادر شوهر، بر عروس واجب است؟

اطاعت از آنها برای عروس واجب نیست؛ ولی مناسب

ص: 149

است به گونه‌های رفتار شود که موجبات بی‌احترامی به آنها و اختلاف فراهم نگردد.

476. آیا زن و شوهر میتوانند برای تحریک جنسی، با هم فیلم مستهجن ببینند؟

مشاهده این گونه فیلمها برای همه حرام است.

477. در صورتی که شخص با دست یا بدن همسر ملاعبه کند و بدون دخول، منی از او خارج شود، آیا استمناء محسوب میشود؟

خارج شدن منی به صورت مذکور در سؤال، حرام نیست.

478. آیا ارضای جنسی همسر به وسیله شوهر بدون نزدیکی اشکال دارد؟

ارضای جنسی زوجه به وسیله اعضای بدن شوهر، بدون دخول اشکال ندارد؛ ولی موجب ادای حق زوجه نمیشود.

تنبيه فرزند

479. شخصی برای تربیت فرزند، با کمر بند یا چیزهای دیگر، به طوری او را تنبيه میکند که جای آن کبود یا سیاه میشود؛ آیا این کار شرعاً

جایز است؟

تأديب فرزند بر پدر لازم است؛ و اگر راهی برای آن جز

ص: 150

کتک زدن نداشته باشد، اشکال ندارد، اما دستور شرع آن است که تنبیه نباید موجب ديه شود؛ پس اگر طوری بزند که بدن فرزند سرخ یا سیاه شود یا خون بیاید، حرام است، و گناه کرده و موجب ديه میشود. یادآوری میشود که تنبیه زیاد، خصوصاً به نحو مذکور، نتیجه معکوس دارد.

ص: 151

480. با کندن سر گنجشک، ذبح محقق میشود یا خیر؟

سر گنجشک را مانند سر سایر حیوانات، باید با شرایط خاصی برید و اگر سر آن را بکنند، ذبح محقق نمیشود، و خوردن گوشت آن حرام است.

481. گوشت خرگوش، حلال است یا حرام؟

خرگوش، حرام گوشت است و فرقی بین انواع آن نیست.

482. آیا گوشت مرغی که امروز در بازار پنخس میشود، از نظر شرعی حلال است؟

ذبح شده مسلمان، محکوم به طهارت و حلیت است؛ و تحقیق در این مورد هم لازم نیست، بلی اگر در مورد خاصی یقین کنند که این مرغ یا گوسفند، ذبح شرعی نشده است؛ خوردن آن حرام است.

483. آیا شوک دادن به حیوان، برای راحتی ذبح، اشکال دارد؟

اگر پس از شوک دادن، حیوان زنده باشد و پس از ذبح هم به مقدار معمول خون از آن خارج شود، اشکال ندارد.

484. اگر کشمش و خرما در غذا بجوشد، خوردن آن چه صورتی دارد؟

اشکال ندارد.

485. اگر نذر کرده باشم پولی را به فقیر بدهم، آیا میتوانم آن را برای کمک به مدرسه یا ساختمان مسجد اختصاص دهم؟

اگر نذر صحیح شرعی کرده باشید، یعنی به صیغه مخصوص، نذر را خوانده باشید، تغییر مورد نذر جایز نیست.

486. نذری برای شب عاشورا داشتم که موفق به انجام آن نشدم، آیا میتوانم در وقت دیگری انجام دهم؟

با فرض اینکه صیغه نذر را به عربی و یا فارسی نخوانده‌اید، انجام آن در وقت دیگر اشکال ندارد.

487. چند روزی به مشهد رفته‌ایم و اتفاقاً با روزهایی که روزه آن ثواب بسیار دارد، مصادف شده است؛ آیا میتوانیم در سفر نذر کنیم و آن روزها را روزه بگیریم؟

نذر مذکور در سفر صحیح نیست.

488. کسی که نمیداند نذرش را به زبان گفته یا فقط از فکر و ذهنش گذرانده است، آیا باید به نذر خود عمل کند؟

در صورتی که یقین ندارد که صیغه نذر را به عربی یا فارسی خوانده است، عمل به نذر بر او واجب نیست.

489. اگر انسان برای نذر خود وقت تعیین کند، ولی در زمان خود نتواند آن را انجام دهد، وظیفه‌اش چیست؟

در غیر روزه، اگر در وقت انجام دادن نذر، نتواند آن را به جا آورد، تکلیف از او ساقط است و کفاره هم ندارد.

490. نذرهایی برای قبولی در کنکور کرده‌ام که انجام آن با درس خواندن برایم مشکل است؛ آیا میتوانم آنها را تغییر دهم؟

اگر در موقع نذر کردن، صیغه نذر را به عربی یا فارسی نخوانده باشید، چیزی بر شما واجب نیست.

491. آیا نذر، صیغه خاصی دارد؟

آری، نذر صیغه خاصی دارد؛ برای مثال، شخصی که در مورد شفا یافتن بیماریاش نذر میکند که مبلغی به فقیر بدهد، چنین میگوید: «لِلَّهِ عَلَيَّ إِنْ شَفَى اللَّهُ مَرَضِي أَنْ أُعْطِيَ الْفَقِيرَ كَذَا». البته لازم نیست به عربی بخواند و همین اندازه کافی است که بگوید: برای خدا بر عهده من است که اگر بیماری من شفا یابد، فلان مبلغ را به فقیر بدهم.

492. نذری کرده‌ام ولی بین دو چیز (روزه گرفتن و صدقه دادن به فقیر) شک دارم و نمیدانم کدام یک از آن دو است، تکلیف چیست؟

ص: 154

باید احتیاط کرده، به هر دو عمل کنید.

493. کفاره نذری که عمداً به جا نیاورده و مدتی از زمان آن گذشته است، چگونه است؟

کفاره آن، آزاد کردن یک بنده یا اطعام شصت فقیر و یا گرفتن دو ماه روزه است.

494. آیا تغییر نذر جایز است؟ برای مثال، کسی که نذر کرده در روز عاشورا، به مردم شیر بدهد، آیا میتواند به جای آن خوراکی دیگری بدهد؟

اگر نذر طبق صیغه معتبر شرعی بوده، تغییر آن جایز نیست؛ بلکه باید به همان صورتی که نذر کرده، عمل کند و در غیر این صورت، تغییر مورد نذر، اشکال ندارد.

495. کسی نذر کرده پولی را به فقیر بدهد؛ ولی مقدار آن را فراموش کرده، وظیفه او چیست؟

اگر نذر با صیغه معتبر شرعی بوده، واجب است به آن عمل کند، میتواند به مقدار حداقل اکتفا کند؛ به عنوان مثال، اگر بین هزار تومان یا بیشتر تردید دارد، پرداخت همان هزار تومان کافی است [و اگر بیشتر هم بدهد، کار پسندیده‌ای است].

496. نذر برای دیگری یا از پول دیگری چه صورت دارد؟ مثلاً مادری نذر کند که پسرش فلان کار را انجام دهد.

نذری که انجام آن و یا پول آن بر عهده دیگری باشد، صحیح نیست.

ص: 155

497. برادر و خواهری داریم که مادر آنها غیر از مادر ما است - مادر آنها را پدرم صیغه کرده بود - آیا آنها هم از پدرم ارث میبرند؟

فرزندی که مادرش در عقد موقت بوده از تمام حقوق فرزندی بهرهمند میشود و ارث پدر به تمام فرزندانش میرسد و فرقی بین فرزندان نیست.

498. آیا پدر و مادر میتوانند یکی از فرزندان را از ارث محروم کنند؟

وصیت به محرومیت یکی از ورثه از ارث، خلاف شرع و باطل است و اثر ندارد.

499. آیا چیزهایی را که فرزندان در زمان حیات پدر یا مادر برای ایشان میخرند، میتوانند پس از مرگشان برای خود بردارند؟

اگر اشیای مذکور را به پدر یا مادر بخشیده و در اختیار آنها قرار داده‌اند، ملک ایشان است و پس از فوت، حکم سایر اموال را دارد.

500. کسی از دنیا رفته و چون ورثهای نداشته، همسایگان

اموال او را در مجالس فاتحه و خیرات صرف نموده‌اند، آیا عمل آنان صحیح بوده است؟

وارث شخص بی وارث، امام(علیه السلام) و در زمان غیبت، مجتهد جامع‌الشرایط است. بنابراین، اگر بدون اجازه از مجتهد خرج شده باشد، خرج کننده، ضامن است و باید از مجتهد کسب رضایت کند.

501. پدرم در جوانی فوت شده است؛ آیا ما از اموال پدر بزرگ همراه با عموها ارث می‌بریم؟

اگر پدر شما قبل از پدر بزرگ فوت شده است، سهمی از ارث پدر بزرگ به شما نمی‌رسد.

502. آیا وصی می‌تواند به جهت گرفتاری و مشکلات، امر وصایت را به دیگری واگذار نماید؟

وصی می‌تواند به شخص دیگری برای انجام امور وصیت، وکالت بدهد؛ اما انتقال مسئولیت وصایت به دیگری صحیح نیست.

ارث دیه مقتول

503. باتوجه به اینکه زوجه حق قصاص نسبت به خون همسر ندارد، آیا از دیه او، ارث می‌برد؟

بلی، زوجه از دیه، مانند سایر اموال شوهر، ارث می‌برد.

ص: 157

504. پولی که بابت دیه قتل از طرف قاتل یا شرکت بیمه به خانواده مقتول داده میشود، در چه راهی باید صرف شود؟

دیه مانند بقیه اموال باقی مانده از میت، به ورثه او میرسد بلی هر یک از ورثه اگر مایل باشند، میتوانند نسبت به سهم خود، آن را صرف کار خیری برای میت کنند.

505. آیا قاتل، از مقتولی که با او خویشاوند است، ارث میبرد؟

در قتل عمد، قاتل مطلقاً ارث نمیبرد و در شبه عمد و قتل خطا، قاتل از دیه ارث نمیبرد.

506. دیه در قتل عمد، شبه عمد، و خطایی، به چه کسانی میرسد؟

دیه قتل خطا و شبه عمد، به همه ورثه میرسد، و در قتل عمد نیز اگر مصالحه بر دیه شود، همه ورثه حتی زوجین (باآنکه حق قصاص ندارند) ارث میبرند. قابل ذکر است که دیه در حکم مال مقتول است، و باید بدهی ها و وصایای نافذه میت از آن اخراج شود.

ص: 158

507. بعضی از متهمین پس از صدور حکم حد یا تعزیر، پشیمان شده، از گناه خود توبه میکنند؛ آیا این توبه، موجب سقوط حد میشود؟

توبه و ندامت مذکور، در سقوط حد، تأثیر ندارد؛ مگر آن که جرم با اقرار ثابت شده باشد که در این صورت، قاضی میتواند عفو کند؛ اما توبه قبل از حضور در نزد قاضی، در حق الله، باعث سقوط حد است.

508. کسی که مرتکب زناى محصنه شده، آیا میتواند خودکشی کند؟

خودکشی، در هر حال، حرام است و راه توبه، همواره باز است.

احکام امر به معروف و نهی از منکر

509. در چه شرایطی میتوانیم امر به معروف و نهی از منکر کنیم؟

بعض از شرایط امر به معروف به معروف به شرح زیر است:

الف. امرکننده به معروف و نهی کننده از منکر باید خود معروف و منکر را بشناسد.

ب. بداند که فاعل منکر، علم به منکر بودن آن عمل دارد و بدون عذر شرعی مرتکب میشود.

ج. احتمال تأثیر بدهد.

د. امر به معروف و نهی از منکر برای او ضرر نداشته باشد.

هـ. کسی که معروف را ترک و یا منکر را انجام می دهد بر ادامه عمل خود اصرار داشته باشد.

510. آیا کسی که خودش به معروف عمل نمیکند و مرتکب گناه میشود، حق دارد دیگران را امر و نهی کند؟

آری، بر او هم واجب است که با تحقق شرایط، امر به معروف و نهی از منکر کند؛ البته باید بداند که اگر بخواهد سخنش در قلب دیگران جای گیرد و تأثیر بگذارد، با عمل و رفتار خود بهتر میتواند به این هدف دست یابد.

ص: 160

511. آیا امر به معروف و نهی از منکر بر شخصی که شناخت و آگاهی کافی از معروف و منکر ندارد، واجب است؟

خیر، واجب نیست؛ ولی باید شرایط و مسائل امر به معروف را یاد بگیرد تا دچار اشتباه نگردد.

512. در فریضه امر به معروف و نهی از منکر، آیا یک بار تذکر دادن کافی است یا باید چندین بار تکرار کند؟

اگر در تکرار تذکر، احتمال تأثیر میدهد، باید تکرار کند.

513. اگر پدر یا مادر مرتکب گناه شوند، وظیفه فرزند در مقابل ایشان چیست؟ آیا نهی از منکر نسبت به ایشان بی احترامی محسوب نمیشود؟

نهی از منکر ملازم با بی احترامی نیست، و فرزند میتواند با کلام متین و اخلاق حسنه با پدر و مادر برخورد نماید، و عواقب انجام معصیت را به ایشان تذکر دهد، و آنان را متوجه تکالیف شرعی نماید، و در صورتی که تأثیر نکرد، وظیفهای ندارد.

514. در محل کار تخلفاتی را میبینیم که اگر به آنها تذکر بدهیم، ممکن است موجب محرومیت از بعضی امتیازات مانند اضافهکاری، پاداش و ترفیع رتبه شود، وظیفه ما چیست؟

به طور کلی اگر خوف داشته باشید که بر اثر امر به

معروف و نهی از منکر، ضرر قابل توجهی به شما برسد، انجام آن واجب نیست، ولی چنانچه بتوانید، لازم است از طرق غیر مستقیم اقدام نمایید.

515. در زمان حکومت اسلامی، اگر نیروی انتظامی در برخورد با مفسد اجتماعی از خود جدیت نشان ندهد، وظیفه مردم چیست؟

این واجب با وجود شرایط از کسی ساقط نمیشود، مگر آنکه دیگران به این فریضه عمل نمایند.

516. وظیفه کسی که به مجلس تماشای فیلمهای مبتذل رفته است و میداند امر به معروف و نهی از منکر با تمسخر حاضران مواجه میشود، چیست؟

چنانچه احتمال تأثیر نمیدهد، نهی از منکر واجب نیست. ولی باید خودش از مجلس خارج شود و اگر ناچار به ماندن است، نگاه نکند.

517. اگر کسی عملی را مرتکب شود که مرجع تقلید من آن را حرام میدانند، ولی به نظر مرجع تقلید خودش جایز است، آیا باید او را از آن عمل نهی کنم؟

خیر، نهی او در این خصوص مورد ندارد.

518. اگر قرآن سهواً از دست انسان بیفتد، وظیفه چیست؟ و آیا کفاره دارد؟

کفاره ندارد؛ فوراً قرآن را برداشته و احترام نمایید.

519. قرآن خواندن خانمها در ایام عادت ماهانه چه حکمی دارد؟

خواندن قرآن، به جز آیههایی که سجده واجب دارد، در ایام عادت مکروه است؛ یعنی ثواب کمتری دارد.

520. نشستن بر روی روزنامههایی که معمولاً آیات قرآن و احادیث بر روی آنها نوشته شده و پهن کردن آنها در کف ماشین، چه صورت دارد؟

اگر بدانید آیات قرآن و اسامی مقدس بر روی آنها نوشته شده، زیر پا انداختن و نشستن بر روی آنها حرام است.

521. برای دانشجویانی که وقت زیادی ندارند، خواندن چه مقدار قرآن را در روز توصیه میکنید؟

دانشجویان عزیز با خواندن چند آیه از قرآن در هر روز و با توجه به معانی آنها، میتوانند ارتباط خود را با قرآن

قویتر نمایند. مطالعه حداقل یک صفحه تفسیر فارسی روان، به طور مستمر، برای آگاهی بیشتر نسبت به معارف قرآن، مطلوب است، و مستحب است حداقل پنجاه آیه تلاوت شود.

522. آیا قرآنی را که فرسوده شده و قابل استفاده نیست، میتوانیم دفن کنیم یا بسوزانیم؟

سوزاندن آن حرام است؛ ولی میتوانید در محل پاکی که در معرض هتک نباشد، دفن کنید.

523. همراه داشتن قرآن و دعا در توالی چه حکمی دارد؟

به همراه داشتن قرآن در دستشویی و توالی، اگر هتک حرمت و بیاحترامی به قرآن نشود، اشکال ندارد؛ ولی درعین حال رعایت این مسأله و همراه نبردن، نوعی ادب و بسیار مطلوب است.

ص: 164

524. آیا میتوان ثواب تمام اعمال مستحبی را بر اموات هدیه نمود؟

بلی مانعی ندارد؛ میتوانید پس از انجام عمل مستحبی، ثواب آن را هدیه کنید و نیز میتوانید اصل عمل مستحبی - مثل نماز، روزه، صله رحم، عیادت مریض و... - را به نیابت از میت به جا آورید.

525. شرکت در مراسم ختم کسی که خودکشی کرده، چه صورتی دارد؟

خودکشی از گناهان کبیره است؛ اما شرکت در مراسم تشییع و ترحیم کسی که خودکشی کرده، مانعی ندارد.

526. آیا حجلههایی که برای اموات میگذارند و گلهای طبیعی که روی جنازه و قبر میریزند، مصداق تبذیر نیست؟

قدر مسلم آن است که اگر پول آنها را صرف صدقات برای میت کنند، از جهات متعدد، بهتر و موجب ثواب برای میت است.

527. مخارج مراسم یادبود پدر را چه کسی باید پردازد؟

مخارج واجبه مثل غسل و کفن و دفن از اصل مال برداشته میشود، و نسبت به مخارج مراسم اگر وصیت کرده است، از ثلث اموال او میپردازند و اگر وصیت نکرده، از سهم صغیر نباید مصرف شود و بقیه ورثه، نسبت به سهم خود اختیار دارند.

ص: 166

528. چنانچه کسی به ناچار در محیطی باشد که نوار مبتذل پخش میشود و چارهای ندارد تکلیفش چیست؟

استماع و گوش دادن حرام است، ولی به گوش رسیدن آن حرام نیست. بنابراین، در صورت اضطرار، توقف در آن محیط مانعی ندارد، به موسیقی گوش ندهد؛ هرچند به گوش او برسد.

529. گوش دادن به موسیقی متناسب با مجالس لهو و لعب، چنانچه در فرد تأثیر نگذارد، چه حکمی دارد؟

موسیقیهایی که با مجالس لهو و لعب و غفلت متناسب است حرام شمرده میشود، و ملاک حرمت تأثیرگذاری بر نوع مردم است، اگرچه بر شخص خاص اثر نداشته باشد.

530. گوش دادن آقایان به نواری که خواننده‌هاش خانم باشد و از سرودهای شعرایی مثل حافظ و مولوی و... بخواند چه حکمی دارد؟

چنانچه صدای زن به صورت غنا نباشد و گوش دادن آن

به قصد لذت انجام نگیرد و مفسدهای بر آن مترتب نگردد، اشکال ندارد و اگر یکی از ویژگیهای یاد شده را دارا باشد، گوش دادن به آن جایز نیست.

531. هر نوع موسیقی که بتوان با آن رقصید چه حکمی دارد؟

موسیقی مطلقاً حرام است.

532. در صورتی که آهنگ ترانههای غیر مجاز با ادواتی که برخی آن را مجاز می دانند نواخته شود، گوش دادن به آنها چه حکمی دارد؟

موسیقی به معنای نواختن آلات طرب که انواع متعدد دارد، حرام است، چه همراه با آواز باشد و چه نباشد، و غنا که آواز مطرب و مناسب با مجالس لهو است، بنفسه حرام است، اگرچه همراه با آلات موسیقی نباشد، و شرط مطرب بودن، در حرمت غنا است و اما استماع آلات موسیقی مطلقاً حرام است.

533. اگر مسئولان هیئت، از ندورات و تبرّعات افراد که برای هیئت میدهند، وسایل موسیقی بخرند چه صورت دارد؟

خرید وسایل لهوی حرام است و خریداران در برابر پول هیئت که صرف خرید این ابزار میکنند، ضامن هستند.

534. چند سالی است که استفاده از آلات موسیقی در برخی هیئتهای مذهبی مرسوم شده است، حکم آن چیست؟

ص: 168

استفاده از ابزار و آلات مختص موسیقی لهوی حرام است، و در غیر مختص هم، جایز نیست.

تعزیه و شبیه خوانی

535. آیا تعزیه و شبیه خوانی اشکال ندارد؟

تعزیه اگر مشتمل بر استعمال آلات لهو و لعب نباشد و مطلب دروغ در آن گفته نشود و مستلزم وهن اهل بیت و ائمه اطهار (علیهم السلام) نباشد، و بنا بر احتیاط تشبیه مرد به زن هم در آن نباشد، اشکالی ندارد.

536. در بعضی از مجالس برای ابراز محبت به اهل بیت (علیهم السلام) خود را به حیوانات شبیه میکنند و یا به گردن خود قلاده می‌آویزند، این گونه اعمال چه صورت دارد؟

برگزاری مجالس سوگواری و اظهار محبت به اهل بیت عصمت و طهارت (علیه السلام) از افضل اعمال است، و در اعمال مذکور باید رعایت شرایط زمان و مکان را بنمایند، که برداشت سوء از آن نشود.

537. برهنه شدن در هنگام عزاداری، چه حکمی دارد؟

اگر در معرض نگاه نامحرم نباشد، اشکال ندارد.

538. آیا در ماه محرم، اعمالی مثل عقد و عروسی، بند انداختن و رنگ کردن موها و آرایش زنان اشکالی دارد؟

اگر توأم با معصیت و یا هتک حرمت ایام عزاداری حضرت سیدالشهدا(علیه السلام) نباشد، اشکال ندارد؛ ولی سزاوار است که مسلمانان غیرتمند، سعی کنند اینگونه مراسم را در ماههای دیگر و ایام متناسب با آن، برگزار کنند.

539. اگر بعضی از واجبات به سبب شرکت شخص در مجالس عزاداری از او فوت شود (مثلاً نماز صبح قضا شود)، وظیفه او نسبت به شرکت و یا عدم شرکت در این گونه مجالس چیست؟

بدیهی است که انجام نماز واجب، مقدم بر شرکت در مجالس عزاداری اهل بیت(علیهم السلام) است و ترک نماز و فوت شدن آن به بهانه شرکت در عزاداری امام حسین(علیه السلام)، جایز نیست؛ البته شرکت در عزاداری به گونهای که مزاحم نماز نباشد، مستحب مؤکد است.

540. در برخی موارد مرثیه خوانی و یا مداحی زنان در مجالس زنانه، صدای آنان به گوش مردان میرسد؛ آیا این عمل جایز است؟

اگر صدای آنان موجب لذت بردن مردان و تحریک شهوت گردد، جایز نیست.

541. نماز جماعت اول وقت مهمتر است یا ادامه عزاداری امام حسین(علیه السلام)؟

نماز جماعت مقدم است؛ همان گونه که امام حسین (علیه السلام) در روز عاشورا، هنگام ظهر، نماز را اقامه فرمودند، باید پیروان اهل بیت (علیهم السلام) در همه حال سعی کنند تا آنجا که ممکن است، نماز را اول وقت و به جماعت بخوانند.

542. استفاده از زنجیرهایی که دارای تیغ هستند، چه حکمی دارد؟

اگر استفاده از زنجیرهای مزبور، باعث ضرر بدنی قابل توجهی گردد، جایز نیست.

543. اگر روضه بی اساسی خوانده شود ما چه وظیفه ای داریم؟

در هر موردی دروغی از ذاکرین بشنوید برحسب وظیفه شرعی باید به عنوان نهی از منکر به خود گوینده تذکر دهید.

عکسهای ائمه (علیهم السلام)

544. عکسها و شمایلی که از ائمه (علیهم السلام) کشیده میشود، صحت دارد؟

هیچ دلیلی بر تشابه این عکسها با آن ذوات مقدس وجود ندارد و نمیتوان به ائمه (علیهم السلام) نسبت داد.

ادعای ارتباط با ائمه (علیهم السلام)

545. اخیراً افرادی به عناوین مختلف ادعای ارتباط با معصومین (علیهم السلام) خصوصاً حضرت ولی عصر (علیه السلام) را مینمایند

و بعضی مدعی پیامهایی برای مردم از ناحیه آن حضرت هستند؛ پذیرش این ادعا و ترویج ایشان چه صورت دارد؟

برحسب بعضی از روایات، نسبت به چنین ادعایی مأمور به تکذیب هستیم و مؤمنین باید از پذیرش و ترویج آن اجتناب نمایند.

ایستادن موقع شنیدن نام امام عصر (علیه السلام)

546. آیا در موقع شنیدن نام مبارک امام زمان (علیه السلام) با لفظ (قائم)، ایستادن واجب است؟

ایستادن، مستحب است و در روایتی آمده است که حضرت امام رضا (علیه السلام) وقتی نام مبارک امام زمان (علیه السلام) را شنیدند، ایستادند و به عنوان احترام، دست بر سر گذاشتند.

تکرار بعضی از فرازهای دعا

547. تکرار بعضی از فرازهای دعا، چه صورت دارد؟

سعی کنید دعاهایی را که از معصومین (علیهم السلام) رسیده است، به همان نحوی که نقل شده، بخوانید.

رایت و کپی و شکستن قفل CD

548. شکستن قفل CD و نسخه برداری و تکثیر آن بدون اجازه از صاحب اصلیش چه حکمی دارد؟

اگر در موقع فروش، شرط نشکستن قفل و عدم کپی

شده و یا مبنیاً بر آن فروخته شده باشد، شکستن قفل و کپی کردن خلاف شرط است و جایز نیست.

549. بعضی اوقات ناچاریم یک یا چند صفحه و گاهی یک فصل از کتابی را برای درس یا تحقیق کپی کنیم، چه صورت دارد؟

کپی چند صفحه یا یک فصل از کتاب، چاپ کتاب نیست و آن حکم را ندارد، و اگر مالک آن اذن بدهد اشکال ندارد.

غیبت

550. غیبت کردن در مسائلی که اگر درباره آن صحبت نشود؛ حل نمیشود، چگونه است؛ مثلاً درباره استادی که خوب درس نمیدهد؟

بیان نقاط ضعف استادان نزد مسئولان به عنوان گزارش اشکال ندارد. و به طور کلی در مواردی که مصلحت غیبت، اهمّ از مفسده آن باشد غیبت حرام نیست.

551. اگر در اتوبوس نشسته باشیم و دو نفر مشغول غیبت باشند و ما بشنویم، آیا گناهی مرتکب شده‌ایم؟

چنانچه به غیبت گوش ندهید و بدون اختیار صدای آنها به گوش شما برسد، اشکال ندارد.

552. انتقاد از نامزدهای انتخابات و بیان نکات منفی آنها

ص: 173

برای دیگران چه حکمی دارد؟

در صورتی که در مقام مشورت برای رأی دادن باشد و فقط نقاط ضعفی را که مربوط به حوزه فعالیت او است، بیان نمایند، اشکال ندارد؛ اما توهین، تحقیر، مذمت و تهمت نسبت به مؤمن، حرام است.

دروغ مصلحتی

553. دروغ مصلحتی چه حکمی دارد؟

دروغ مصلحتی به معنایی که نزد مردم رایج است و در واقع دروغ منفعتی است، حرام است. موارد جواز دروغ در اسلام مشخص است؛ از جمله آنها وجود مصلحت اهم، مثل حفظ جان مؤمن یا رفع نزاع بین دو مسلمان میباشد.

صیغه برادری

554. صیغه برادری را توضیح دهید.

چنان که در مفاتیح الجنان آمده است، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در روز عید غدیر بین اصحاب خود عقد اخوت و برادری منعقد فرمودند. مضمون این عقد، تعهد دو برادر دینی در برابر یکدیگر است تا در دعا و زیارت یکدیگر را یاد کنند و اگر در قیامت توفیق شفاعت یافتند، همدیگر را از یاد نبرند. توضیح بیشتر را در اعمال روز عید غدیر در کتاب مفاتیح الجنان ملاحظه فرمایید.

ص: 174

استخاره

555. استخاره چیست و عمل به آن واجب است یا خیر؟

استخاره طلب خیر از خداوند متعال است و مورد آن جایی است که در انجام کاری، شخص، تحقیق خود را انجام داده ولی به نتیجه نرسیده و مردد باقی مانده است، که میتواند استخاره کند. عمل به استخاره واجب نیست؛ لکن اگر استخاره بد آمد، بهتر است با آن مخالفت نشود.

تقلب در امتحان

556. تقلب چه حکمی دارد؟

تقلب نوعی خیانت است و جایز نیست؛ و خیانت در مسائل علمی، از سایر موارد، زشتتر است و در شأن مسلمان نیست.

557. اگر طرف مقابل راضی به تقلب از روی نوشته او باشد، چگونه است؟

رضایت طرف مقابل برای تقلب تأثیری در حکم ندارد.

فال گیری

558. اعتماد به فال گیر و طالعبین و کفین از نظر شرعی چه حکمی دارد؟

این گونه امور، مستند شرعی ندارد و دلیلی نیز بر اعتماد

به حرف ایشان در دست نیست. علاوه بر این، اعتماد به این امور در بعضی موارد، موجب گمراهی و کدورت و اختلاف دوستان و نزدیکان میگردد.

نفرین به دیگران

559. در مواردی که از شخص ناراحتی داشته باشیم میتوانیم آرزوی شکست او را بکنیم؟

مسلمان باید همواره خیرخواه دیگران باشد و آرزوی شکست برای دیگران معمولاً از بخل و حسد سرچشمه میگیرد که هر دو از رذائل اخلاقی است و باید با آن مبارزه کرد.

بهتر است هر وقت اشتباهی از دیگری ملاحظه کردید که موجب ناراحتی شما میشود، برای هدایتش دعا کنید تا ضمن آنکه از دعای ملائکه رحمت بهره‌مند شوید، ثواب خیرخواهی برای برادر مؤمن نیز شامل حال شما گردد.

رنگ کردن موی سر در عادت ماهانه

560. آیا حنا گذاشتن و رنگ کردن مو در ایام عادت مکروه است؟

بلی خضاب کردن سر به حنا و غیر آن در حال حیض و جنابت کراهت دارد.

ص: 176

تراشیدن ریش

561. تراشیدن ریش با تیغ چه حکمی دارد؟

تراشیدن ریش با تیغ و کوتاه کردن آن، اگر مثل تراشیدن باشد، حرام است. البته لازم نیست ریش بلند گذاشته شود؛ بلکه به مقداری که صدق ریش کند کافی است.

562. موهای صورت کم رشد و تُنک است و زیبا نیست آیا میتوانم صورتم را تیغ بزنم تا موهای آن رشد بیشتری پیدا کند؟

اگر صدق ریش کند، تراشیدن آن جایز نیست؛ البته لازم نیست که موهای صورت خود را بلند بگذارید تا به خاطر تنک بودن، به زیبایی شما لطمه بخورد؛ بلکه اگر با ماشینی اصلاح کنید که مقدار باقی مانده، صدق ریش کند، کافی است.

حذف موهای زائد بدن

563. استفاده از مواد شیمیایی یا دستگاهی که موهای زائد بدن را برای همیشه از بین ببرد چه حکمی دارد؟

اگر به لحاظ طبی ضرر قابل اعتنا نداشته باشد، اشکال ندارد.

خودکشی

564. آیا فکر خودکشی حرام است؟

ص: 177

فکر گناه به تنهایی گناه محسوب نمیشود؛ لکن فکر گناه، موجب کدورت قلب و سلب توفیق از شخص میشود و ممکن است شخص را وادار به بعضی مقدمات حرام نماید. برای پرهیز از وسوسههای شیطانی، لازم است انسان فکر گناه را نیز از خود دور کند؛ قابل توجه آنکه، خودکشی از گناهان کبیره است و شخص را به عذاب الهی مبتلا مینماید و کسی که بر خدا توکل کند، مشکلات نمیتواند او را از پای درآورده و به خودکشی وادار سازد.

565. کمک به خودکشی بیماران لاعلاج که درد شدید دارند، چه صورت دارد؟

خودکشی و کمک به آن، در هر صورت، حرام است و ناراحتی و درد شدید، مجوز خودکشی نیست.

شرکت در مجالس صوفیه

566. شرکت در جلسات صوفیه و رفتن به خانقاه و مجالس عزاداری آنها چه حکمی دارد؟

رفتن به خانقاه، و شرکت در برنامهها و جلسات صوفیه اگرچه به عنوان ذکر و مدح امیر المؤمنین (علیه السلام) و عزاداری برای حضرت سیدالشهدا (علیه السلام) در مراکزی که به عنوان حسینیه برقرار کردهاند، و کمک مادی و همکاری با آنها،

ص: 178

و حضور در مجالس ختم اموات آنها و دریافت هدایا از آنها، ترویج بدعت و حرام است، و جداً باید از آنها پرهیز شود، و باید دیگران را نیز از ارتباط با آنها نهی و نسبت به خطر ضلالت و گمراهی هشدار داد.

استفاده از مشروبات الکلی در مجالس عروسی

567. در بعضی مجالس عروسی، متأسفانه از مشروبات الکلی استفاده میشود؛ آیا شرکت در آن مجالس بدون خوردن مشروب جایز است؟

حضور در مجالسی که در آن شراب نوشیده میشود، حرام است.

کشیدن سیگار

568. کشیدن سیگار چه حکمی دارد؟

اگر موجب ضرر قابل توجه فعلی و در کوتاه مدت باشد، جایز نیست.

ترقه بازی

569. آیا ترقه‌هایی که در چهارشنبه سوری زده میشود، اشکال دارد؟

ترساندن و ایجاد مزاحمت و آزار مؤمنین به هر صورت حرام است.

ص: 179

به گردن گرفتن گناه دیگری

570. اگر کسی بگوید فلان کار را انجام بده، گناهِش به گردن من، آیا برای انجام دهنده گناه نمی‌نویسند؟

کسی که عمل خلاف را مرتکب شده گناهکار است و دیگری نیز به جهت امر یا تشویق به آن، معصیت کرده است.

توبه

571. اگر زنی شوهردار مرتکب خلاف شرعی گردید و سپس پشیمان شد، و توبه کرد، آیا لازم است به شوهر بگوید، و رضایت او را جلب کند؟

بر او واجب است که از این عمل شنیع توبه کند، و از گفتن آن به دیگران حتی شوهر جداً اجتناب نماید.

خال کوبی

572. خال کوبی برای خانمها چه صورت دارد؟

اگر ضرر مهم و مورد توجه نداشته باشد، اشکال ندارد، و لکن زینت محسوب میشود و باید از نامحرم پپوشاند.

صدقه دادن به سادات

573. آیا صدقات مستحبی و کفارات را میتوان به سادات داد؟

ص: 180

دادن صدقات مستحبی به سادات جایز است، اما کفاره غیر سید را به سید ندهند.

قرض برداشتن از صدقه

574. آیا از پولی که به تدریج به عنوان صدقه در خانه کنار میگذاریم، میتوانیم به عنوان قرض برداریم؟

پول مذکور تا وقتی به فقیر داده نشده، ملک مالک است و میتواند در آن تصرف کند.

ص: 181

آثار حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله الوارف

در یک نگاه

ردیف	نام کتاب	زبان	ترجمه
قرآن و تفسیر			
۱	تفسیر آیه فطرت	فارسی	—
۲		عربی	—
۳		عربی	—
۴		عربی	—
۵		فارسی	—
حدیث			
۶	منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر <small>علیه السلام</small> در ۳ جلد	عربی	اردو/انگلیسی/ فارسی
۷		عربی	—
۸	<small>علیه السلام</small> ( )	عربی	—

—	فارسی	پرتوی از فضائل امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> در حدیث	۹
---	-------	---	---

—	عربی	،	۱۰
—	عربی	احادیث الفضائل	۱۱
فقه			
—	فارسی	توضیح المسائل	۱۲
—	فارسی	منتخب الاحکام	۱۳
انگلیسی	فارسی	احکام نوجوانان	۱۴
—	فارسی	جامع الاحکام در ۲ جلد	۱۵
—	فارسی	استفتائات قضایی	۱۶
—	فارسی	استفتائات پزشکی	۱۷
عربی	فارسی	مناسک حج	۱۸
عربی	فارسی	مناسک عمره مفرده	۱۹
—	فارسی	هزار سؤال پیرامون حج	۲۰
آذری	فارسی	پاسخ کوتاه به ۳۰۰ پرسش در ۲ جلد	۲۱
—	فارسی	احکام خمس	۲۲
—	فارسی	اعتبار قصد قربت در وقف	۲۳
—	فارسی	رساله در احکام ثانویه	۲۴
—	عربی	فقه الحج در ۴ جلد	۲۵

—	عربى	در ٢ جلد	٢٦
—	عربى	السائل	٢٧
—	عربى	حواشى على الوثقى	٢٨
—	عربى	القول الفاخر فى المسافر	٢٩
—	عربى	فقه الخمس	٣٠
—	عربى	أوقات الصلو	٣١
—	عربى	التعزير (احكامه و ملحقاته)	٣٢
فارسى	عربى	وجود	٣٣
—	عربى	فى معاملات	٣٤
—	عربى	التداعى فى مال من دون و لا يد	٣٥
—	عربى	فى المال المعين المشتبه ملكيته	٣٦
—	عربى	حكم نكول المدعى عليه عن اليمين	٣٧
—	عربى	ارث	٣٨
—	عربى	مع الشيخ جادالحق فى ارث	٣٩
—	عربى	حول ديات ظريف ابن ناصح	٤٠
—	عربى	بحث حول الاستسقام بالازلام ( )	٤١
—	عربى	الرسائل الخمس	٤٢

—	عربی		۴۳
آذری	—	آنچه هر مسلمان باید بداند	۴۴
—	عربی	الرسائل الفقهیه من فقه الامامیه	۴۵
—	عربی	الاتقان فی احکام الخلل و النقصان	۴۶
اصول فقه			
—	عربی	بیان الاصول در ۳ جلد	۴۷
—	عربی		۴۸
—	عربی		۴۹
—	عربی		۵۰
عقاید و کلام			
—	فارسی	عرض دین	۵۱
—	فارسی	به سوی آفریدگار	۵۲
—	فارسی	الهیات در نهج البلاغه	۵۳
—	فارسی	معارف دین در ۳ جلد	۵۴
—	فارسی	پیرامون روز تاریخی غدیر	۵۵
—	فارسی	ندای اسلام از اروپا	۵۶
—	فارسی	نگرشی بر فلسفه و عرفان	۵۷

—	فارسی	نیایش در عرفات	۵۸
—	فارسی	سفرنامه حج	۵۹
—	فارسی	شهید آگاه	۶۰
—	فارسی	امامت و مهدویت	۶۱
—	فارسی	نوید امن و امان/۱	۶۲
عربی	فارسی	فروغ ولایت در دعای ندبه/۲	۶۳
—	فارسی	ولایت تکوینی و ولایت تشریحی/۳	۶۴
—	فارسی	معرفت حجّت خدا/۴	۶۵
—	فارسی	عقیده نجات بخش/۵	۶۶
—	فارسی	نظام امامت و رهبری/۶	۶۷
عربی	فارسی	اصالت مهدویت/۷	۶۸
—	فارسی	پیرامون معرفت امام/۸	۶۹
آذری	فارسی	پاسخ به ده پرسش/۹	۷۰
—	فارسی	انتظار، عامل مقاومت و حرکت/۱۰	۷۱
—	فارسی	وابستگی جهان به امام زمان/۱۱	۷۲
—	فارسی	تجلی توحید در نظام امامت/۱۲	۷۳
—	فارسی	باورداشت مهدویت/۱۳	۷۴

انگلیسی	فارسی	به سوی دولت کریمه/۱۴	۷۵
عربی	فارسی	گفتمان مهدویت/۱۵	۷۶
—	فارسی	پیام‌های مهدوی/۱۶	۷۷
انگلیسی	فارسی	توضیحات پیرامون کتاب عقیده مهدویت در تشیع امامیه	۷۸
—	فارسی	گفتمان عاشورایی	۷۹
—	فارسی	مقالات کلامی	۸۰
—	فارسی	صراط مستقیم	۸۱
—	عربی	الی هدی کتاب‌الله	۸۲
—	عربی		۸۳
—	عربی		۸۴
—	عربی		۸۵
—	عربی		۸۶
—	عربی		۸۷
—	عربی	عاشوراء، عاشوراء	۸۸
اردو/فرانسه	عربی		۸۹
—	عربی		۹۰

—	عربی	عَلَيْهِمُ	۹۱
—	عربی		۹۲
—	عربی	؟	۹۳
—	عربی	،	۹۴
—	فارسی		۹۵
—	عربی	« » « » « » « »	۹۶
—	عربی	،	۹۷
—	عربی	عَلَيْهِمُ	۹۸
—	عربی		۹۹
—	فارسی		۱۰۰
تربیتی			
—	فارسی	عالی‌ترین مکتب تربیت و اخلاق یا ماه مبارک رمضان	۱۰۱
—	فارسی	بهار بندگی	۱۰۲
—	فارسی	راه اصلاح (امر به معروف و نهی از منکر)	۱۰۳

—	فارسی	با جوانان	۱۰۴
تاریخ			
—	فارسی	سیرحوزه‌های علمی شیعه	۱۰۵
—	فارسی	رمضان در تاریخ (حوادث تاریخی)	۱۰۶
سیره			
—	فارسی	پرتوی از عظمت امام حسین <small>علیه السلام</small>	۱۰۷
—	فارسی	آینه جمال	۱۰۸
—	فارسی	از نگاه آفتاب	۱۰۹
—	فارسی	اشک و عبرت	۱۱۰
تراجم			
—	فارسی	زندگانی آیت‌الله آخوند ملا محمدجواد صافی گلپایگانی	۱۱۱
—	فارسی	زندگانی جابرین حیّان	۱۱۲
—	فارسی	زندگانی بوداسف	۱۱۳
—	فارسی	فخر دوران	۱۱۴
شعر			
—	فارسی	دیوان اشعار	۱۱۵

—	فارسی	بزم حضور	۱۱۶
—	فارسی	آفتاب مشرقین	۱۱۷
—	فارسی		۱۱۸
—	فارسی	سبط المصطفی	۱۱۹
—	فارسی	در آرزوی وصال	۱۲۰
مقاله‌ها و خطابه‌ها			
—	فارسی	حدیث بیداری (مجموعه پیام‌ها)	۱۲۱
—	فارسی	شب پرگان و آفتاب	۱۲۲
—	فارسی	شب عاشورا	۱۲۳
—	فارسی	صبح عاشورا	۱۲۴
—	فارسی	با عاشوراییان	۱۲۵
—	فارسی	رسالت عاشورایی	۱۲۶

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

